

Değerli Kubbealtı Dostları

Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın yeni sayısında yine berâberiz. Bu sayımıza yine her zaman olduğu gibi kurucumuz, mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi'nin bir mektubu ile başlıyoruz. Cumhûriyet devri Türk edebiyâtının büyük romancısı Peyâmi Safâ'yı vefâtının 50. yılı münâsebeyle yâdediyoruz. Ergun Göze, Recep Arslan, Can Şen ve Mehmet Nuri Yardım yazılarında Peyâmi Safâ'nın muhtelif cepheleri üzerinde duruyorlar. Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın yazısı "Yeni Lisan Hareketi Karşısında Rızâ Tefik" başlığını taşıyor. Muhterem Yüceyılmaz "Zeytinburnu'nda Bir Evliyâ" yazısında bir toplantıdan yola çıkarak bu ilçemizin ebedî sâkinlerinden Seyyid Nizam Hazretleri'ni anlatıyor. Ahmet Özdemir ise şâir ve yazar "Necdet Rüştü Efe"yi tanıtıyor. Prof. Dr. Ali Murat Daryal, Yard. Doç. Dr. Süleyman Doğan, Zeki Önsöz, Necâti Demirtaş ve Kemal Y. Aren dergimizin diğer yazarları. Bu sayımızda Bekir Sıtkı Erdoğan'ın ve Memduh Cumhur'un bir şiirlerine yer veriyoruz.

Kubbealtı'ndan yeni çıkan bir eser Hüseyin Vassaf'ın *Hicaz Hâtırası* isimli eseridir. Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş olan mutasavvıf yazarlardan Hüseyin Vassaf'ın 1905 yılında çıktığı hac seyahatini anlattığı *Hicaz Hâtırası* kültür çevrelerinde büyük ilgi gördü. Gerçek bir 'münevver' olan Vassaf'ın hâtıralarında, bir asır önce haccın nasıl edâ edildiği anlatılırken dönemin sosyal yapısına da ışık tutuluyor. Uğur Derman'ın *Ömrümün Bereketi* isimli eseri de büyük alâka çekti. Eserin yeni baskısı hazırlanıyor. Bu arada yayınlarımızdan diğer bâzı eserlerin de yeni baskısı yapıldı.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın yaz kursları Haziran'da başladı. Hat Sanatı ve Osmanlı Türkçesi kurslarımız

Temmuz ayında da devam edecek. 1 Ekim 2011 târihinden itibaren bütün kurslarımız yeniden hizmet vermeye başlayacak.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın bu yıl düzenlediği sergi, Yıldız Sarayı Çit Kasrı'nda 3 Haziran Cuma günü açıldı. Hat, tezhip, ebrû, çini, suluboy ve yağlıboya resimlerden oluşan sergi, sanatseverler tarafından 4 Haziran Cumartesi akşamına kadar ziyaret edildi. Ahmet Kutluhan, Ali Ersen Özyurt, Ali Toy, Alpaslan Babaoğlu, Altın Çini-Mustafa Kıratlı, Ayşen Avcı Çavdar, Bânu Mutlu, Deniz Kaplan, Fuat Başar, Göktuğ Gürsoy, Gülbin Öztürk, Kâmile Akdede, Kerim Keçecigil, Mehmet Karanlı, Mehmet Özçay, Nuran Öner, Sadrettin Özçimi, Sedâ Küçükşarp ve Timuçin Tanarslan, sergiye eserlerini bağışlayarak destek vermişlerdir, kendilerine burada bir kere daha teşekkür ederiz.

Sâmiha Ayverdi Anadolu Lisesi'nde IV. Bilim Sanat Spor Festivali 8-10 Haziran 2011 târihleri arasında düzenlendi. Festival çerçevesinde İstanbul Liseleri arasında yapılan "Kitaplar Dile Geldi" yarışmasında dereceye giren üç öğrenciye ve ayrıca mezûniyet töreninde Sâmiha Ayverdi Anadolu lisesini birinci, ikinci ve üçüncü olarak bitiren öğrencilere vakfımız tarafından çeşitli hediyeler verilmiştir.

Vakfımızın eski mütevelli heyeti âzâlarından Prof. Dr. Semahat Yüksel'in annesi, mütevelli heyeti âzâsı Dr. Aydın Yüksel'in kayınvâlidesi Sayın Hasibe Şenaltan Hakkın Rahmetine kavuştu. Kendisine Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı dileriz.

Türkiye Diyânet Vakfı tarafından Beyazıt Meydanı'nda her Ramazan düzenlenen ve Ağustos ayı başında açılacak olan kitap fuarına Kubbealtı katılıyor. Fuardaki standımızda yayınlarımız teşhir edilecek, yazarlarımız için imzâ günü tertip edilecek. Bu arada mukaddes Ramazan ayınızı ve bayramınızı şimdiden kutluyor, hayırlı uğurlu geçmesini diliyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere...

Sâmiha Ayverdi'den Bir Mektup*

Sâmiha Ayverdi

6.2.1971

Sevgili Selmâcığım Memleket meselelerinde gösterdiğin hassâsiyet, mülâhaza ve tespitlere aynen iştirak ettiğimi söyleyerek söze başlayacağım. Maalesef, gençliğin meydana getirdiği anarşi, sun'î zorlama ve daha doğrusu iç ve dış düşmanlar tarafından ısmarlamadır. Zavallı Türk evlâtları, dili, dîni ve târihi ile alâkası kesilerek eğitilmiştir. Bunlar esâsında bir zümre; tıpkı kirâlık katiller gibi. Ednâ menfaatler uğruna memleketin kanına girmekte tereddüt göstermiyorlar. Suçlu ararsak biziz. Yâni onları düşmanların dikte ettiği bir maârif çarkı içinde millî şahsiyetlerini öğütterek bu hâle koyan bizleriz. Hâlâ da aynı hatâ devam etmekte. Hâlâ da felsefesi olmayan ve millî politikadan mahrum bir eğitim, bütün gafleti ve hızıyla devam etmektedir.

Selmâcığım, memleket gerçeklerini bırakıp şahsiyet ile uğraşarak umûmî efkârın karşısına çıkmak küçük insan kârıdır; ve âdem oğlu da bir mânevî disiplin ve ruh terbiyesinin potasından geçmeden bu küçüklük sıfatını üstünden atamaz. Onun için de dünyânın yüzünü güldürmek ve beşeriyete rahat nefes alacağı bir çevre hazırlamak gerektiğinde, Sokrat'ın dediği gibi: Ya filozoflar kral ya kralar filozof olmalıdır. Yâni biz dervişlerin anladığı mânâda merkez şahısların, idârecilik mes'ûliyetinin altına girmiş olanların ölmeden evvel ölmüş kimse olması lâzımdır.

“Ölmeden evvel ölmek” demek, kütle menfaati adına şahsî ihtiras ve hayvânî vasıflarından geçmiş, böylece de kirli ve zararlı

* Uzun seneler Amerika'da yaşayan Selma (Mirci) Erk'in mektubuna yazılmış cevaptır.

duygulardan arınmış kimse demektir. Dünya ancak bu çaptaki insanlardan dört başı mâmur bir hizmet bekleyebilir.

Aziz yavrum, memleketin meseleleri üstünde bâzı ehemmiyetli noktalara temas etmişsiniz. Fakat inkıraz mihraklarını araştırmadan evvel, îtilâ (yükseliş) sebeplerini bilmek gerek. Zîra inkırâzımız, îtilâmızı mûcip olmuş olan kudret ve prensiplerimizin mecmûundaki çözümlüyle vukû bulmuştur. Bu mevzûdaki şahsî düşüncelerimi bir mektup hacmine sığdıramayacağımız için kısmet olursa günün birinde *Türk Târihinde Osmanlı Asırları* isimli kitabımız neşredilirse orada görmeye çalışırız.

1954-1960 arası yazılmış olan kitap dokuz yüz küsur sahifedir. Türkiye'de hacimli bir kitabı basacak müessese bulmak müşkül. Hem de işin yakın târih kısmına gelince târihî realiteleri açık açık söylemiş olmaktan dolayı zülfiyâre dokunmak gibi etrâfı tedirgin edecek kılıklı bir tarafı da mevcut.

Burs meselesine gelince, bu tasavvurunuz beni çok mütehasis etti. Amerika'da yaşayan ticâret ve sanâyi erbâbı veya diğer mesleklerde büyük servetler yapan çeşitli milletlere mensup yabancılar arasında çok refahlı bir Türk azınlığı da var. Bu servet sâhibi zümreler içinde, kendi milletlerini maddî imkânlarıyla destekleyenler pek çok. Başta Yahudilerle Yunanlıları saymak mümkün. Bu babda şurulanmamış tek millet maalesef biziz. Onun için düşünce ve teşebbüsünüz beni cidden mütehasis etti.

Tavsiyeye gelince, tahmin ettiğiniz gibi bu oldukça zor bir iş. Biz de aşağı yukarı aynı kapıya çıkan o iki uçtan bîzâriz. Solun yıkıcı ve kasıtlı faâliyeti yanında gene Moskova'nın işine gelen taassup hastalığına da karşıyız. Onun için de vatan ve îman şuûrunu ilmî ve millî bir platform üstünde aktif enerji hâline getirecek memleket hizmetinin tek çıkar yol olduğuna inanıyoruz. İşte sağcılığımızın tablosu budur. Hareket noktamız da bu olarak, geçen sene gençlik için "Kubbealtı Akademik Seminerleri" adı altında bir müessese kurduk. Edebiyat, târih, iktisat, iktisat târihi ve sanat târihi kollarında haftada iki gün seminer çalışmaları yapılmaktadır. Tezhip ve

minyatür atölyesi de Prof Dr. Süheyl Ünver Bey'in idâresinde bayram ertesi faâliyete geçecektir.

Hocalarımız, iktisatta Prof. Sabahattin Zaim, iktisat târihinde Prof. Ömer Lütfü Barkan, Türk târihinde İbrahim Kafesoğlu, edebiyatta Nihad Sâmî Banarlı ve Muharrem Ergin, sanat târihinde Ekrem Hakkı Ayverdi ve Uğur Derman beylerdir.

Kubbealtı'nın bir husûsiyeti gençlerin kuru bir seminer tâkîbine değil de baş başa verip sohbet edecekleri ve birbirleriyle dostluk kurabilecekleri bir çatı altının huzurlu havası içinde bulunuşları keyfiyettir. Konferans salonunun hemen yanında olan bir kahve ocağı bu ihtiyâcı kısmen karşılamakta sayılabilir. İmkânımız nisbetinde hazırlamış olduğumuz dekor basit olmakla berâber gençleri tatmin eylemektedir.

Binâ, Fetih Cemiyeti'yle Yahyâ Kemâl ve İstanbul Enstitüleri'nin uzun zamandır içinde çalıştığı Çarşıkapı'daki Kara Mustafa Paşa Medresesi'dir. Aynı fikir istikâmetinde faâliyette bulunan bir kardeş cemiyet olarak bizim de bu çatı altından faydalanmamıza imkân sağlamış bulunuyorlar. Yoksa, her ne kadar iyi niyet ve âzamî gayret de sarfetmiş olsaydık mâlî tâkatimiz memleket irfânına hizmet yolunda bize bu imkânı temin edemezdi.

İşte Selmâcığım, size tavsiye edebileceğimiz gençler sola olduğu kadar taassuba da angaje olmamış, vatan sever, îmanlı ve ahlâklı bu Kubbealtı müdâvimleri arasından seçilebilir.

Biz, bu zıt ucun müfritleriyle bağdaşanlardan olmadığımız için, çevremizde birleşen gençliğin ahlâk, fazîlet, îman ve ihlâs bakımlarından muhtevâlî olmalarına bilhassa dikkat etmekteyiz. Bu, kemiyetçe küçük fakat keyfiyetçe sağlam zümrenin ileride dallanıp budaklanarak mahsul ve meyve vererek bir çekirdek olması da ayrıca temennîmizdir.

Esasen Kubbealtı açılmadan evvel de uzun senelerdir gençlikle haşır neşir olup, mânevî bünyelerine hizmet eylemeyi îman borcu bilmişizdir. Çok şükür elde edilecek netîce hiç de küçümsenecek bir keyfiyet sayılmaz. Bugün yüksek tahsillerini tamamlayıp memleke-

tin dört köşesinde vazîfe almış olan kardeşleriniz meslekî faaliyetleriyle berâber içtimâî hayatları da düzene girmiş, çoğu ev bark sâhibi olarak arkadan gelen dalgalara yol gösterir ve hizmet eder mevki tutmuşlardır.

İşte Selmâcığım, bilvesîle bildirmek mevkiinde bulunduğum faaliyetimizden bir kısmı bu. Ellerim çok yorgun olduğu için mektubumu kardeşiniz Gülşah yazdı.

Sıhhat ve selâmetler dileyerek her ikinize de selâm ve muhabbetler ederim yavrum.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Dönüştür Dönüş

Döndükçe felek zaman erir çarkında;
Aylar, yıllar köpük köpük arkında...
Doldur sâkî, bizim de dönsün başımız;
Hiçbir dönüşün olmayalım farkında!

Sonsuz Vuslat

Ey aşk, sakın tavsama değmez bu hayat!
Kâfî şu gönül bâdesinin sunduğu tat...
Âh orda kıyam olmasa aymak nemize,
Uğrunda ölüm, âşığa sonsuz vuslat!..

Kutsal Ateş

Sevdâ-zedeler düşlere kanmış; kanacak,
Her gün nice mecnûn uyanıp uslanacak!
Gönlüm, sen asıl kendine yan çünkü bu aşk,
Mısrâ mısırâ tütüp, müebbet yanacak!..

Peyâmi Safâ'nın Kaç Kelimesi Var*

Ergun Göze

Bir insan kaç kelimeyle konuşur? Yüz, ikiyüz kelimelik kabîle dilleri bulunduğunu biliyoruz. Amma bir sanatkârın, bir fikir adamının, kalem erbâbının kullandığı kelime ne kadar olmalıdır? Her kelime bir düşünce kolaylığı, hayal unsuru, muhâkeme elemanı olduğuna göre çok mühim bir soru?

Şekspr'in onbeşbin kelimesi olduğunu işitmişim. Bir dostum yirmibin diye tahminde bulundu. Tabî bizde edebiyat sâdece, tahrik yâhut "farfaralık" telakkî edildiği için bu tip ciddi çalışmalar pek yapılmamaktadır.

Amma, Elazığ Kız Öğretmen Okulu Edebiyat Öğretmeni Zeynep Paslı, Dil ve Târih- Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümü son sınıfında iken, Peyâmi Safâ'nın kelime hazînesini araştırmayı tez konusu olarak seçmiş. Ünlü romancımızın onbir romanını, uzun süren yorucu bir gayretle ve modern bir anlayış içerisinde tarayan Zeynep Paslı hanım şu netîceleri elde etmiştir.

Onbir romanında Peyâmi Safâ -her kelime bir defa alınmak üzere- altıbinüçyüzdokuz (6143) kelime kullanmıştır. Bu kelimelerin tasnifi ise şöyledir: 2150 Türkçe, 2180 Arapça, 383 Farsça, 840 tâne de diğer dillerden kelime kullanmıştır büyük romancı. Bu 840 kelimenin 124 tânesi tıp ve metafizik terimidir. Yazar, 54 argo kelime, 150 halk deyimi, 40 tâne de atasözü kullanmış bulunmaktadır.

Zeynep Paslı, büyük yazarın lisan özelliklerini, cümle kuruş

* 8.11.1973 tarihinde *Tercüman* gazetesinde yayımlanmıştır.

teknîğini vs. de dikkatle incelemiştir. Ben bugün sâdece kelime miktarı üzerinde duracağım. Zîra ne yalan söyleyim, koca üstadın kelime hazînesinin ne kadar ufarak oluşu ilk elde çarptı beni... Şaşır-dım. Hayal kırıklığına uğradım... Sonradan muhterem Prof. Kaplan'ın, Fuzûlî'nin, Yahyâ Kemal'in kelime hazînelerinin 2000 civârında yayıldığını, Türk yazarları içinde en zengin kelime hazînesinin bu rakamla Peyâmî'ye âit olduğunu söylemesi, üstad nâmına beni bir nebze teskin etti ise de Türkçemiz nâmına endîşemi gide-remedi.

Öyle ya, en zengin kelime hazînesine sâhip yazarımızın 6143 kelimesi olursa gerisini siz hesap edin. Sol'un en şahsiyetli kalemi Kemal Tâhir acaba dörtbin kelimeye çıkabilir mi? Ya her sene usanmadan, bıkmadan, yılmadan, yorulmadan, çekinmeden Nobel adaylığını îlân edip duran ve bu sene de kekemenin "Spikerlik imti-hanında hahahaakkımı yyyeyyediler" demesi gibi, hakkımı yediler demeye getiren zâtın üçbin kelimesi var mıdır?

Ya o mangalda kül bırakmayan yazar çizer takımının? Dünyâya nizam vermeye kalkan bizim fıkracı fırkasının? Acaba kaç keli-meniz var? Hani kelimelerle düşünürmüşüz de...

Şimdi bir daha iyi anlıyorum... Bizde niçin yabancı dil öğreti-lemiyor. Zîra büyük dillerin beşyüzbine yakın kelime hazînesine mâlik oldukları söyleniyor. İndir bunu yüzde ona. Elli bin. Ya senin neyin var? İki bin kelimele Nobel adayların... Bu dille, yabancı dil öğrenilebilir mi? O elli kelime söyleyecek, sen bir kelimeyle, o elli kelimeyi karşılayacaksın. Lugattaki kelimelerini hesaba katma, on-ları öldürmüşsün zâten "Türkçe değil" diyerek ve kullanmayarak... Ve bu beşyüzbünlük kelimele "saptamalı", "olanaklı" kabîle lugatçe-siyle. Vah benim zavallı Türkçem.. Sen kimlerin ellerine kaldın? Vah zavallı Türk düşüncesi, sen kimlerin uydurduğu kelimelere daldın?

Kendi Kendine Yetişen Mütefekkir Peyâmi Safâ

Mehmet Nuri Yardım

Büyük romancı ve düşünce adamı Peyâmi Safâ, *Matmazel Noralyanın Koltuğu* ve *Yalnızız* gibi romanlarıyla mistisizmin sâhillerinde dolaşan ve metafizik dünyâyı kucaklayan bir isim olarak vefâtının 50. yılında rahmet ve saygıyla anılıyor. *Dokuzuncu Hâriciye Koşuşu* romanıyla en çok okunan yazarlarımız arasında yer alan Safâ'nın en belirgin özelliklerinden biri mütefekkirliğidir. Marksizme getirdiği ağır eleştirilerle milliyetçi-muhâfazakâr düşüncenin uzun zaman temsilciliğini yapan Peyâmi Safâ, bir düşünür olarak da ülkenin temel meseleleri üzerinde kafa yordu. Aynı zamanda bir ahlâkçı olan Safâ, kalemiyle geçiren Türk basının gelmiş geçmiş en iyi fıkra muharrirlerinden biriydi. Server Bedîî imzâsıyla kaleme aldığı *Cingöz Recâî* ve diğer mâcerâ kitaplarıyla da gençlerin ve çocukların sevdiği bir yazar oldu. Ancak o, ağırlıklı olarak edebî romanlarıyla edebiyat târihinde hak ettiği yeri alan bir kalem ustasıdır.

Romanda İnsan Psikolojisi

Peyâmi Safâ'nın romanlarına genel olarak baktığımızda tahlil gücü yüksek bir yazar ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Onun roman kahramanları batı değerleri ile doğu kıymetleri arasında sıkışıp kalmış ve bir arayışın içinde bulunan tipler olarak ön plana çıkar. Yerli düşüncenin müdâfii olan Peyâmi Safâ, roman kahramanlarını önce değişik ruh hallerine sokar, arayışlar içindeki bu kahramanlar hem kendileriyle hem çevreleriyle sürekli olarak çatışır. Genellikle bu çatışmanın sonunda akliselim, sağduyu ve

vicdânî ses galip gelir.

Maddî imkânsızlıklar yüzünden okuyamamış, ama kendisini çok iyi yetiştirmiş ender sîmâlardan biri de Peyâmi Safâ'dır. İki yaşında babasını kaybeden küçük Peyâmi annesinin himâyesindedir artık. Biricik sığınağı ve yardımcısı odur bundan sonra. Peyâmî'nin sünnet töreninde kendisine gelen armağanların en anlamlısı Dr. Abdullah Cevdet'in hediye ettiği *Petit Larousse*'tur. Fikirleri ve yayınladığı *İctihad* dergisiyle toplumda dalgalandırmalar meydana getiren, dine mesâfesi ve cimriliği ile meşhur olan Abdullah Cevdet'in bu armağanı, geleceğin romancısını teşvik eder. Küçük Peyâmi, bu ansiklopedi sâyesinde kendi kendine çalışarak Fransızca'yı öğrenir. Bu dili, ilerde gramer kitabı yazabilecek derecede geliştirir.

Orta üçüncü sınıfa kadar maddî imkânsızlıklar yüzünden zar zor okuyabilen ve bu yıldan sonra Vefâ İdâdîsi'nden ayrılmak mecbûriyetinde kalan Peyâmî'nin peşinden, aksilikler eksik olmaz. Dokuz yaşında geçirdiği bir hastalık sol kolunu sakat bırakır. Ne var ki, o bunu bile değerlendirir ve yıllar sonra Türk edebiyâtının şâhserlerinden biri kabul edilecek olan *Dokuzuncu Hâriciye Koşuşu* isimli romanı kaleme alır. Daha henüz dokuz yaşında iken edebiyâta merak saran Peyâmi Safâ, on üç yaşında *Eski Dost* isimli bir çocuk romanı yazmaya koyulur.

Birinci Cihan Harbi sırasında Posta Telgraf Nezâreti'nde çalışmaya başladığını görüyoruz. Çünkü eğitim görme imkânı kalmamış ve mecbûren iş hayâtına atılmıştır. Öyle ki götürüldüğü, babasının arkadaşlarından ve o zamanki Maârif Nâzırı (bugünkü Millî Eğitim Bakanı) ünlü edebiyatçı Recâizâde Mahmut Ekrem'in isteğine rağmen okuma imkânını yine bulamaz. Peyâmi, onbeş yaşındayken öğrendiği mükemmel Türkçenin yanına iyi Fransızca'yı da katar. Fransız kültür ve edebiyâtının bâzı önemli eserlerini tercüme etmeye başlar. Para kazanmak için gazete muhâbirliği ve öğretmenlik yapar. 19 yaşında iken ağabeyi İlhâmi Safâ ile birlikte gazetecilik mesleğine atılır. Rehber-i İttihat Okulu'nda öğretmenlik yaparken, bir öğrenci gibi bilmediği birçok şeyi okuyup öğrenir. Devamlı ola-

arak okumakta ve kendini yetiştirmektedir. Felsefe kitaplarının yanı sıra bilhassa psikoloji kitaplarına ağırlık veren Peyâmi, beden rahatsızlığını ve sıkıntılarını bu şekilde atlatır.

İlk Eserin Zaferi

Peyâmi daha sonra kalemine yaslanır ve ömrü boyunca onu yalnız bırakmayacak, ele güne muhtaç etmeyecek bu vefâli dostla hayâtını buluşturur. Henüz delikanlı iken birkaç formalık bir hikâye kitabı yazar. İlk kaleme aldığı hikâyelerdir bunlar. Fakat kitabın ismi dikkat çekici ve sarsıcıdır: *Sakın Bu Kitabı Okumayın*. Az sayıda basılan kitap bir kaç gün içerisinde tükenir. Peyâmi artık kararını vermiştir. Yazar olacak ve hayâtını kitaplarıyla kazanacaktır. Yazma faaliyeti yıllarca devam eder. Romanları ile dönemin edebiyatçılarının takdîrini kazanırken, polemik yazıları ve fikrî makâleleriyle de memleketin sayılı mütefekkirleri arasına girer. Onbinlerce gazete yazısı ona büyük bir şöret kazandırır. Peyâmi Safâ artık bir ekol, bir okuldur. Kültür, sanat, fikir ve edebiyat âleminde eserleriyle bir öncü, bir üstattır. Milliyetçi ve mâneviyatçı cephenin fikir babası ve ağabeyisidir. 1936'da çıkardığı *Kültür Haftası* ile Türk fikir hayâtında bir hareket ve heyecan kasırgası estirir. Ahmet Ağaoğlu, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mümtaz Turhan, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziyâ Ülken, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sâdi Irmak, Mes'ut Cemil, Suut Kemal Yetkin, Fâlih Rıfki ve Sabri Esat Siyavuşgil gibi herbiri kendi sâhasının otoritesi olan isimlere dergide yazılar yazdırır. *Kültür Haftası*'nda Fâruk Nâfiz Çamlıbel, Câhit Sıtkı Tarancı, Fâzıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi o dönemin en meşhur şâirlerinin şiirleri yayınlanmaktadır. Ayrıca Thomas Mann, Tchehov, Knut Hamsun, Pearl Buck, Louis Guilloux, Edgar Allan Poe gibi tanınmış yabancı yazarlardan ciddi tercümelemler de dergide yer almaktadır. Dönemin en kaliteli yazarlarını bünyesine alan Peyâmi Safâ, dünyâya açık, fikri hür ve memleketin meseleleri hakkında çözümler üreten makâleler ile gündemdedir. Peyâmi Safâ'nın 1 Aralık 1953 târihinde ilk sayısını çıkardığı *Türk Düşüncesi* dergisi derinliği olan makâlele-

riyle millî bir seyir tâkip eder. Peyâmi Safâ'nın hayâtıyla özdeşleşen ve Türk fikir târihinde önemli bir yere sâhip bulunan *Türk Düşüncesi*, bir çok ciddi tartışmanın oluşmasına zemin hazırlar.

Dâima İşleyen Bir Beyin

Peyâmi Safâ psikolojik tahlillerin son derece başarılı bir şekilde verildiği romanlarıyla Türk edebiyâtına ismini altın harflerle yazdırır. Cumhûriyet dönemi Türk edebiyâtının sayılı romancıları arasında yer alır. Bilhassa *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, *Fâtih-Harbiye*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Matmazel Noralya'nın Koltuğu* ve *Yalnızız* romanlarıyla edebiyatseverlerin gönlünde taht kurar. Hikâyeleri ve Server Bedîi imzasıyla yayınladığı *Cingöz Recâi* mâcera romanlarıyla çok geniş bir okuyucu kitesine ulaşır. Romanlarında ve diğer fikrî eserlerinde işlediği doğu-batı meselelerine geniş bir perspektiften bakar. Peyâmi Safâ, 3 Kasım 1959 târihli *Tercüman* gazetesindeki yazısında "Ben iki yaşında babasız kaldım. Bütün çocukluğum ve gençliğim korkunç bir hastalığa ve fakirliğe karşı mücâdele içinde geçti. Kimsesiz, sıhatsız, parasız ve tahsilsiz kaldım. Orta sekizden yukarı okul görmedim. Hastalık, cehâlet ve sefâlet ejderleriyle boğuştum." diyerek hayâtını hülâsa eder.

Çocuğa İyi Eğitim Şart

Yüzden fazla eser yazan, bir rivâyete göre yirmi binden fazla makâle kaleme alan Peyâmi Safâ, düzenli olarak göremediği eğitim hayâtını fazlasıyla telâfi etmiş olsa bile o hayâtı boyunca ya öğrenmek ya da öğretmek için çırpınır durur. Hayat bir mekteptir ona göre. Dost çevresinde yaptığı tartışmalar, karşı fikirlilerle içine girdiği polemiklerin ve kavgaların temelinde, milletin daha iyi yetiştirilmesi ve eğitilmesi kaygısı yatar.

Çocuğa ve gençlere verilecek değerlerin gerekliliği üzerinde duran Peyâmi Safâ'ya göre, "Çocuk henüz keşfedilmemiştir ve her câzibe gibi onun sevimsizliği de sırlılığında geliyor." Bir çok cevheri bünyesinde barındıran çocuğu keşfetmeli ve duyguları büyükleri tarafından anlaşılmalı. Doğan çocuğun kabiliyetlerinin çoğu zaman çevresi tarafından boğulduğuna dikkat çeken Peyâmi Safâ şöyle der: "Bilerek,

bilmeyerek çocuğun üstünde herkes terbiye tesirleri yapar: Ana, baba, kardeş, hizmetçi, dadı, aşçı, misâfir, arkadaş, kapıcı, satıcı, öğretmen, muharrir, aktör, ressam, heykeltıraş, mîmar, müzisyen, dekorasyoncu, herkes! Ve her şey: Oda, sofa, döşeme, kapı, duvar, pencere, sokak, cadde, afiş, radyo, gramofon, iklim, mevsim, her şey!”

Temiz bir fitrat üzerine doğan çocuğun, yaratılış itibâriyle iyilikler, doğruluklar ve güzelliklerle donatılabileceğine dikkat çekerken, yanlışlıklar, hatâlar ve çirkinliklerin bu boş kaba doldurulabileceği kanaatindedir. Bu düşüncesini, *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin 24 Nisan 1942 târihli sayısında “Çocuğunuzu Fenâ Terbiye Ediyorsunuz” başlıklı yazısında buluyoruz:

“Çocuk boş doğan bir bardaktır. Bunun içine zekâyı dolduran da biziz, almaklığı da; iyiliği dolduran da biziz, kötülüğü de; yiğitliği dolduran da biziz, pısrıklığı da! Biz, yâni cemiyet; biz, yâni varlık, biz, yâni herkes ve her şey! Fakat bu herkesin içinde ananın, babanın, akrabânın, öğretmenin ve her şeyin içinde evin, muhitin, okulun rolü birinci sırada gelir.”

Müstehcenlik Belâsı

Peyâmi Safâ'nın *Milliyet* gazetesinde 19 Ocak 1958 târihli sayısında çıkan “Alev Saçağı Sarıyor” başlıklı makâlesinde önemli bir konu üstünde duruyor. İzmir Gâzi İlkokulu'nda düzenlenen lisele-rarası edebiyat toplantısında okunan açık saçık şiirler veliler tarafından tepkiyle karşılanmış, dinleyiciler toplantıyı protesto ederek okulu terk etmişlerdir. Bu tür çirkefliklerin başka illerde ve okullarda da yapıldığına dikkat çeken Safâ, eğitimcilerin bu hususlar üzerinde dikkatle durmasını ve körpe dimağların sağlığına hassâsiyet gösterilmesini arzu eder. Mâneviyattan uzak yetiştirilen nesillerin toplumun başında bir kangren oluşturacağına işâret eden Peyâmi Safâ, yazısına şu îkaz edici satırlarla son verir:

“Mâneviyat yıkıcılığının bu derecesine Fransa'da değil, Sovyetler Birliği'nde de rastlamak imkânı yoktur. Alev saçağı sarıyor. Devletin itfâ-iyesi biraz daha gecikirse, karşısında yer yer uzanan vicdan ve idrak harâ-belerinden birşey bulamayacaktır.”

Çocuk suçlarında görülen artışın tesâdüfi olmadığını, zararlı

neşriyatın bu hususta büyük bir role sâhip olduğunu vurgulayan Peyâmî Safâ, güzel sanatlardan özellikle sinema ve edebiyat ürünlerinin toplumdaki dejenerasyonu körüklediğini ve ortaya 'suçlu çocuk'lar çıkardığını ifâde eder:

"...Çocuk suçlarıyla meşgul olanlarımız (eğer varsa) bu suçluların üzerindeki tesirleri araştırdıkları zaman, kötü film ve mâcera hikâyelerinin yanında müstehcen edebiyâtın rolünü de göreceklerdir. Pek sevdiğimiz ve beğendiğimiz birçok müstesnâlarıyla, genç neslin edebî mahsullerinin çoğu, edebiyat disiplinine, ahlâk kâidelerine, büyüklere ve geçmişin bütün değerlerine saygısızlık telkin eden küstahça bir ruh davranışının belirtileridir." Mütefekkirimiz, bâzı yazarların kitaplarına çirkef isimler verdiklerini, edeb, hayâ, ahlâk, edebî usûl ve nizâma aykırı hareket ettiklerini, bu tür kitapların kimi yayınevleri tarafından kör bir cehâlet, hattâ ihânet duygusuyla çocuklara sunulduğunu hatırlatır.

Yalnız Okul Yetmez

Bâzı velilerin çocuklarını okullara gönderdikten sonra görevlerinin bittiğine inandıklarını, bunun büyük bir yanılma olduğunu belirten Safâ, okulun kültür vermediğini söyler ve kültürün malzemelerini çocuğa aktardığına dikkat çeker. *Türk Düşüncesi*'nin 1 Ocak 1956 târîhli nüshasında bu hususta şu satırlarını okuyoruz:

"Bilgi ile kültür arasındaki fark anlaşılmadığı için bütün kültür hizmetleri maâriften bekleniyor. Bilgi kültürün malzemesidir. Kültür bu malzemenin yeni terkiplerini vücûda getiren zekânın mutfağında pişmiş hâlidir. Okuldan kültür beklemek, bakkal dükkânını mutfak zannetmektir."

Romancımız, çocuğun eğitim ve terbiyesinin sâdece öğretmene yüklenemeyeceği inancındadır. Çünkü öğretmen yalnız kaldığında, bu hizmetini hakkıyla yapamayabilir. Çocuğun çevresindeki diğer insanların da eğitim ve terbiye husûsunda öğretmene ciddî mânâda destek olmaları gerekir. *Cumhûriyet* gazetesinin 26 Ocak 1938 târîhli "Sıkı Disiplinden Hür Disipline" başlıklı yazısı, Peyâmî Safâ'nın eğitimle alakalı kayda değer tesbitlerini ihtivâ ediyor:

"Terbiye tek adam işi değildir: Ana, baba, kardeş, akraba, öğretmen, arkadaşlar, sokaklar, yoldan gelip geçenler, sinemalar, kitaplar, binâlar, du-

varlar, velhâsıl çocuğu çeviren bütün eşyâ, bütün insanlar ve bütün hâdiseler terbiyevî birer tesire sâhiptirler. Çocuk doğduğu andan itibâren, bu tesirlerin hepsi, ideal bir âhenk içinde, serbest bir disiplini kolaylaştıran ahlâk ve kafa şuurunu verebilirlerse otorite disiplinine lüzum kalmaz. Fakat bu, nazarı ve ideal bir terbiye nizâmıdır ki dünyânın hiçbir medenî memleketinde kemâlini bulmamıştır."

Din Eğitimi Gerekli

Peyâmi Safâ'nın *Din İnkılap İrticâ* kitabında yer alan makâlelerinde din eğitimi üzerinde geniş şekilde duruluyor. Ultra-laiklerin, laikliği gerekçe göstererek din eğitimine karşı çıktıklarını kaydeden Peyâmi Safâ, "*Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması, din realitesinin okullarda topyekûn inkâr edilmesi için bir sebep değildir.*" dedikten sonra batıdaki okullarda verilen din, ilâhiyat ve ahlâk derslerine temas eder. *Milliyet* gazetesinin, 13 Ocak 1956 târihli sayısında yayımlanan "Amerika'da Din Öğretimi" başlıklı yazısında dünyâda din heyecânını en fazla duyan ülkelerin başında Amerika'nın geldiğini hatırlatan Safâ, "*Fakat Amerika'ya sâdece viski içip devrilesiye sarhoş olmak için gidenlerin şehlâ bakışlariyle bu hakikatleri görmelerine, bilmelerine ve anlamalarına imkân yoktur.*" diyerek bizim kraldan fazla kralcıları silkeler. Milletine tepeden bakan ve laikliği dinsizlik şeklinde anlayarak dindarlara öfkelenen, din derslerine karşı olduğunu sık sık beyan eden kimi nasipsizlerin yüzünde, Peyâmi Safâ'nın cevabı bir tokat gibi şaklar:

"Zındıklar ve züppeler çocuklarını din derslerine göndermeyebilirler. Bu arada Maçka dullarının da hakları mahfuzdur. İsterlerse çocuklarını din derslerinden alıp aşk veya gangster filmlerine yollarlar. Fakat yüzde doksanı evlâdına din bilgisi ve terbiyesi verilmesini isteyen bir milletin bu arzûsuna karşı koymak, demokratik bir memlekette, hiçbir başvekilin haddi değildir ve Adnan Menderes'ten bu zıırlığı ve züppeliği istemeğe de kimenin hakkı yoktur."

Peyâmi Safâ'nın din eğitimi ve terbiyesiyle alakalı yazılarından biri de "Din, Medeniyet, İlim" başlığını taşır. *Ulus* gazetesinin 1 Mart 1950 târihli sayısında yayınlanan bu yazıda romancımız önce

bir hüküm veriyor: *“Din terbiyesi ve telkini laikliğe aykırı değildir.”* Hemen ardından da bu hükmünü çarpıcı bir örnekle delillendiriyor:

“İleri batı milletlerinin okullarında -ihtiyârî ve mecburî- din öğretimi, bütün batı radyolarında duâlar ve din âyinleri yayınlanır.”

Peyâmi Safâ'nın eğitime dâir düşüncelerini ihtivâ eden çarpıcı yazı ve makâleler, işâret ettiklerimizle sınırlı değil. Bu dev düşünce ve sanat adamımızın diğer konularda olduğu gibi eğitimle ilgili fikirlerini de tam olarak anlayabilmek için Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanan *Objektif Serisi'*ni okumak gerek. Özellikle eğitimcilerin, sosyologların, psikologların ve rûhiyatçıların bu eserlerden öğrenebilecekleri bir çok hakikat var.

Necip Fâzıl'ın Gözüyle

Peyâmi Safâ, mahrûmiyetler içinde bile bir insanın kendisini nasıl mükemmel bir şekilde yetiştirebileceğine, sonra da dönüp içinde büyüdüğü toplumu eğitebileceğine çarpıcı ve çok iyi bir örnektir. Yakın dostu Necip Fâzıl Kısakürek, Peyâmi Safâ'nın vefat yıldönümünde onun ruh ve beden portresini şu özlü sözlerle dillendirir: *“Kafası vardı, kültürü vardı, cümlesi vardı, üslûbu vardı, meselesi vardı, iç dünyâsı vardı, hafakanları vardı, çilesi vardı, metafizik arayıcılığı vardı, imânı vardı, şüpheleri vardı, nefis murâkabesi vardı, estetiği vardı, diyalektiği vardı, cesâreti vardı, hâsılı bir fikir ve sanat adamına gerekli vasıflardan payı vardı. Onun yokluğunun, ölüm târihi olan bu gün, bu vasıfların yokluğunda seyrediyoruz.”*

1899-1961 târihleri arasında çileler ve mücâdelelerle dolu hareketli bir ömür geçiren, eserleri her zaman sevgi ve ilgiyle okunan mümtaz mütefekkir yazar Peyâmi Safâ, İstanbul Edirnekapı Şehitliği'ndeki âile mezarlığında sevenlerinin ve okuyucularının duâlarını ve fâtihalarını bekliyor.

Eğitimle İlgili Görüşleri

* *Hiç şüphe yok ki ideal terbiye, çocuğun kabahatlerini cezalandırmak değil, onu kabahat yapmaktan alıkoyacak bir seviyeye çıkarmaktır.*

* *Tahsil ve terbiye tâtilde bitmez; insan rûhunun temâyüllerine en*

uygun şekilleriyle, tahsil ve terbiye asıl tâtilde başlar ve tâtilde devam eder.

** Öğretmenin vazîfesi yalnız öğretmek değil, aynı zamanda insan yetiştirmek olduğuna göre, sun'î bir intizam manzarası onu tatmin etmemelidir.*

** Bir çok profesörlerin eserleri olmadığı gibi, basılmış ders takrirleri de yoktur.*

Aslında Hayâtı Roman

1899'da İstanbul'da doğan ve 15 Haziran 1961 tarihinde yine bu şehirde vefat eden Peyâmî Safâ, şâir İsmâil Safâ'nın oğludur. Küçük yaşta babasını kaybettikten sonra annesinin yanında büyüdü. Parasızlık ve 9 yaşında tutulduğu kemik veremi sebebiyle düzenli tahsil göremedi. Kendi kendini yetiştirdi. Posta ve Telgraf Nezâretî'ne memur olarak girdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. 1918'de gazeteciliğe başladı ve ömrünün sonuna kadar bu mesleği devam ettirdi. Beyin kanamasından vefat ettiğinde *Son Havadis* gazetesinde yazıyordu. Peyâmî Safâ, *Kültür Haftası* ve *Türk Düşüncesi* adlı dergileri çıkardı. Bu dergilerde ve yazdığı gazetelerde sanat, edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi değişik konuları ele aldı. *Dokuzuncu Hâriciye Koşuşu* genç bir hastanın psikolojisini yansıtırken *Matmazel Noralya'nın Koltuğu* tıp öğrenimi yaparken bunalıma düşüp felsefeye yönelen ve daha sonra mistik dünya görüşünü benimseyen bir gencin hikâyesini anlatır. *Türk İnkılâbına Bakışlar* (1938) adlı fikrî temel bir eseri bulunan yazarın diğer bâzı romanları şöyle: *Sözde Kızlar*, *Cânan*, *Fâtih Harbiye*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Biz İnsanlar* ve *Yalnızız*.

Hakkında ne Dediler?

Nureddin Topçu: Güneşi karartmak isteyen kaba saba bulutları en hafif temâsıyla sıyrabilen tenkit kudreti, neşir hayâtımızı iptidâilikten koruyucu bir kuvvetti. Saf doğmatiklerin karşısında üstad bir sofist, anarşizmin karşısına dikilmiş bir Volter'di. Safderunlar arasında istihfaf gören komünizm tehlikesinin bir zehirli kılıç gibi her an başlar üstünde durduğunu idrâk eden keskin görüşlü milliyetçi nesli mukaddesâtının kapısında uyanık tutan ikaz sâdâsı oldu.

Vecdi Bürün: Peyâmi Safâ Türk romanını masal azmanı ve Fransız romanının maymunu olmaktan kurtarmış ona kendi imkânlarının, yâni Türk romanının verebileceği ölçüde şahsiyet kazandırmış, düşünceyi ve gerçek bir iç mantığa sâhip psikolojik tahlili hediye ederek dünya çapında olmak imkânını sağlamıştır. Etkisinin kalıcı olmasının sebepleri arasına Türkçeyi büyük ifade imkânlarına kavuşturabilme gücünü de ekleyebiliriz.

Ergun Göze: Peyâmi Safâ büyük kültür adamıydı. Dünya meselelerini bilirdi ve tâkip ederdi. Türk kültürünün zirvelerinden birisiydi. *Türk Düşüncesi* diye bir dergi çıkarması boşuna değildi. Bugün Türk kültür politikası, Peyâmi Safâ'yı düşününce bir defâ daha insanın içini yakıyor.

Recep Doksat: Mütefekkir Peyâmi Safâ'yı anlamak lâzımdı. Orada kaya gibi idi. Bütün ömrünce dâima antiemperyalist, antikomünist kalmış dâima spritüalist ve nasyonalist inancın müdâfii olmuştu. Orada serâpa fikir nâmusu idi.

Fâruk Kadri Timurtaş: Peyâmi Safâ, günlük politika hâdiselerinin zümre ve parti menfaat ve görüşlerinin üstünde mutâlaa edilmesi gereken bir şahsiyettir. Çünkü o bir zümre adamı değil, bir millet adamıydı.

Ahmet Kabaklı: Peyâmi Safâ romanlarında, kimi bir toplum yarısını, kimi doğu ile batı arasında bocalayan hâlimizi, kimi varlık ve insan bilmeceğini çözmeye çalışmıştır. Sosyal ve ruhsal tahlillerin en güzelliklerini yapmış, sırasında toplum vergisinin üst basamağına çıkmıştır.

İlhan Darendelioğlu: Bir kültür mütehassısı, bir üstün kafa, bir hakîkî sosyolog olarak ortaya koyduğu eserleri, gelecek nesillere her zaman ışık tutacak, yol gösterecek değerdedir.

Câhit Sıtkı Tarancı: San'atla hayâtın bu içli dışlılığını, birbiriyle bu dâimî alışverişini Peyâmi Safâ kadar anlayan ve her yeni eserini bu anlayışın mukni bir vesîkası olarak önümüze süren bir başka Türk romancısı tanımıyorum.

Peyâmî Safâ'nın Türkçesi

Recep Arslan

899 târihinde doğan değerli edebiyatçı Peyâmî Safâ, iki yaşında iken Sivas'a sürgüne gönderilen Servet-i Fünun şâiri babası İsmâil Safâ'yı kaybetti. 8 ilâ 17 yaşları arasında kemik hastası olarak sürekli tedâvi gördü. İzin verseydi doktorlar o tedâvi sürecinde kolunu keseceklerdi. Bu dönemde yaşadıkları ona Türk edebiyâtının şâheserlerinden olan *Dokuzuncu Hâriciye Koğuşu* adlı eserini yazdırdı. 13 yaşındayken fukarâlıktan dolayı Vefâ İdâdisi'ni bitirmeden ayrıldı.

Önce karton matbasında daha sonra Posta Telgraf İdâresi'nde çalıştı. Birinci Dünya Savaşı başlayınca, Rehber-i İttihat Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. O günün şartlarında liseyi bile bitirmemişken öğretmenlik yapabildi. 4 yıl çalıştığı bu okulda Fransızca'yı da iyice öğrendi. *Biz İnsanlar* adlı eseri bu dönemde yazıldı. Ağabeyi İlhamî Safâ ile *20. Asır ve Akşam* gazetelerinde çalıştı. İmzâsız olarak Memeleket Hikâyelerini yazdı. Hikâyeler takdir toplayınca Server Bedîi imzâsını koymaya başladı. 1921'de *Son Telgraf*, sonra *Tasvir-i Efkar*, *Cumhûriyet*, *Milliyet*, *Ulus*, *Vakit* gazetelerinde yazdı. 27 Mayıs İhtilâli'nden sonra *Son Havadis* gazetesinde çalıştı. O sıralarda askerde olan oğlu Merve'nin ölmesinin ardından üç ay sonra 15 Haziran 1961'de bekâ âlemine göçtü, Peyâmî Safâ Türk Dil Kurumu'nda görev almıştı, ancak 1938'den sonra yâni Mustafa Kemal'in ölümünden sonra oradan azledilmiştir.

Peyâmî Safâ Türk dilinin gelişmesi, geliştirilmesi çalışmalarına katılmıştı. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin daha sonra Türk Dil Kurumu'nun Türkçe'nin İslâmî etkiden uzak, laik, Arapça ve Farsçanın

katkısı dışlanarak, âdeta bir ırk dili hâline getirilmek istenmesi karşısında direnen isimlerden biri de Peyâmi Safâ'dır.

O *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı makâlelerinde Türkçenin güçlüklerini sıralıyor ve dilin bir ilim ve edebiyat dili hâline gelmesi için yapılması gerekenleri usûl açısından açıklıyordu. Öztürkçe dilin ırk Türkçesi demek olduğunun farkındaydı. Biliyordu ki ve yazılarında sıkça belirtiyordu ki hiçbir dil saf olamaz. Her dil başka dillerden mürekkeptir, oluşmaktadır.

1911 yılında *Genç Kalemler* dergisi etrafında Ahmet Rıza, Ömer Seyfettin, Ziyâ Gökalp gibi isimlerin başlattığı Yeni Lisan hareketinden son derece rahatsızdı. Ömer Seyfeddin'i açıkça, dili sâdeleştireceğim derken basit ve bayağılaştırdığını ileri sürüyordu.

Yeni Lisancıların konuşma dilini yazı dili hâline getirmesinin yanlışlıklarını örneklerle anlatıyor ve bu yanlışın son bulmasını istiyordu. Diyordu ki Safâ, konuşma dilinde her zaman beden dili de vardır. El kol ve yüz hareketleri, bakışlar ve tonlamalar da ağırlıklı olarak rol oynar. Ama yazı dilinde bütün bunlar yok olur. O yüzden yazı dili ile sokak dili, konuşma dili aynîleştirilemez.

Diğer taraftan her ilim dalının, her mütehasşılık alanının kendine âit terimleri, istilâları vardır. Tıpta Latince, edebiyat ve hukukta Arapça ve Farsça terimler Türk düşünce hayatının malı olmuşken bunları dilimizden lugatımızdan çıkarmak yanlış olur. Dolayısıyla konuşma dili başka, ilim, edebiyat, yazı dili başkadır. İkisini teke indirgemek dili zayıflatır.

Peyâmi Safâ bu söylediklerinde haklıdır ama karşısında kendisi gibi güçlü bir hikâyeci Ömer Seyfeddin vardır. Sâdece o değil, devletin gücü de Peyâmi Safâ'nın görüşünde değildir.

Peyâmi Safâ öztürkçecileri itidâle çağırır ama öztürkçeciler hem itidâle gelmezler hem de Peyâmi Safâ ve onun gibi ya da az çok benzer düşünenleri istifâya zorlarlar. İstifâ etmeyenleri de azlederler.

İstifa edenler: Fuat Köprülü, Hâlide Edip, Yahyâ Kemal, Hüseyin Câhit.

Azledilenler: Peyâmi Safâ, Fâlih Rıfkı Atay, Hâlit Fahri Ozansoy, İsmâîl Habip Sevük, Ahmet Cevat Emre, Besim Atalay, Tahsin Banguoğlu, Abdülkâdir İnan, Muharrem Ergin, Fâruk Kadri Timurtaş, Ahmet Temir, Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Osman Nedim Tuna, Necmettin Hacıeminoğlu.

Bütün bu olup bitenlere rağmen Peyâmi Safâ Türk dili üzerine yazılar yazmaya, usûl, erkân, îtidal tavsiye etmeye devam etti.

Harf devriminden sonra târih ve edebiyat birikiminden mahrum kalınmaması için Osmanlı Türkçesi alfabesinin de okullarda öğretilmesi gerektiğini ısrarla tavsiye etti.

Peyâmi Safâ'nın dil üzerine çalışmaları üniversitelerde tez konusu yapıldı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi araştırma görevlilerinden Yusuf Akçay da bu alanda makâle yayınlayan bilim adamlarımızdan biri. Ancak Peyâmi Safâ'nın görüşlerine katılıp katılmadığı konusunda renk vermediği görülmektedir. Belki de bilim adamı davranışı böyle gerektiriyor. Ama ben bilim adamı değilim.

Peyâmi Safâ Bey'in ortak medeniyet anlayışına tamâmen karşıyım. Çünkü ona göre ortak medeniyet batı medeniyetidir. Öyle olunca batının herşeyi medeniyetimizin bize kazandırdığı bir değer hâline gelir. Hâlbuki bana göre ve sâdece bana göre değil, Yahyâ Kemal'e göre de bizim ortak medeniyetimiz İslâm medeniyetidir. Ahmet Ağaoğlu, Yahyâ Kemal, Abdülhak Şinâsi Hisar, Suut Kemal Yetkin, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre de bizim ortak medeniyetimiz İslâm medeniyetidir. İlim ve din sebebiyle dilimize giren Arapça kelimeler de medeniyetimizin bize lütfudur ve bizim hakkımızdır. O kelimeleri Türk zevkine göre işleyerek düşüncemize ve lügatımıza aldık. Arapça ilmî eserler verdik. Gazneliler, Karahanlılar ve Selçuklular dönemimizde de edebiyat dili Farsça idi. O dilde de eserler, dîvanlar, mesnevîler yazdık o dil de bizim medeniyetimizin ortak dilidir. Oradan da Türkçemize kelimeler aldık ama Türk zevkine uydurduk. Arapça ve Farsça bizim ortak medeniyetimizin dilleridir, o dillerden lüzum olduğu kadar kelime alabiliriz.

Ama gereği yokken Peyâmi Safâ'nın tâbiriyle züppelik yaparak lüzum yokken bu dillerden kelime ve terkipler alınmıştır. Tıpkı şimdi batı dillerinden lüzumsuz kelimeler aldığımız gibi. Peyâmi Safâ'ya göre zâten karşılaştığımız her meselenin altında ya taassup ya da züppelik vardır.

Peyâmi Safâ ile ortak medeniyetimizin hangisi olduğu konusunda zıtlığımız var ama dili şekillendirecek olanların edebiyatçılar, yazarlar, romancılar, hikâyeciler ve şâirlerin olması gerektiği hususunda mutâbıkız.

Peyâmi Safâ'nın son bir tavsiyesini de kaydederek yazımızı noktalayalım. Yabancı dillerden aldığımız kelime, düşünce hayâtımızda dolaşmadan, tâbiyeti kesinleşmeden lugatımıza girmemelidir.

Feryâd Gazeli

Memduh Cumhur

Gönderir mesteyleyip tâ haşre, dünya bâdedir
 Hüsne âşık her gönül teklîfden âzâdedir.
 Gözlerinden yol bulup gittim bütün yıldızlara,
 Gördüğüm her şey cihanda, gözlerinden sâdedir.
 Vuslat ümmîdiyle sarfettim hayâtın nakdini,
 İltifat âlemde ancak, dağ delen Ferhâdedir.
 Söz biterken nağme başlar, hâlimin izhârına;
 Tiz nevâ feryâdım olsa, her makam âmâdedir.
 Söyleyin Cumhûr'a, dalmış gitmişim enginlere;
 Aşkım artık lafza sığmaz, öyle fevkalâdedir.

Vefâtının 50. Yılında Peyâmi Safâ'yı Anmak

Can Şen¹

5 Haziran 2011 günü yazar ve mütefekkir Peyâmi Safâ aramızdan ayrılmış tam 50 yıl oluyor. 50 yıl sâdece insan ömrü için değil toplumların hayâtı için de oldukça uzun bir süre. Yaşadığımız anda durup 50 yıllık bir zaman dilimine bakmak insanı düşündürmektedir. Bir yazar; bizim gibi yaşayan, düşünen, acı çeken, ama ardında romanlar, sayısı belli olmayan fikrî yazılar bırakan bir yazar, bu dünyâdan göçeli elli yıl oluyor. Bu zaman diliminde onun hakkında pek çok kitap, makâle yazılması gerekirken şu anda elimizde bulunan çalışmaların azlığı bizi şaşırtmaktadır. Peyâmi Safâ üzerine çalışan, onun hakkında düzenli neşriyat yapmış araştırmacıların (Beşir Ayvazoğlu, Ergun Göze, Mehmet Tekin gibi) azlığı ve Peyâmi hakkındaki bâzı makâle ve yazılardaki eksiklikler, çelişkiler, yaklaşım hatâları gerçekten şaşırtıcıdır. Bu konuda aynı dönemde yaşamış ve 50. vefat yılı gelecek seneye tekâbül eden Ahmet Hamdi Tanpınar (vefâtı 1962) ile mukâyese ettiğimizde Peyâmi Safâ sebebi anlaşılacak bir nisyâna terk edilmiş gibidir. Tanpınar hakkında yazılan ne kitapların sayısı bellidir, ne de makâlelerin. Amacım iki yazarı seviye ya da kalite olarak karşılaştırmak değil, ama Türk edebiyâtının bir yazarına büyük bir ilgi gösterilirken, Peyâmi Safâ gibi oldukça sağlam bir kaleme gösterilen ilgi eksikliğinin sebebini anlamak mümkün değildir. Hal o kadar iç karartıcıdır ki Peyâmi Safâ'nın pek çok eserinin bas-kısı bile yoktur bugün...

¹ Celâl Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi.

Peyâmi Safâ deyince pek çok insanın, hattâ edebiyat tahsili almış çoğu insanların aklına *Dokuzuncu Hâriciye Koşuşu* ve *Fâtih-Harbiye* romanları gelmektedir. Biraz daha ilgili olanlar *Matmazel Noralya'nın Koltuğu*'nu ve *Yalnızız*'ı da zikrederler. Peki, Peyâmi Safâ bu dört romanından ibâret midir? *Biz İnsanlar, Bir Tereddütün Romanı* gibi romanlarını, toplumumuzun sıkıntılı dönemlerinde verdiği fikrî mücâdeleyi, sayısı belki binleri bulacak gazete yazısını ele almamak, Safâ'yı sâdece dört romandan ibâret görmek ona revâ mıdır? Bu hayâtını kalemine, mücâdelesine adanmış bir yazara hakâret değil midir?

Oysa onun eserleri toplumumuza sunulmuş birer reçete, birer hediyedir. Peyâmi Safâ okumak çözülmeyen pek çok soruna daha kolay çözüm önerileri bulmamızı sağlayacaktır. Peyâmi Safâ'yı herhangi bir ideologdan ayıran şey fikirlerini kitaplardan hazır şekilde almaması ve yaşayarak, acı çekerek, mücâdele ederek edinmiş olmasıdır. Onun yazdığı her satırda bir yaşanmışlık vardır. Bunu anlamak için onun biyografisini okumak yeterlidir. Onun bu yönü bile her konuda hazıra konmayı gâye edinen yeni nesle büyük bir örnektir.

Gönül, 2011 yılının Peyâmi Safâ yılı ilân edilmesini isterdi. Ama onun buna ihtiyacı olmadığından eminim. İki yıl önce yayımlanan bir yazımda² belirttiğim gibi "*Peyâmi Safâ, anılmak için büyük törenler isteyen bir adam değildir. Peyâmi'yi anmanın biricik yolu onu 'okumak' ve 'anlamak'tır.*" Biz de onun rûhunu şâdetmek, ona hak ettiği yeri verebilmek için onu okumalı ve anlamaya çalışmalıyız. Umarım vefâtının 50. yılı bizim Peyâmi'yi anlamamız için bir dönüm noktası olur.

Bir meşâle gibi yolumu aydınlatan, fikrî olgunlaşmamda çok şey borçlu olduğum üstâdım Peyâmi Safâ'yı eserlerinin ışığında rahmetle anıyorum... Mekânı ilelebed cennet olsun...

27 Nisan 2011

² Can Şen, "Peyâmi Safâ'yı Anlamak", *Bize Göre*, Aralık 2009, s. 8

Hz. Peygamber'in Önderliği

Prof. Dr. Ali Murat Daryal

“**D**ünyâya pek çok önder gelmiştir. Bunların hemen hemen hepsi etrâfındakileri küçülterek büyümüştür. Hz. Muhammed müstesnâ. O etrâfındakileri büyüterek büyümüştür.”

Hz. Peygamber'in önderliği birbirine zıt istikâmetlerde gelişen iki yönüyle ele alınmalıdır.

a-Kendi içinde, rûhî derinliklerine doğru gelişen, kendisine olan önderliği,

b-Kendi dışında kalan ve bilhassa insanları hedef alan önderliği,

Târihten öğreniyoruz ki bu dünyâda önderler, umûmiyetle kendi dışlarında kalan insanları etkilemek, yönetmek ve yönlendirmek istemişlerdir. Ancak Hz. Peygamber kesinlikle böyle bir tavrı benimsememiştir. Evvelâ kendisi, kendine önderlik etmiştir. Bu konuda o kadar hassas davranmıştır ki, kendi inandıklarıyla ilgili olmayan hususlarda hiçbir zaman kendisini öne çıkarmamıştır, kendisinden sebep hiçbir hâdisenin çıkmasına müsâade etmemiştir ve bâzen kendini arkadaşlarıyla bir ve çoğu zaman kendini ikinci planda tutmayı tercih etmiştir.

Bu konuda o kadar ileri gitmiştir ki, bir meclise geldiği zaman nerede boş bir yer varsa orada oturmuş, kendisine ayrıcalık tanımamıştır. Özünü arkadaşlarıyla bir ve eşit tutmuştur. Bu davranışlarında o kadar sâde ve tabiidir ki, dışarıdan gelen bir yabancı o mecliste oturanlardan hangisinin Hz. Peygamber olduğunu ayırt ede-

memiş ve etraftan sormuştur. Bu âlicenap tavır bu kadarla kalmamıştır. Bâzı özel durumlarda Hz. Peygamber muhâtabına nispetle kendini ikinci planda görmüş ve göstermiştir.

Buna dâir elimizde muhteşem bir misal vardır: Müslüman olmak için gelen bir kişinin korkudan titremesi üzerine bu kişiye hitâben, “*Sakin ol! Ben kral değilim, ben güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum*” buyurmuştur.

Bu ifâdesiyle Hz. Peygamber, bu kişi üzerinde oluşmuş baskıdan, onu kurtarmak, onu kendisiyle bir tutmak ve hattâ onu kendisinden daha ileride göstermek sûretiyle bu kimseyi rahatlatmak ve onu mânen yüceltmek istiyordu.

Yaşanan bu hâdise Hz. Peygamber’ in “önder olma” husûsunda ihraz ettiği mevkii göstermesi bakımından önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Bu beyan sâdece o kişiyi ilgilendiriyordu. Bu itibarla Hz. Peygamber, bu konuşmasında etraftan takdir toplama ve kendini cemiyete kabul ettirme gibi bir gâyeye mâtûfen böyle bir dil kullanmış değildi.

Hem zâten maddenin hâkim olduğu, maddeci bir cemiyette para, mal, mülk, servet, şöhret, mevki, rütbe, itibar, güç, kuvvet, kudretten başka hiçbir şey geçerli ve müteber değilken Hz. Peygamber’ in böyle bir dil kullanmış olması onun lehine olmaktan ziyâde aleyhinde idi.

Daha başka olarak, Hz. Peygamber bu kişiyi bu durumdan kurtarmak için ille de “Annesinin kuru et yediğini” söylemek mecbûriyetinde değildi. Pekâlâ bunu başka yollarla da yapabilirdi. Fakat Hz. Peygamber bunların hiçbirine iltifat etmemiştir.

Hz. Peygamber, bu kişiye hitap ederken onun aracılığıyla evvelâ arkadaşlarına ve daha sonra bin beş yüz yıldan beri gelecek müslümanlara “Kendisinden korkmamaları gerektiğini, kendisinin kral olmadığını ve kuru et yiyen bir kadının oğlu olduğunu” söyleyerek meseleyi en uç noktada nihâî mânâda bitirmiş oluyordu.

Halbuki târihten öğreniyoruz ki, bu dünyâda insan kitlelerine hitap eden liderler eksiklerini, kusurlarını, zaafalarını kendilerine

tâbi olanlardan ellerinden geldiği kadar gizlemeye çalışmışlardır. Bunların duyulmaması için tedbir almışlardır. Bununla yetinmeyip lehlerine söylentiler yaymışlardır. Oldukları gibi görünmek istemişlerdir.

Onlar böyle yaparlarken yaşanan bu hâdisede Hz. Peygamber bir kişinin gönlünü yapmak için kendini olduğundan çok daha aşağılarda göstermiştir. Halbuki Hz. Peygamber, baba tarafından Mekke'nin, anne tarafından Medîne'nin en şerefli âilelerinden birine mensuptu.

Gerçek böyleyken Hz. Peygamber âilesinin büyüklüğünü, yüceliğini söz konusu etmeyip "Ben kral değilim, ben güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum" diyerek kimsenin onun hakkında söyleyemeyeceklerini bizzat o, kendi aleyhinde söylemiş bulunuyordu.

Psikolojide değişmez şu gerçek vardır ki, "Bir kişi şâyet sağlam ve mükemmel bir şahsiyet yapısı geliştirmişse ancak o zaman kendi aleyhinde konuşabilir. Aksi takdirde kendisi hakkında böyle bir dil kullanamaz. Başkalarının gözünde itibar kaybetmekten korkar."

Hz. Peygamber böyle konuşmakla etrâfındakilerin dağılıp gitmelerinden endişe etmemiştir. Böylece sâhip olduğu vasıflarıyla "önderlik kavramını" en üst noktaya çıkarmıştır. Nitekim, Hz. Peygamber bu ifâdesiyle ilk önce kendisine ne kadar güvendiğini, ikinci olarak böyle konuşmakla ashâbının dağılıp gitmeyeceklerinden ne kadar emin olduğunu ve daha sonra gelecek müslümanların bunu mesele yapıp kendisini terketmeyeceklerine ne kadar inandığını göstermiş bulunuyordu. Bu tavır Hz. Peygamber'in inandığını söylemesi ve inandığı gibi yaşaması ve doğru bildiği hususta kimseye tâviz vermemesi mânâsına geliyordu, onun şahsiyetinin tamlığına ve önderlik vasıflarının mükemmelliğine delâlet ediyordu.

Hâsılı, cereyan eden hâdiseler Hz. Peygamber'in beklediği, ümid ettiği ve inandığı gibi gelişecekti. Ne arkadaşları onu yalnız bırakacaklardı, ne de daha sonra gelecek müslümanlar onu terkede-

ceklerdi.

Bilakis müslümanlar, Hz. Peygamber'in kendilerinden birini memnun etmek için sevgili, biricik, muhterem, mükerrem annesini nasıl misal verdiğini görerek ve buradan hareketle onun kendileri için neler fedâ ettiğini ve edeceğini düşünerek onun aziz hâtirasını gönüllerinde yaşatmışlardır. Yine bununla yetinmemişler ve müslümanlar Hz. Peygamber'in kendilerine olan düşkünlüğü karşısında sessiz ve suskun kalmamışlar, onun için seve seve canlarını ve herşeylerini fedâ etmişlerdir. Bu sevgi bağında kerâmet müslümanlarda değil Hz. Peygamber'dedir. Çünkü müslümanlar sevgiyi, sevmeyi ve fedâ etmeyi Hz. Peygamber'den öğrenmişlerdir. Bir önderin kendisine tâbi olanlarla ve tâbi olanların kendisiyle böylesine bir duygu bütünlüğü içinde bulunmaları târihin hiçbir devresinde yaşanmamış ve görülmemiş bir hâdisedir. Kaldı ki bu duygu bütünlüğü Hz. Peygamber'in vefâtından sonra da devam etmiştir.

Velhâsıl Hz. Peygamber, bu uygulamasıyla müslümanlara önder olmaları husûsunda örnek vererek onların insanları kırmadan, gücendirmeden ve ancak onların haysiyetlerine dikkat ederek, özen göstererek etraflarında toplayabileceklerini anlatmış bulunuyordu. Sâdece bu şekilde mükemmel bir önderlik mümkün olabilecekti. Allah Taâlâ Hz. Peygamber'in ahlâkını ve tabii önderliğini -ki duygu, düşünce ve davranışlarda temel buydu- medhederken aynı zamanda "*İnsanlara yumuşak davranman Allah'ın merhametindedir. Eğer sen katı yürekli, kaba olsaydın insanlar etrâfından kaçarlardı*"³ diyerek îkaz getirmiş bulunuyordu.

b- İkinci olarak Hz. Peygamber'in kendi dışında kalan insanlara olan önderliği, başkalarını mevzû ediniş tavrı önem kazanır. Bu husûsa dâir elimizde pek çok misal vardır.

Bu misallerden biri mâhiyetinde, Hendek Harbi esnâsında iki kişi arasında geçen bir hâdise ile ilgili olarak dile getirdiği ifâdesinde seçtiği kelimeler bu güne kadar târihçilerin ve diğer âlimlerin

³ Kur'ân-ı Kerîm, 3/159.

gözlerinden kaçmış olsalar da- fevkalâde dikkat çekici ve hayranlık uyandırıcıdır:

“Zeyd b. Sâbit toprak taşırken, Sa’d b. Muaz Peygamberimiz Aleyhisselam’ın yanında oturup dinleniyordu. Zeyd b. Sabit’in çalıştığını görünce Yâ Resûlallah! Allah’a hamd olsun ki, beni sağ bıraktı da sana îman etme şerefini bana nasip etti. Buâs kavgası günü ben, bunun babası Sâbit b. Dahhâk ile boğaz boğaza boğuşmuştum! dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam, “Fakat onun bu oğlu ne iyi çocuktur!” buyurdu.

Zeyd b. Sâbit’in bir ara gözlerini uyku bürümüş, kendisi uyuyakalmıştı. Kendisinin kalkanı, oku, yayı ve kılıcı yanında olduğu halde, Hendek’te çalışmakta olan müslümanlar onu Hendek’in kenarında uyur bir halde bırakarak Hendek’i dolaşmaya gitmişlerdi.

Yanına varan Umâre b. Hazm şaka için onun silâhını alıp saklamış, Zeyd b. Sâbit’in bundan hiç haberi olmamıştı. Zeyd b. Sâbit uyanıp silâhlarını bulamayınca, çok heyecanlandı ve korktu. Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu işitince Zeyd’i yanına çağırttı ve ona, “Ey uykucu! Sen uykuya daldın, nihâyet silâhların da kaybolup gitti” buyurduktan sonra; “Bu çocuğun silahlarının nerede olduğunu kim biliyor” diye sordu.

Umâre b. Hazm, “Yâ Resûlallah! Ben biliyorum. Silâhlar benim yanımdadır” dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, “Silâhlarını teslim et ona” buyurdu ve şaka olarak da olsa müslümanları korkutmayı veya onların herhangi bir şeyini alıp saklamayı yasakladı.”⁴

Bu rivâyette mevzûubahis edilen konu üzerinde lüzumlu noktalara dikkat çekmek ve bunlarla ilgili yorumlar geliştirebilmek bakımından önemli hususlar tekrar ele alınacaktır.

Gelişen bu hâdiseler dizisinde, meseleye açıklık getirmek bakımından Hz. Peygamber’in ifâdesindeki dil özellikleri son derece ehemmiyete hâizdir. Hz. Peygamber “Sen uyuya kaldın, silâhların kaybolup gitti” şeklinde bir dil kullanıyordu. Fakat dikkat edilecek olursa “Sen uyuya kaldın, silâhlarını aldılar” demiyor, “Kayboldu” diyordu.

Daha sonra meselenin künhüne varmak için Hendek’te çalı-

şanları toplayıp onlara silâhların ne olduğunu sorarken “Silâhlar kimin yanındadır?” diyor, “Silâhları kim aldı” demiyordu.

Son olarak, “Bu çocuğun silâhlarının nerede olduğunu kim biliyor” diyordu. Bu çocuğun silâhları kendi başlarına bir yere gitmeyeceklerine göre yine de Hz. Peygamber, “Bu çocuğun silâhlarını kim aldı, gören var mı” diye bir dil kullanmıyordu. Ashâbı birbirini ihbar eden insanlar olarak görmek ve göstermek istemiyordu.

Hz. Peygamber’in önderliği hakkında yapılan bu çalışmada, bir önderi belirleyen onun “hitap tarzı ve davranış şekli” olarak iki husûsiyetinden birini teşkil eden hitap tarzında üç cümle geçer.

Bu cümlelerde Hz. Peygamber sırası içinde “kayboldu, kimin yanındadır, kim biliyor” şeklinde bir ifâde tarzı kullanmışdır. Fakat asla “almak” fiilini kullanmamıştır. Çünkü almak fiili “çalmak” fiilinin bir alt kademesidir. Cemiyetimizde umûmiyetle “bunu o almıştır” denir de, “bunu o çalmıştır” denilmez.

Hâsılı Hz. Peygamber hem o günkü müslümanların ve hem de daha sonra gelecek müslümanların haysiyetlerine o kadar dikkat etmiştir ki, verdiği kararlarında değil, onlarla konuşurken seçtiği kelimelerinde bile bu husûsa fazlasıyla özen göstermiştir.

Bu özen, îtinâ ve hassâsiyet Ashâb-ı Kiram’ın o kadar dikkatini çekmiştir ki Umâre b. Hazm cevâben “silâhlar benim yanındadır” demiştir de “silâhları ben aldım” dememiştir.

Bunun üzerine Hz. Peygamber “Silâhları teslim et ona” buyurmuştur. Fakat “silâhlarını ona ver” dememiştir. Çünkü “vermek”, “almak” fiilinin karşıtıdır.

Bunu müteâkiben, şaka da olsa müslümanları korkutmayı veya onların bir şeyini alıp saklamayı yasak etmiştir.

Bunun yanında daha pek çok örnek Hz. Peygamber’in karşı-sındakilerin haysiyetlerine, şahsiyetlerini kurup geliştirmelerine ve “kendilerini gerçekleştirmelerine” ne kadar önem verdiğini gösterir niteliktedir.

Hz. Peygamber, istisnâsız herkese en iyi ve en mükemmel bir şekilde davranır, arkadaşlarının her türlü halleriyle ilgilenirdi.

Küçük bir çocuk da olsa onun şefkat ve ilgisinden mahrum kalmazdı. Nitekim onun zamânında küçük bir çocuk varmış, bu çocuğun da bir kuşu varmış ve bu kuşunu çok severmiş. Günlerden bir gün bu kuş ölüvermiş. Çocukcağz buna çok üzülmüş, ağlamış ve evden dışarı çıkmaz olmuş. Hz. Peygamber bir müddet bu evlâdı göremeyince merak edip, çocukcağzın nasıl olduğunu, nerede olduğunu sormuş. Çok sevdiği kuşunun öldüğünü, buna çok üzüldüğünü ve bu sebeple evden dışarı çıkmadığını söylemişler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber çocukcağzın evine gitmiş, kapıyı çalmış, kapıyı çocuk açmış. Hz. Peygamber baş sağlığı dilemiş, onu tesellî edip gönlünü hoş etmiş ve daha sonra vedâ edip ayrılmış. Hz. Peygamber, bu küçük çocuğun duygularına son derece önem veriyordu. Çünkü ileride yetişkin, kâmil ve mükemmel bir müslüman olabilmesi için bu yaşlarda büyük insanlar gibi ilgi, alâka, izzet, itibar görmeye ihtiyâcı vardır.

Bu sâdece bir misaldir. Hz. Peygamber bütün ashâbını aynı derecede aziz ve muhterem tutmuştur. Kendisiyle onların arasında hiçbir ayrıcalığın vücut bulmasına müsâade etmemiştir. Bunu en iyi şekilde "hak" kavramıyla ifâde etmiştir.

Hz. Peygamber vefâtına yakın günlerden bir gün mescide gelir, orada bulunan ashâbına *"Ben artık son günlerimi yaşıyorum. Kimin kalbini kırdıysam, gönlünü yıktıysam işte buradayım, gelip benden hakkını alsın! Kime vurduysam işte sırtım, gelip vursun"* buyurmuştur. Bu söylem ve uygulama hak adına ve önderlik nâmına insanlık târihine sunulmuş bir beyannâmedir.

Hz. Peygamber hak kavramını "haklı olmak" ve "karşısındakini haklı kılmak" gibi iki yönüyle zirve noktasına yükseltmiştir.

Bir defa Hz. Peygamber son nefesinde haklı olmak için bütün ömrünü buna göre yaşamıştır.

Hz. Peygamber bununla yetinmemiş ve "karşısındakini haklı kılmak" şeklinde gelişen davranışlarıyla bu konuyu en üst seviyeye yükseltmiştir. Cemiyet içerisinde ortaya çıkan hâdiselerde ve ikili ilişkilerinde hiçbir zaman kendi şahsını ön plana çıkararak mesele-

leri yönlendirmeyi düşünmemiştir.

Bir ganîmet dağıtımında bir ârabînin gelip Hz. Peygamber'in yakasını, boynunu incitecek şekilde çekiştirmesi karşısında, Hz. Peygamber doğru bildiğinden şaşmamıştır. Ancak sanki o haklıymış gibisine meseleyi büyütmemiştir.

Kezâ Mekke fethinde daha önce kendisine ezâ-cefâ eden Mekkeliler'in bütün bu yaptıklarını, sanki haklıymışlar gibisine, başlarına kakmayıp mesele yapmaması ve yine kendi şahsını öne çıkarıp uzun sürecek sıkıntılara meydan vermemesi ve daha o gün o saatte bütün bu hâdiselere son vermiş bulunması dünya târihinde önderliğin zirve noktasını teşkil eder.

Hz. Peygamber'in önderliğini belirleyen bu tavır onun hayâtında temelde aynı fakat değişik şekillerde dâima kendini göstermiştir.

Son bir misal olarak, Hz. Peygamber müslüman olmak için gelenleri yedirip içirip yatırdıktan sonra açlıktan uyku tutmayıp açlığını hissetmemek için mîdesine taş bağlayıp gece yarısı dışarı çıkınca Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile karşılaşır. Onlara gecenin bu vaktinde niçin dışarıda olduklarını sorar. Onlardan, kendisini dışarı çıkaran sebeplerden ötürü dışarıda olduklarını öğrenir. Hz. Peygamber, bu gördüklerine ve duyduklarına şaşmaz. Çünkü o, bütün bunların kendisini ve arkadaşlarını ifâde eden önderliğinin tabii bir netîcesi olduğunu bilir. "Sen aç kalacaksın, açları doyuracaksın" ifâdesi bu defa "Sen aç kalacaksın ve müslüman olmak için gelen din kardeşlerini doyuracaksın" şeklini alır.

“Yeni Lisan” Hareketi Karşısında Rızâ Tefvik

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Nisan 2011, *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan “Yeni Lisan” makâlesi dolayısıyla başlatılan Millî Edebiyat hareketinin 100. yıldönümü idi. Bu münâsebetle 11-13 Nisan 2011’de Kocaeli Üniversitesi’nde, 29-30 Nisan 2011 târihlerinde de İstanbul’da Türk Edebiyatı Vakfı’nda birer sempozyum düzenlendi. Bu sempozyumlarda “Yeni Lisan” hareketi çeşitli tebliğlerle ele alınıp tartışıldı. Aşağıdaki yazı da bu konu etrafında kaleme alınmıştır.

Türk yazı dilinin bugün kullanmakta olduğumuz şeklini alabilmesi, yıllarca süren bir gayret ve çaba sonucunda mümkün olabilmiştir. Tarihî gelişme çizgisi üzerinde belli bir devreden sonra yazı dilinde sâdeleşmenin tabii bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması, bu konu münâsebetiyle cereyan eden tartışmalar, yâni bütünüyle Türkçe’nin sâdeleşme serüveni etrafında şimdiye kadar çeşitli araştırma ve incelemeler yapılmış ve hâlen yapılmaktadır.

Şinâsî’nin, 1860 yılında yayın hayatına giren *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinin ilk sayısında yayımladığı ve bu gazeteyi niçin çıkardığını anlattığı takdim yazısının son paragrafında yer alan “...giderek umum halkın anlayabileceği mertebede işbu gazeteyi kaleme almak mültezem olduğu dahi makam münâsebeti ile şimdiden ihtâr olunur.”⁵ cümlesi, Tanzimat’tan sonraki Türk edebiyatı tarihinde yazı dilinin sâdeleşmesi meselesinde önemli bir ilk adım kabul edilmektedir. Yine Şinâ-

⁵ *Tercümân-ı Ahvâl*, nr. 1, 9 Teşrin-i evvel 1277/22 Ekim 1860; ayrıca bk. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. I, İst. 1974, s. 511.

sî'nin aynı yıl yayımlanan *Şâir Evlenmesi* adlı tiyatro eserinin başında "bi'l-iltizâm lisân-ı avâm üzere kaleme alınmış olan işbu komedyaya oyunu.." ifadesi ile *Müntahabât-ı Eş'âr*'da yer alan bâzı manzum parçaları "sâfi Türkçe" olarak yazdığını belirtmesi; ayrıca Paris'te tahsilde bulunduğu sırada İstanbul'daki annesine gönderdiği mektubunda kullanmış olduğu dil ile "Mebhûsetün Anhâ" münâkaşası sırasındaki tavrı, onun dilin sâdeleşmesi husûsundaki gayretlerini ortaya koyması itibâriyle büyük önem taşımaktadır.⁶

Şinâsî'den sonra Nâmık Kemal'in 1866 yılında yayımlanan ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Yeni Türk edebiyâtının bir tür beyannâmesi" kabul ettiği "Lisân-ı Osmânînin Edebiyatı Hakkında Bâzı Mülâhazâtı Şâmilidir"⁷ adlı makâlesi ile Ziyâ Paşa'nın bundan iki yıl sonra, 1868 yılında yayımlanan "Şiir ve İnşâ"⁸ makâlesi, ileri sürdükleri görüşler itibâriyle Türkçe'nin sâdeleşmesi târihinde önemli dönüm noktalarında yer almaktadır. Nâmık Kemal'in ayrıca tiyatro konusunda yazdığı yazılarda da bu mesele üzerinde durduğu görülür.⁹

Ancak bütün bu teşebbüsler, asırlar içerisinde oluşan Arapça-Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü kozmopolit yazı dilinin sâdeleşmesi konusunda yeterli olmaz. 1860 yılını başlangıç kabul edersek, aradan elli yıl gibi uzun sayılabilecek bir zaman geçmiş olduğu ve bu mesele etrâfında kayda değer çeşitli görüşler ileri sürüldüğü halde, "Yeni Lisan" hareketine kadar dilde sâdeleşme husûsunda

⁶ *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. I, s. 495, 499, 509; Ziyad Ebüzziyâ, *Şinâsî* (haz. Hüseyin Çelik), İstanbul 1997, s. 242.

⁷ *Tasvîr-i Efkâr*, nr. 416, 417; 28, 31 Ağustos 1866; ayrıca bk. Kâzım Yetiş, *Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul 1989, s. 6-17.

⁸ *Hürriyet*, nr. 11, 7 Eylül 1868; ayrıca bk. *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. II, İstanbul 1978, s. 45-49.

⁹ Meselâ "Tiyatrodan Bahseden Arkadaşlara" adlı makâlesinde şunları söyler: "Tiyatro-muz için benim arzu ettiğim madde, şimdilik oyuncuların islâh-ı lisânıyla, tiyatro yazarın müellif-i kirâmın istilâh-perverlikten biraz ferâgat buyurmalıdır. Ewelleri istilâh paralamak yalnız yazıya münhasır tutularak, muhâverâtta mücib-i istihzâ addolunurdu. Şimdi yazı bu kadar sâdeleşip dururken, muhâverâtta zincirleme rabtlar, mütetâbi izâfetler isti'mâline başlarsak, hakikaten garîp olur. Herkesin tiyatrodan aradığı, lisân-ı vicdan değil midir?" (*Hadîka*, nr. 33, 28 Kânûn-ı evvel 1289/10 Ocak 1874; aynı yazı için bk. Kâzım Yetiş, *Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İst. 1989, s. 50-53).

arzu edilen hedefe ulaşamamış olduğu da bir gerçektir.

Ömer Seyfeddin, Ali Cânîp ve Ziyâ Gökâlp'in 1911 yılında *Genç Kalemler* mecmuasında başlatmış oldukları "Yeni Lisan" hareketi, Türkçe'nin sâdeleşmesi ve yazı dilinin millileşmesi târihinde önceki teşebbüslerden oldukça farklı ve sistemli bir faâliyet olarak kabul edilmektedir.¹⁰

Genç Kalemler'in ikinci cildinin ilk sayısında Ömer Seyfeddin tarafından kaleme alınan, ancak imzâsız olarak yayımlanan ünlü "Yeni Lisan" makâlesi, aslında bir beyannâme niteliği taşımaktadır.¹¹ Burada, kullanılan dil ve muhtevâsı itibâriyle Dîvan edebiyâtı ile Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî edebiyâtı mensupları eleştirildikten sonra, yeni yetişen edebiyatçıların eskileri taklit etmekten vazgeçtik-leri zaman "hakîkî fecir" olacağı ve ancak onların sâyesinde "Yeni bir lisanla terennüm olunan millî bir edebiyat" doğacağı ifâde edil-mekte; devâmında da "Millî bir edebiyat vücûda getirebilmek için evvelâ millî bir lisan ister." denilmektedir. Bu ameliyenin nasıl ger-çekleşeceği de makâlenin daha sonraki bölümlerinde çeşitli örnek-lerle açıklanmaktadır. Bu makâlenin yayımlandığı günlerde, biraz da burada ileri sürülen görüşleri daha geniş bir kesime duyurmak ve fikirlerine destek bulmak amacıyla, "Genç Kalemler Tahrir Heye-ti" imzâsıyla *Yeni Lisan ve Bir İstimzac* adıyla neşredilen bir kitapçık, birer mektupla birlikte devrin tanınmış yazarlarına gönderilir. Bura-da, dergide yayımlanan "Yeni Lisan" makâlesi özetlenmekte ve ken-dilerine mektup gönderilen şahıslardan konuyla ilgili bâzı sorulara cevap vermeleri istenmektedir.

Âgâh Sırrı Levend, dergiye gönderilen cevaplardan hareketle, "soruların şu mâhiyette oldukları anlaşılmaktadır" diyerek, bunları

¹⁰ Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sâdeleşme Evreleri*, 3. b., Ank. 1972, s. 80-83, 300-303; Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyâtı Târîhi*, C.II, İst. 1979, s.1101-1102.

¹¹ *Genç Kalemler*, C. II, nr. 1, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911, s. 1-3. Ömer Seyfeddin'in 100. doğum yıldönümü dolayısıyla Marmara Üniversitesi tarafından hazırlanan ve Ömer Seyfeddin'in çeşitli yönlerinin incelendiği anma kitabında da "Yeni Lisan" makâlesi yeni harflerle yayımlanmıştır (bk. *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*, İst. 1984, s. 196-205).

altı madde etrâfında özetlemektedir.¹² Ancak daha sonra peyderpey yayımlanan cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla, “bütün Osmanlı muharrirleri”ne gönderilen bu ankete İstanbul’dan sâdece Hamdullah Suphi, Şahâbeddin Süleyman, Râif Necdet ve İzzet Ulvi dışında, cevap veren herhangi bir yazar olmaz.¹³

“Yeni Lisan” makâlesi münâsebetiyle kendisine mektup ve anket gönderilen Osmanlı muharrirlerinden biri de Rızâ Tevfik’tir. Rızâ Tevfik’in, âilesinden bana intikal eden terekesinden çıkan ve *Genç Kalemler* dergisi sorumlularından Ali Cânip tarafından bu münâsebetle Rızâ Tevfik’e gönderilen iki mektupta, diğer yazarlar gibi, ondan da ısrarla “Yeni Lisan”la ilgili düşüncelerini açıklaması istenmektedir.

“Yeni Lisan” makâlesinin yayımlanışından sekiz gün sonra, 8 Nisan 1327 (21 Nisan 1911) târihinde Selânik’ten gönderilen ilk mektup şöyledir:

“Selânik, 8 Nisan 1327

Büyük Feylesofumuz,

Geçenlerde resmimi gönderdiğim halde, gazetemizle, *Genç Kalemler*’le, o kadar meşgul idim ki, mektup yazabilmek için bir vakit bulamadım...

Zât-ı âlînize bu mektupla birlikte gazetemizin birinci nüshasından bir tâne takdim ediyorum; bilhassa “Yeni Lisan” makâlesi hakkında fikrinizi anlamak isterim. Bu, ne Emin Bey’in fikrini, ne de Türk Derneği’nin maksadını tervîc ediyor; bu, büyük bir mantıksızlığı ortadan kaldırmak istiyor ve sâhibi zannedirim sizce de meçhul değildir; fakat şimdilik ismini ketm etmek istiyor. Bilhassa istirhâm ederim, mütâlaa buyurduktan sonra fikr-i âlînizi lütfen beyân buyurmanızı.. Bugün Selânik’in bütün gençleri bu “Yeni Lisan”a perestîş ediyor, hattâ İstanbul’un bile: Haëckel’in *Monisme*’ni tercüme eden Bahâ Tevfik de

¹² *Türk Dilinde Gelişme ve Sâdeleşme Evreleri*, s. 318.

¹³ “Yeni Lisan” etrâfındaki tartışmalar için bk. *Türk Dilinde Gelişme ve Sâdeleşme Evreleri*, s. 320-330; Hasan Âli Yücel, *Edebiyat Târihimizden*, C. I, Ankara 1957, s. 181-226.

kitabında söylüyor... Öyle zannediyorum ki bu “Yeni Lisan” taammüm edecek... Bendeniz bu lisanla epeyce manzûmeler yazdım; bilâhare takdîm ederim; herhalde bu bâbdaki fikr-i âlînize şiddetle muntazırım; ricâ ederim. Muhtasar olsun, yine yazınız...

Son derece meşgul olduğum için mektubumu burada kesmeğe mecbur oluyorum; ihtirâmâtımı kabul buyurunuz üstâdım efendim.

Selânik
İttihad ve Terakkî Mektebi
Edebiyat Muallimi Ali Cânib”

*

Bu tür sorulara olumlu veya olumsuz sayfalarca cevaplar yazan Rızâ Tefvik, nedense Ali Cânib’in mektubundaki ricâsına ilgisiz kalır ve herhangi bir cevap vermez. 1896 yılından başlayarak “Yeni Lisan” hareketine kadar bu konuda birçok yazı yazan, Mehmed Emin’in şiirleri dolayısıyla 1905 yılında muhâliflerinden Ömer Nâci ile *Çocuk Bahçesi* dergisinde bir münâkaşaya girişen Rızâ Tefvik’in bu konuda sessiz kalmasının elbette bir sebebi olmalı diye düşünüyorum; çünkü “Dilde sâdeleşme ve millî bir edebiyat kurma” gâyesiyle ortaya çıkan *Genç Kalemler*’in, aslında, 1908 İhtilâli’ni gerçekleştiren İttihad ve Terakkî Cemiyeti’nin fikriyatı doğrultusunda bir kamu oyu oluşturmak üzere ve doğrudan doğruya fırkanın maddî desteğiyle yayımlandığını da göz ardı etmemek gerekir.¹⁴

II. Meşrûtiyet’ten önceki yıllarda İttihad ve Terakkî’nin en faal mensupları arasında yer alan, II. Meşrûtiyet’in ilânından sonraki günlerde fırka tarafından Selim Sırrı (Tarcan) ile birlikte İstanbul’un âsâ-yişini temin etmekle görevlendirilen, ilk seçimde de Edirne mebusu seçilen Rızâ Tefvik, bir süre sonra bâzı görüş ayrılıkları dolayısıyla parti yöneticileriyle ters düşer ve muhâlefet saflarına katılır.¹⁵

¹⁴ Tâhir Alangu, *Ömer Seyfeddin-Ülkücü Bir Yazanın Romani*, İstanbul 1968, s. 153-184.

¹⁵ “İttihad ve Terakkî’den Nasıl Ayrıldım”, Kandemir, *Kendi Ağzından Rızâ Tefvik*, İst. 1943, s. 121-123.

Genç Kalemler'in "Yeni Lisan" beyannâmesine gelinceye kadar, daha başkaları yanında dilde sâdeleşme ve edebiyat dilinde millileşme konusu üzerinde kafa yormuş ve bir kısım fikirleri sürmüş biri olarak Rızâ Tevfik'in de, küçük bir kitabı dolduracak kadar makâlesi mevcuttur. 1896 yılından başlayarak bu konuda çeşitli görüşleri süren Rızâ Tevfik¹⁶, 1905 yılında Mehmed Emin'in *Türkçe Şiirler*'i dolayısıyla dilde sâdeleşme ve hece vezni üzerine devrin tanınmış hatiplerinden ve İttihad-Terakkî'nin fedâilerinden Ömer Nâci ile aylarca süren bir münâkaşaya girişmiştir.¹⁷

Çeşitli sebeplerle İttihad ve Terakkî'den ayrılan ve muhâlefet saflarına katılan Rızâ Tevfik önce kaba kuvvetle¹⁸, daha sonra fikir planında susturulmaya çalışılırsa da, bunda da başarılı olunamayınca, bu sefer tuhaf bir partizanlık gayretiyle en etkili silâhlardan biri olan mizahla karşı konulmaya çalışılır.

Daha önceleri zaman zaman bâzı yazılarına "Bacon'un Şâkird-i Ma'rifeti Rızâ Tevfik" şeklinde imzâ attığı için, *Genç Kalemler*'in 28 Mayıs 1911 târihli 10. sayısında "Bacon'un Ma'rifet-i Şâkirdi Rızâ Tevfik" başlıklı ve "Ömer Seyfeddin'e Hediye" ithâfıyla, Ömer Seyfeddin tarafından "Kahkaha" müsteârıyla şöyle mizâhî bir fıkra yayımlanır:

"O kocaman bir hamam kubbesidir. Müdhiş sadâlar çıkarır. Fakat dikkat ederseniz görürsünüz ki, bütün bu sesler başkalarınındır; zavallının kırk senelik hayâtında henüz kendi sesi duyulmamıştır. O halde Bacon'ın ma'rifet-i şâkirdi bir hiç midir; hayır, her şeydir: Feylesof'tur, şâirdir, pehlivandır, mebustur ve daha kim bilir

¹⁶ Bu konuda bk. Abdullah Uçman, "Rızâ Tevfik'in Türk Dili Üzerine Düşünceleri", *Türk Kültürü Araştırmaları* (Prof. Dr. Fâruk Kadri Timurtaş'ın Hâtırasına Armağan), C. XVII-XXI/1-2, Ankara 1983, s. 270-284.

¹⁷ Söz konusu tartışma dolayısıyla kaleme alınan makâleler *Türk Dilinin Sâdeleşmesi ve Hece Vezni Üzerine Bir Münâkaşa* (İstanbul 1997) adıyla, bir değerlendirmeye birlikte tarafımızdan küçük bir kitap hâlinde yayımlanmıştır.

¹⁸ Abdullah Uçman, "İttihad ve Terakkî'den Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na Rızâ Tevfik'in Siyâsî Mâcerâsı", *1908 Meşrûtiyeti-Sanat ve Edebiyat* (haz. Bahriye Çeri), Paris 2009, s. 103-113.

nedir, hattâ son zamanlarda diplomat bile olmuştur.

Haftada gayr-i muayyen bir gün Beyoğlu'na çıksanız cadde-
nin iki tarafındaki halkın tam ortadan geçen garip bir şeyi seyretti-
ğini görürsünüz. Bu, frak giymiş, tek gözlük takmış Rızâ Tevfik
Bey'dir. Arkasında mutlak büyük bir küfe taşıyan iki hammal var-
dır. "Acaba dersiniz Feylesof'un evinde düğün mü olacak? Bu ka-
dar sebze ne yapacak?" Yanınızda genç bir mektepli size meseleyi
îzah eder. O müdhiş küfelerde Feylesof'un kitapları vardır. Pek mü-
tevâtir bir rivâyete nazaran bu kitaplar her hafta gayr-i muayyen bir
günde evden küfeler konur, bir devr-i âlem seyahati yaptırılmış.
Mâmâfih biz hüsn-i zanna memur olduğumuz için bu kitapların
kitapçıdan iştirâ olunmuş yeni eserler olduğuna hükmedebiliriz.
Yalnız bir mesele kalır ki her hafta eve nakledilen iki küfe kitabı
sevgili Feylesof nasıl ve ne zaman okuyabiliyor?!

Rızâ Tevfik'imiz hoş-sohbettir. Bütün arkadaşlarını tatlı ma-
sallarıyla mesut eder. Meclis-i Mebûsân'daki Hâbîdegân Fırkası'nın
teşekkülüne Rızâ Bey'in orada söylediği masalları sebep gösteren
pek çoktur.

O geçen sene İngiltere'ye tahsile gidecekti. Fakat Türk darbı-
mesellerini toplarken "Kırkıktan sonra saz çalmak!"a tesâdüf edin-
ce, sarf-ı nazar etti. Hulâsa dehâ mertebesine yaklaşmış bir zekâ sâ-
hibidir. Bunu ispat içindir ki, son zamanlarda mebus arkadaşlarına
Yeni Gazete tarafından nasihatçı tâyin olunmuştur.¹⁹

*

Ali Cânip, sanki hiçbir şey olmamış, kendi yönetimi altında
yayımlanan *Genç Kalemler*'de arkadaşı Ömer Seyfeddin tarafından
Rızâ Tevfik'in karikatürize edildiği bir yazı çıkmamış gibi, Rızâ Tef-
fik'e 12 Teşrîn-i sâni 1327 (25 Kasım 1911) târihinde ikinci bir mek-
tup gönderir ve bununla da Rızâ Tevfik'ten yine ısrarla "Yeni Li-
san" hakkındaki görüşlerini yazıp bildirmesini ister:

¹⁹ *Genç Kalemler*, nr. 10, 15 Mayıs 1327/28 Mayıs 1911, s. 176. Rızâ Tevfik'in "Bacon'un
Şâkird-i Ma'rifeti" olduğunu tasvir eden bir karikatürü için bk. *Davul* (mecmuası), nr.
16, 2 Kânun-ı evvel 1908.

“Yalılar, 12 Teşrin-i sâni 1327

Muhterem efendim,

Bilmem niçin böyle oluyor, vaktiyle ne sorsak altmış yetmiş sahifelik cevaplar lütfederdiniz... “Yeni Lisan” cereyanının şöhreti ma’lûm-ı âlînidir. Bütün muharrirlerimize gönderdiğimiz anketten size de takdîm etmiştik. Hâlâ cevâbınıza nâil olmadık. Bugün bütün yazı yazarları düşündürecek derecede ehemmiyet ve kıymet kazanan “Yeni Lisan” hakkında mutlaka fikrinizi öğrenmemiz lâzımdır. İşte, tekrar bir İstimzac takdîm ediyoruz. Zâten gönderdiğimiz *Genç Kalemler*’de bu bâbdaki fikirlerimiz uzun uzadıya anlatılmaktadır. Ricâ ederim, kısa, uzun bir cevap lütfediniz. Size birçok yazacağım şeyler var. Fakat bir kere mektubunuz gelsin, ondan sonra...

İhtiramlarımı kabul ediniz efendim.

Ali Cânib

Adresim: Selânik, *Genç Kalemler* İdârehânesi.”

*

Aslında “Yeni Lisan” meselesini yakından tâkip eden Rızâ Tevfik, bu hareketle, daha önce kendisinin de savunduğu bâzı görüşlerin tekrar gündeme getirildiğini, bir kısmının ise asıl hedefleri dışına çıkarılmış olduğunu görmekteydi. Böyle bir manzara karşısında hemen hemen aynı günlerde kaleme aldığı “Emin Bey ve Emin Bey Türkçesi” adlı makâlesinde, milliyetçilik meselesi ile Mehmed Emin’in şiir dili konusunu ele alır ve “Yeni Lisan” hareketine bâzı eleştiriler yöneltir.²⁰

Makâlesinde, “Yeni Lisan”cılarının dilimizdeki Arapça-Farsça kelime ve terkiplerin büyük ölçüde atılması teklifine karşı çıkan Rızâ Tevfik, buna şu cümlelerle îtiraz eder:

“Şimdi Selânik gençleri ba’de harâbi’l-Basra böyle bir gayret-i milliyet-perverâne ile bir “Yeni Lisan” îcâdına çalışıyorlar ki sûretâ yine mualleldir. Ve eski lisandan yalnız Türkçe farkı vardır. Yine hakîkatte aristokrat bir lisan olmakla berâber, Fikret’lerin, Cenab’ların, Hâlid Ziyâ’ların lisâ-

²⁰ *Türk Yurdu*, nr. 4 , I Kânun-ı sâni 1327/14 Ocak 1912, s. 89-96.

nuna ne zarâfet-i edâ, ne mümtâziyet-i müddeâca fâiktir."²¹

Rızâ Tevfik'in bu makâlesinden, "Ben şiddetle liberal, hattâ sarâhaten radikal bir adamım; fakat milliyete müteallik husûsâta pek konservoatörüm; İngilizler, Japonlar da böyledir." cümlesini makâlesinin baş tarafına aynen alan Ziyâ Gökâlîp, *Genç Kalemler*'in 15. sayısında, Celâl Sâkîb müsteârıyla "Rızâ Tevfik'in Felsefesi" başlığını taşıyan bir yazı yayımlar. Ziyâ Gökâlîp burada Rızâ Tevfik'in felsefî düşüncesini müstakîl başlıklar altında: 1) Matérialiste (Maddeci); 2) Déterministe (Muayyeniyetçi); 3) Positiviste (Müspetçi); 4) Evolutionniste (Tekâmülcü); 5) Idée Force (Kuvvet-fikirci); 6) Individualiste (İnfirâtçı) gibi bellibaşlı felsefî akımlarla olan münâsebeti açısından ele alır. Ziyâ Gökâlîp, bilimsel hüviyette görünmekle berâber, daha ziyâde bir polemik mâhiyetinde olan bu makâlesinde, Rızâ Tevfik'in felsefî görüşünün burada zikredilen anlayışların uzak-yakın hiçbirleriyle münâsebeti bulunmadığı sonucuna varır ve onun felsefî anlayışını Dégénérescence (Soysuzlaşma) sınıfına dâhil eder.

Ziyâ Gökâlîp'e göre Rızâ Tevfik, hiçbir felsefî kanaati olmayan, hiçbir felsefî mektebe mensup bulunmayan, felsefe heveslisi bir "dilettante" dan başka bir şey değildir.²²

*

"Yeni Lisan" taraftarlarının, dilimize yerleşmiş bir kısım terkipler dışında, Arapça-Farsça diğer bütün kelime ve terkipleri atarak yerlerine Türkçe gramere uygun, izâfetsiz tamlamalar konulması teklifine karşı çıkan Rızâ Tevfik, dilde eskilik ve yeniliğin kelime ve terkipleri fazla veya az kullanmakla ilgisi bulunmadığı görüşündedir. Dilde bu tarzda bir tasfiyeciliğin ilmî olmaktan ziyâde hissî olduğu kanaatindeki Rızâ Tevfik'e göre, "izâfetler de, kelimeler de, aksan da kelâmdandır. Binâenaleyh mensup oldukları lisânın bünyesine, uzviyetine nisbetle hâssiyeten yekdiğerlerinden farkları yoktur."²³

²¹ a. g. y., s. 95.

²² *Genç Kalemler*, nr. 15, 1 Şubat 1327/14 Şubat 1912, s. 60-71.

²³ "Yeni Edebiyatımızla Eskinin Hakîkî Farkı" (1), *Rübâb*, nr. 89, 2 Kânun-ı sâni 1329/15 Ocak 1914, s. 650-651.

12 Nisan 1330'da (25 Nisan 1914) yayın hayatına giren *Türk Sözü*'nün ilk sayısında, derginin çıkış amacını açıklayan bir yazı kaleme alan Ömer Seyfeddin, daha önce "Yeni Lisan" makalesinde olduğu gibi, burada da, Tanzimat yazarları, Servet-i Fünun topluluğu ile Fecr-i Âtî mensuplarına hücum ettikten sonra, o sırada yazdığı dîvan ve nefes tarzındaki şiirlerinde ıstılâh tarzında kullandığı bâzı Arapça-Farsça kelime ve tamlamalar dolayısıyla, isim vermeden Rızâ Tevfik'e de çatar ve onu "edebiyat zâlimi" olarak suçlar.²⁴

Rızâ Tevfik ise muhâtabına verdiği cevapta, Arapça-Farsça kelime ve tamlamaları âşık tarzına ilk defa kendisinin sokmadığını; Dertli ve Gevherî gibi şâirlerin dîvanlarında bu tarz birçok kelime ve tamlama bulunduğunu; tekke ve halk şâirlerinin eserlerinde bu tür kelime ve tamlamaları kullanmaktan da "tevahhuş" etmediklerini söyler.²⁵

Yine dil meselesi etrâfında 1913 yılında Maârif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan İstılâhât-ı İlmiyye Encümeni üyeleri arasında Ziyâ Gökâlî'le birlikte Rızâ Tevfik de yer alır ve Rızâ Tevfik'le birlikte Ağaoğlu Ahmed, Ziyâ Gökâlî ve Fuad Köprülü de, ilmî ve felsefî terimlerin Arapça'dan alınması gerektiği konusunda birlikte hareket ederler.²⁶

Genç Kalemler' de Ömer Seyfeddin'le Ziyâ Gökâlî'in Rızâ Tevfik'e karşı bu amansız hücumlarının arkasında, dil ve edebiyat anlayışlarındaki farklılıklar kadar, yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığım gibi, arka planda, İttihad ve Terakkî'nin her ne pahasına olursa olsun, muhâliflerini susturma ve sindirme gayreti olduğunu da belirtmek istiyorum.

²⁴ "Türk Sözü", *Türk Sözü*, nr. 1, 12 Nisan 1330/25 Nisan 1914, s. 1-2.

²⁵ "Ehemmiyetsiz Bir Hatâyı Tashih Vesîlesiyle", *Peyâm* (Edebî ilâve), nr. 36, 1 Mayıs 1330/14 Mayıs 1914.

²⁶ Daha geniş bilgi için bk. Abdullah Uçman, "İstılâhât-ı İlmiyye Encümeni", *Tarih ve Toplum*, sayı 239, Kasım 2003, s. 10-18. Rızâ Tevfik yıllar sonra bir dostuna yazdığı bir mektupta Ziyâ Gökâlî'in Fransızca "culture" kelimesini "hars" kelimesiyle karşılamasını hatâlı bulur (bk. *Şiiri ve Sanat Anlayışı Üzerine Rızâ Tevfik'ten Ali İlmî Fânî'ye Bir Mektup*, haz. Abdullah Uçman, İstanbul 1996, s. 40-41).

Bir Umre Ziyâreti -2-

H. Necati Demirtaş

Nihâyet 28 Şubat 1985 Perşembe günü saat 15.00'de Suudî Ara-bistan'a girişimize izin verildi. Yolculuk yeniden başladı. Güneye iniyoruz... Farların kuvvetli huzmeleri gecenin kesif karanlığını yırtıyor... Çöl bomboş... Hiçbir hayat emâresi gözüküyor... Bu sessizlik ve boşluk ürkütücü... Gökyüzüne bakıyorum... Yıldızlar ve yıldız kümeleri elle tutulacak kadar yakın...

"Bilmez misin göklerin ve yerin mülkü Allah'a âittir..."²⁷

"Göklere ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır..."²⁸

"O Allah ki gökleri gördüğümüz gibi direksiz yükseltti..."²⁹

"Allah, göklerin ve yerin nûru(aydınlaticısı)dur..."³⁰

"O Allah ki gökleri ve yeri ve aralarındakileri altı günde yarattı..."³¹

"Andolsun ki Biz en aşağı(dünya) semâyı yıldızlar (mesâbih) ile donattık..."³²

Bunlar ve benzeri âyetler bu çöl gecesinde başka bir anlam kazanıyor. Kusur bulamayan göz yorularak kapanıyor...

1 Mart 1985 Cuma günü Hayber'e geldik. Hani şu, adı Hz. Ali'nin menkıbelerine karışmış olan meşhur Hayber... Arkada kalan diğer otobüsleri bekliyoruz...

²⁷ Bakara 2/107.

²⁸ Bakara 2/284.

²⁹ Ra'd 13/2.

³⁰ Nûr 24/35.

³¹ Furkan 25/59.

³² Mülk 67/5.

Yolculuğun sonuna yaklaşıyoruz. Artık Medîne-i Münevvere yakınlarında bir "mikad mahalli (ihrâma girme yeri)" olan Zülhuleyfe'deyiz... Sabun ve suya kavuştuk... Tıraş olduk, duş aldık... Tam yedi gündür süren yol yorgunluğu ile kirini attık... İhramlandık... İhram, rida ve izar denen iki parça havlu... Onca soğuk ve kıştan sonra güneşin sıcaklığını tenimizde duymak mutluluk verdi bize... Zülhuleyfe Câmii'nde iki rekât ihram namazı kıldık ve telbiyeye başladık: "*Lebbeyk, Allamüimme lebbeyk! Lebbeyke lâ-şerîke leke lebbeyk... İnnel-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk; lâ şerîke lek...*"

Bu âhenkli sözlerin anlamı şu: "Buyur; Rabbim buyur!... Geldim; emrine îcabet ettim... Senin şerikin (eşin, benzerin, ortağın) yoktur... Şüphesiz hamd (övgü), nîmet ve iyilik Senindir; mal, mülk de Senindir... Senin şerikin yoktur..." Bu kulun, Rabbi ile konuşması... O, sizi evini ziyârete çağırmişti; siz de o çağrıya îcabet ediyorsunuz... Allah ile kulu arasında herhangi bir vâsıta yok... Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: "*(Resûlüm), kullarım senden Beni sorarlarsa de ki: Şüphesiz Ben çok yakınım... Bana duâ edenin duâsına îcabet ederim...*"³³ buyurur.

Bütün İslâm ülkelerinden gelmiş insanlar var...

İkinci namazından sonra yeniden yolculuk başladı. Mekke'ye gidiyoruz...

28 Şubat 1985 Cumartesi günü gece saat 02.30'da "Ümmü'l-Kura (Şehirlerin Anası)" Mekke'ye vardık. Cadde ve sokakları geçiyoruz... Her yan ışık içinde... Harem-i şerâfin içi ve dışı projektörlerle aydınlatılmış... Nihâyet oteldeyiz...

Şöyle biraz yatıp dinlenelim dedik... Dalga, dalga, ev, ev bütün Mekke'ye yayılan sihirli bir sesle irkildik... Beytullah'ın dâvetiydi bu...

Biraz sonra bütün otobüs halkı cemaat olarak kâfile başkanının peşinde Kâbe'ye yöneldik. Lâcivert gök altında, sabahın bu ilk ışıklarında Harem-i Şerîf'in fevkalâde bir görünüşü vardı... Mermer

³³ Bakara 2/186.

değil sanki sırça bir saray... Zarâfet ve ihtişam o kadar güzel kaynaşmış ki...

Sabah namazını Haremin dışında kıldık. Duâdan sonra bu sırça sarayın bir anıt gibi yükselen kapılarından birinden, "Bâbü's-Selâm"dan içeri girdik...

"Lebbeyk Allahümme lebbeyk... Lebbeyke lâşerike leke lebbeyk... İnnel-hamde ve'n-nimete leke ve'l-mülk... Lâ şerike lek..."

Her yer pırıl pırıl... Tek kelime ile hârikulâde... Arap stili kemerler ve kemerlerin oturduğu mermer direkler eşit aralıklarla birbirini tâkip ediyor. Bitmeyen dalgalar gibi... Heyecanla ilerliyoruz... Nihâyet haremin tam ortasında mehâbetle yükselen Beytullah... Siyah örtüsü, sâdeliği ve azametli ifâdesiyle mağrur ve vakur... Elbette öyle olacak... Çünkü o, bütün âlemlerin mücidi, sâhib ve mâliki yüce Allah'ın evi... Tevhidin ilk mâbedi... Tevhid nûrunun yeryüzündeki sembolü... Ülkesi, dili, derisinin rengi, kılık kıyâfeti birbirinden farklı binlerce insan... O nûrun câzibesine kapılmış dönüyorlar... Bu sabah saatinde kim bilir nerelerden gelmişler!?!...

Bütün bu insanların Allah'tan, Allah'ın rızâsından, O'nun hoşnutluğunu kazanmaktan başka bir maksadları yok: "*Lâ maksûde illallah!..*"

Dönüyorlar... Kendilerini Kâbe'nin câzibesine bırakmışlar... Atomdan galâksiye kâinattaki düzen de bu câzibeye dayanmıyor mu?

Allahım... Sana olan hayranlığımı artır!... Kutsal evin Kâbe'ye kapanarak hıçkırıklarla sarsılan göğüslerin, her atışta Allah diyen yüreklerin, sevgin ile kavrulan gönüllerin hakkı için bizleri bağışla!...

İstilâm (selâmlama) ile tavafa başladık... Hacerü'l-Esved'e yüz sürdük... İlâhî kokusunu içimize sindirdik... Rûkn-i Yemânî önünde tekbir getirdik... Rûkn-i Esved ile Altın Kapı arasında, "Mültezim"de af ve mağfiret diledik... Makâm-ı İbrâhim'de iki rekât namaz kıldık... Zemzem ile içimizi yıkadık... Safa ile Merve arasındaki sa'yden sonra tıraş olub ihramdan çıktık.

Kâbe'de tavaf hiç bitmiyor. Bir tavaf yedi şavt... Bir şavt, Hacer'ül-Esved köşesinden başlıyor ve aynı köşede tamamlanıyor.

Hiçbir şey yapmadan oturup Kâbe'ye bakmak da ibâdet... Onun da sevâbı var... Fakat makbul olan tavaf... Beytullah'ın özelliği bu... Kurulduğu günden bu yana, yaklaşık üç bin yıldır, Kâbe'de bir an tavaf durmamış... Namaz vakitleri müstesnâ...

Hac, Hz. İbrâhim'den (a.s.) bu yana, yâni İslâm'dan önce de var... Hanif dîni bilindiği gibi tam bir tevhid dîni.. Bu itibarladır ki hac, İslâm'ın da beş şartından birini oluşturuyor.

Hac, "Bilinen aylarda"³⁴ ... Yâni Şevval ile Zilkâde ve Zilhucce'nin onuncu gününe kadar... Haccın şekil ve şartları (Menâsik-i Hacc) hem Kur'ân-ı Kerîm'de hem de sahih hadislerde ayrıntıları ile anlatılır.

Hac, zaman ve mekân itibâriyle özellikleri olan bir ibâdet. Belli aylarda hac niyetiyle ihrâma girmek, Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe yapmak (durmak), Mina'da şeytan taşlamak, Safâ ile Merve arasında koşmak, ziyâret amacı ile Kâbe'yi tavaf etmek ve kurban kesmek gibi hareketleri kapsıyor. Hac, belli bir zaman ile mukayyet fakat umre öyle değil... Ancak hac ayları içinde umre için ihrâma girenlerin haccı tamamlamaları gerekiyor.

Kur'an-ı Kerîm'de: "*Safâ ile Merve Allah'ın şeâir (haccın alâmetler)indedir. Hac veya umre niyetiyle kim Kâbeyi ziyâret ederse, Safâ ile Merve'yi tavaf etmesinde bir günah yoktur.*"³⁵ buyrulur.

Burada şu soru akla geliyor:

"Safâ ile Merve arasında yapılan sa'yde günah olmadığını söylemenin sebep ve hikmeti ne?... Biz bu ibâdeti sevap kazanmak için yapmıyor muyuz?" Evet öyle...

Yüce Allah, Hac (22) sûresinde haccın ilkelerini ortaya koyarken 29. âyette mü'minlerin kadîm Beyti tavaf etmeleri gereğini beyan buyurduğu halde Safâ ile Merve arasında sa'yden bahsetmiyor. Oysa sa'y, İslâmiyetten önce de var. İslâm öncesi câhiliyye dön-

³⁴ Bakara 2/197.

³⁵ Bakara 2/158.

minde bu iki tepede dikili iki put bulunuyordu. İslâmiyet'in şirke galebesi neticesi bu putlar kırılıp atıldı. Müslümanlar bu sebeple bu iki tepe arasında sa'yde tereddüt ediyorlardı. İşte yukardaki âyet-i kerîme bu tereddüdü izâle için nâzil oldu. Böylece tavaf ve sa'y hac-cın ve umrenin unsurları hâline geldi.

Tavaf ve sa'y, kalbin ve bütün bedeninin Allah'ı andığı ibâdetler... Gerçekten kalabalık bir grub sa'yederken hep bir ağızdan şöyle zikrediyorlardı:

Hasbî Rabbî Cellallah (Yüce Allah, Rabbim olarak bana yeter).

Mâfi kalbî ğayrullah (Kalbimde Allah'tan başkasına yer yok).

Nûr-i Muhammed sallallah (Muhammed'in Nûruna salât ve selam olsun).

Lâ İlâhe illallah (Allah'tan başka İlâh yoktur),

Lâ İlâhe illallah (Allah'tan başka İlâh yoktur)

Hac ve umre Mekke'de başlıyor ve Mekke'de bitiyor. Medîne-i Münevvere'de Peygamber Efendimizin Ravza-i Mutahharasını ziyâret hac-cın ve umrenin mutlaka yerine getirilmesi gerekli zarûrî bir unsurudur değil. Fakat hac-cı ve umreyi yaptıktan ve bütün kirlere arandıktan sonra o mübârek makâma yüz sürmek, böylece sahih bir çok tebşirin muhâtabı olmak elbette her mü'minin en samîmî arzusu...

Gerçekten Resûlullah (s.a.v.): *"Benim mescidimde kılınan bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ, diğer mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldir."*

"Eoimle mimberim arası, cennetten bir bahçedir. Mimberim, bana bahşedilen Kevser havuzunun üzerine kurulmuştur."

"Kim benim kabrimi ziyâret ederse onun için şefaati sâbit bir hak olur."

"Kim sevap kasd ederek, Medîne'de beni ziyâret ederse, o benim mücâvirim olur. Kıyâmet gününde ona şefaati ederim."

"Kim vefâtımdan sonra beni ziyâret ederse, hayâtımda ziyâret etmiş gibidir."

"Kim Beyt-i Şerîfi ziyâret edib de beni ziyâret etmezse bana ezâ etmiş"

olur." buyurmuşlardır.

Ancak biz, bir süre daha Mekke'de kalalım...

Bu günkü Mekke elbette 1500 sene öncesinin Mekke'si değil... Son derece gelişmiş ve büyümüş... O zamanki Mekke, Harem-i Şerîf'i çevreleyen küçük bir kasabadan ibâretti. Sert ve siyah granit kayalardan oluşan dağların ortasında, suya ve yeşile hasret, güneşten yanıp kavruluyordu. Mekkeliler bu yüzden atadan toruna hep tüccar oluyorlardı. Yalnız iç pazar ve panayırlar onları tatmin etmiyor, Bağdat, Halep ve Şam'a kadar uzanıyorlar; kolektif kervanlar tetipliyorlar; Hicaz kıtasının ürünlerini oralara götürüp başka mallarla mübâdele ediyorlardı. Çöl ortasındaki Mekke, bu sûretle Arap Yarımadası'nın en büyük ticâret merkezlerinden biri oldu.

Kâbe'yi çevreleyen Haremde her zaman, fakat bunun dışında kalan yerler(hil)de yalnız haram aylarda yâni Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Receb'de adam öldürmek, yol kesmek, gasb vesâir cürümleri işlemek yasaktı. Bu aylarda her yerde kişinin canı ve malı, ırz ve nâmusu her türlü saldırıdan masun sayılıyordu. Sâir zamanlarda Arabistan, vahşetin kol gezdiği bir ülke idi. Hz. İbrâhim'in inanç ilkeleri ve ibâdet şekilleri unutulmuş ya da yozlaşarak putataparlıkla karışmıştı. Gerçek, hurâfe ve bâtıldan ayrılmaz olmuştu. Tek Allah fikri birkaç kişi dışında kimseyi ilgilendirmiyordu.

İşte böyle bir ortamda Hz. Muhammed (s.a.v.) doğdu.

O da her Mekkeli gibi hayâta ticâreti öğrenmekle başlıyor. Kervanlara katılıyor. Malını ona teslim eden neticeden emîn, endişesiz onun dönüşünü bekliyor. Böyle bir vesîleyle genç Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'nin dul ve zengin eşrâfından Hz. Hatice ile tanışıyor ve evleniyor. O, ömrünün sonuna kadar Hz. Hatice'yi unutmayacak ve onunla geçen mutlu yılların hâtırasını hep yâdedecektir. Öylesine ki Hz. Ebû Bekr'in kızı, Hz. Âişe bile: "O yaşlı kadında ne buldun!?... Ben, hem ondan genç, hem daha güzelim!..." diyecek kadar kıskançlık gösterecektir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kâinatın yaradılışındaki hikmet ve sırrı düşünmek îtiyâdi evlendikten sonra da devam etti. Ancak bir za-

man geldi, mutlak bir yalnızlık içinde, insanlardan uzakda, Rabbi ile başbaşa kalmak ihtiyâcını duydu. İşte o, arzuladığı sükûneti Mekke'nin 4-5 km. uzağında Hira Dağı'nın doruğundaki bir mağarada buldu. Bu uzlet köşesine çekilir (tehannüs eder), günlerce kimse ile görüşmeden tefekküre daldı. Ona peygamberlikten önce "yalnızlık sevdirmişti." Sâdık ve vefâlı eşi Hz. Hatice de üşenmez, yüksünmez, bıkkınlık göstermez Mekke'den kalkıp bu dağ tepesine yemek taşırdı.

Biz de bu granit kitlesinin doruğuna kadar çıktık. 7 Mart 1985 hiç unutulmayacak bir gün oldu. Tâkip ettiğimiz patika taşlık ve kaygandı. Bâzen kayalıklar arasında dik ve sarp yükseliyor, bâzen de derin bir uçurumun kenarından geçiyordu. Nihâyet mağaraya ulaştık. Aslında bu bir mağara değil... Bir büyük kaya diğer kayaların üzerine devrilmiş, ortaya üçgen ağızlı, yalnız bir insanın uzanabileceği derinlikte bir boşluk çıkmış...

İşte Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yıllarca tefekküre daldığı yer burası... Cenâb-ı Hak tevdi edeceği misyonu veya peygamberlik görevini ifâ edebilmesi için onu böylesine yoğun bir mânevî hazırlığa tâbi tutmuş olmalı.

Nihâyet bir gece dört büyük melekten biri olan Cebrâil gelir... Onu göğsünden kavrayıp sıkarak "Oku!" emriyle başlayan "A'lâk" (96) sûresinin ilk beş âyetini vahyeder...

Bu ilk vahiyden sonra "Cebel-i Hira", "Cebel-i Nûr" olur.

Dağdan kopan Hz. Muhammed (s.a.v.) kalbi çarparak, heyecanla evine koşar... Olanları sevgili eşi Hz. Hatice'ye anlatır ve endişeyle sorar: "Bana ne oluyor!?!... Bu ne haldir!?!..."

Akıl ve bâsiret sâhibi, müşfik zevce Hz. Hatice onu teskin eder ve eski semâvî kitaplar hakkında bilgi sâhibi olan akrabâsından Varaka b. Nevfel'e götürür.

Varaka, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) dinledikten sonra onu şöyle müjdeler: "Sana gelen nâmus-i ekber daha önce Hz. Mûsa ve Hz. İsa'ya da gelmişti. Keşke ömrüm vefa etseydi de senin yanında olsaydım! Kavmin seni Mekke'den çıkaracağı zaman sana yardım

etseydim! Sen Tevrat ve İncil'in sözünü ettiği son Peygambersin!"

Fakat bir süre vahiy kesildi. Vahyin kesilmesi elbette endişe ve üzüntü sebebi oldu.

Kimbilir, belki de Allah, son Paygamberini böylece eğitiyor, onu vahyin ağırlığına ve uzun sürecek bir mücâdelenin zorluklarına hazırlıyordu.

Nihâyet bir gün: *"Ey (elbiselerine) bürünmüş olan(Resûlüm)!... Kalk ve inzar et(uyar)!... Rabbini tekbir et(yücelt)!... Elbiseni temiz tut!... Azâba vesîle olacak şeyleri terk et!... Az bir şey verip karşılığında çok şey isteme!.. Rabbinin rızâsı için sabret!.."*³⁶ hitabı ile ikinci defa başlayan vahiy, hayâtı boyunca kesintisiz devam etti.

İşte Rabbin, Resûlüne seslendiği, ilk vahye mâkes olan Cebel-i Nûr'dan etrâfa baktım. Mekke, kendisini çevreleyen dağlar arasında sıkışıp kalmıştı. Harem-i Şerif ve yedi minâresi bir biblo güzelliği ile şehrin merkezi idi. Çırlı çıplak dağlar birbiri ardınca Kâbe'ye secde eder gibiydi.

9 Mart 1985 Cumartesi günü Beytullah'a son bir tavafı vedâ ettik.

10 Mart 1985 Pazar... Medîne-i Münevvere'deyiz... Yine otelde yerleşme telâşı... Nihâyet Mescid-i Nebî yolundayız... Ravza-i Mutahhara'nın yeşil kubbesi (Kubbe-i Hadra) karşıdan göründü... Bâbü's-Selâm'dan girdik... Yavaşça ve sessizce ilerledik ve o müstesnâ huzurda durduk...

Selâm sana ey Resûlallah!..

Selâm sana ey Allah'ın sevgilisi!..

Selâm sana ey Allah'ın dostu!..

Selâm sana ey yaratılmışların en hayırlısı!..

Selâm sana ey Peygamberler Sultânı!..

Selâm sana ey Allah'tan en çok sakınan ve çekinenlerin imamı!..

Selâm sana ey Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği Peygamber!..

Selâm sana ey günahkârlar şefaâtçisi!..

³⁶ Müddesir 74/1-7.

Selâm sana ey iyiler müjdecisi!..

Selâm sana ey Peygamberlerin sonuncusu!..

Selâm sana, bütün nebi ve resûllere ve mukarrebîn meleklerle!..

Selâm sana, senin âline, ehl-i beytine, bütün ashâbına ve diğer sâlih kullara!..

Selâm sana ve bütün inananların anneleri olan tertemiz eşlerine!..

Ey Allah'ın Resûlü! Sen, insanları sapıklık ve cehâletten kurtardın, nûra ve hidâyete ilettin; görmeyen gözleri açtın ve bizlere gerçeği gösterdin!..

Şehâdet ederim ki Allah'tan başka İlâh yoktur. O, birdir; eşi, benzeri yoktur. Sen de O'nun kulu, Resûlü ve emînisin!..

Sen, halkın içinde risâlet görevini en güzel biçimde ifâ ettin!..

Risâletini ve Allah'ın emirlerini tebliğ ve borcunu edâ ettin!..

Hikmetli ve güzel sözlerle(el-mev'î'zeti'l-hasene) halkı Hakk'a dâvet ettin; onlara gerçeğin yolunu açtın!..

Gereğinde Hak yolunda Allah için mücâhede ve mücâdele ettin!..

Kerîm olan Allah'ın yardımı ile başarıya ulaştın!..

Ya Resûlallah! Uzak yerlerden, uzun yollar çiğneyerek huzûruna geldik; ziyâretimizi mübârek, selâm ve saygılarımızı kabul eyle!..

İşlediğimiz hatâ ve günahlar için Ulu Allah'ın yüce katında bizlere şefaât eyle!..

Senin sünnetin üzere ölmek, senin zümrene katılmak, nebîler, sıddîkler, şehidler ve sâlihlerle berâber Firdevs cennetinde, Kevser Havuzu başında, senin yakınında, sana komşu olmak istiyoruz; bizi komşuluğuna ve arkadaşılığına kabul et!..

“Ey Allahım! Sen İbrâhim'e ve onun âline (âilesine, eşine, evlâdına ve akrabâsına) salât ettiğin (kusurlarını bağışladığın, derecelerini yükselttiğin, meleklerine karşı övdüğün, en güzel biçimde ödüllendirdiğin) gibi kulun, ümmî Resûlün ve Nebîn Muhammed'e, onun âline, eşlerine ve zürriyetine de salât et!.. Şüphesiz Sen Hamîd ve Mecîd'sin...”

Resûlullah'ın halifeleri, dünya ve âhiret kader yoldaşları Hz.

Ebû Bekr ile Hz. Ömer'i de selâmladık.

Elimdeki kitaptan Arapça duâları okurken, sesim heyecanla biraz yüksek çıkmış olmalı ki türbe muhâfızının "Daha yavaş!" der gibi eliyle bir işâret yaptığını fark ettim. Hemen sesimi kısıtım. Resûlullah'ın(s.a.v.) huzûrundaydım... Daha edepli ve terbiyeli olmam gerekirdi...

Sonra türbe-i saâdeti incelerken bir de baktım ki pencerelerin üstünde: *"Ey îman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın ve birbirinize bağıırır gibi ona bağıırmayın. Sonra haberiniz olmadan amelleriniz boşa çıkarılır."*

*"Gerçekten Allah'ın Peygamberi yanında seslerini kısıtlayanlar, Allah'ın kalplerini takva ile sınırladığı kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük mükâfat vardır."*³⁷ meâlindeki âyet-i kerîmeleri gördüm.

"Ravza-i Mutahhara", Resûlullah'ın (s.a.v.) bir zamanlar oturdukları "hücre-i saâdet"leri idi. Bu hücrenin hemen yanında beş vakit namaz kıldırıldıkları mescidleri vardı. Evlerinden çıkar, mescide girerlerdi. Resûlullah'ın (s.a.v.) Ashâba namaz kıldırıldıkları mihrab ve minber yerli yerine duruyor. Sonradan mescid, hücre-i saâdeti içine alacak şekilde genişletilmiş. Mescidde Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ömer'in de birer mihrabları var.

Mescid-i Nebî'nin cemaatçe en değer verilen kısmı hiç şüphesiz Efendimizin, "Ravzatün min riyazi'l-cinan (cennetten bir bahçe)" sayılan hücre-i saâdeti ile minberi arası... Burada kırk vakit namaz kılmış olmanın büyük fazileti var... Yer bulmak çok zor...

Kur'ân'ı ve İslâm akaidini, doğrudan Resûlullah'ın (s.a.v.) "fem-i saadet"lerinden öğrenen ve öğrenmeden arta kalan vakitlerini ibâdetle değerlendiren "Ashab-ı Suffa"nın yaşadıkları maksûreler arasından geçerek Ravza-i Mutahhara'nın soluna isâbet eden, Cibrîl Kapısı önünde duâ ve niyazda bulunmak da çok rağbette...

Kible cihetinde ve türbe-i saâdetin az solunda küçük bir pencere var. Söylendiğine göre Cebrâil, vahyi hâmil olarak hep bu yönden gelirmiş. Onun içindir ki bu taraftan Mescid-i Nebî'ye açılan

³⁷ Hucurat 49/2-3.

kapıya “Bâb-ı Cibrîl” adı verilmiş.

Türbe-i saâdetin kible duvarı yeşil ve mâvi renklerin hâkim olduğu üslûplaşmış çiçek desenli çinilerle kaplı... Arada âyet ve hadislerle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bâzı adları yazılı... Sâhibü'l-Hücre, Sâhibü'l-Kerâme, Sâhibü'l-Mîrac gibi... Elbette Mescid-i Nebî, yararlanabilen gönüller için ilâhî feyzle dolu... Allah'ım, bizi de bu feyz-i ilâhîden hisseyâb eyle!...

Mekke'de, Harem-i şerîfi çevreleyen ve bir saygı ifâdesi olarak yüksekliği, Kâbe'nin boyuna ulaşmayan ravaklar Osmanlı yadigârı... Mescid-i Nebî'nin Bâbü's-Selâm'ında da Osmanlı saltanat ve hilâfetinin sembolü altın işlemeli tuğra parlıyor...

Kuba Mescidi'nde de atalarımızın imzâsını gördüm. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicret sırasında Medîne'ye birkaç km. mesâfede Kuba köyünde bir süre kalmış ve burada Ensar ve Muhâcirlerle berâber bir mescid inşâ etmiş... İşte bu mescid, Osmanlılar tarafından genişletilirken Peygamberimizin namaz kıldığı mihrab, mescidin ortasında, olduğu gibi muhâfaza edilmiş ve şanlı atalarımız bu noktaya çinilerle kaplı güzel bir mihrab yaparak, üzerine sülüs harflerle bir kitâbe yazmışlar. Bu Türkçe kitâbede “Kur'an-ı Kerîm'den bir kısım âyetlerin bu mihrabda indiği ve burada iki rekât namaz kılmanın büyük fazîleti olduğu” belirtiliyordu. Bu Türkçe yazı, Arap ülkesinde eski bir dostu bulmuş gibi duygulandırdı beni... Fakat bir sonraki ziyâretimde bu güzel mihrâbı yerinde bulamadım. Mescidin tevsian yeniden inşâsı sırasında yok edildiğini teessürle öğrendim. Türkiye sınırları dışında kalan Osmanlı eserlerine doğru dü-rüst sâhip çıkılmadığı için târihimizin bu canlı şâhidi katledilmişti. Nitekim, Mekke'de eski bir Osmanlı kalesi olan Ecyad da para babalarının hışmına uğradı. Şimdi yerinde koca bir otel yükseliyor. Medîne'de Mescid-i Nebî'nin kible tarafında bulunan eski Osmanlı Şer'îye Mahkemesi ile Hz. Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî'nin evinin de yıkılacağı söyleniyordu. Gerçekten ev yıkılmış ve Mescid-i Nebî'ye katılmış. Mahkeme-i şer'îye ise henüz duruyormuş.

Medîne'de benim için endişe kaynağı olan iki büyük Osmanlı

eseri daha vardı:

Biri Hicaz Demiryolu'nun terminali gar binâsı, diğeri de bunun tam karşısında yükselen, İstanbul'da Çarşamba'da kâin câmiin bir eşi; iki minâreli, tek kubbeli ve içi direksiz Yavuz Sultan Selim Han Câmii... Gar binâsı terk edilmişliğin, kimsesizliğin, yalnızlığın, itilmiş ve ötelenmişliğin acısını yaşıyordu... Ağlamaklı idi. Sanki fırsat kollayan acımasızın vuracağı kazmayı bekliyordu... Fakat geçenlerde hiç ihtimal vermediğim bir sürpriz gerçekleşti!.. Gar binâsının onarıldığını öğrendim. Bu hayırlı olayın ne sûretle vuku bulduğunu bilmiyorum fakat şunu îtiraf etmeliyim ki sevincim büyük oldu. Nerede olursa olsun atalarımızın bıraktığı iz ve eserleri mutlaka korumalıyız... Bunlar bizim târih kadar eski varlığımızın, kültür ve medeniyetimizin son kalan şahitleri... Kaybolmalarına, yıkılıp ortadan kaldırılmalarına asla izin vermemeliyiz. Atalarımız Türk ve Müslüman olarak bize büyük bir memleket, zengin bir târih ve çok değerli bir kültür mîrâsı bıraktılar. O baha biçilmez mîrâsı titizlikle korumasını bilmeliyiz.

Şimdi 2011 yılı içindeyiz. Bu ziyâret üzerinden yıllar geçti. Daracak bir otobüs koltuğunda günlerce yolculuk etmek elbette zor ve zahmetli idi; fakat bir okadar da mânevî hazzı vardı.

Irak, Mart 2003'de Saddam'ın "Kitle İmhâ Silâhı" îmal ettiği ve ateş menzili çok uzun bir "Cehennem Topu" yaptığı bahânesiyle "medeniyet ve demokrasi âşıkları(!)"nın istilâsına uğradı. Güzelim Bağdat, târihinde hiç görmediği biçimde aralıksız, günlerce bombalandı, yakılıp yıkıldı. Maddî ve mânevî değerleri hiçbir sorumluluk hissi duyulmadan, hoyratça, acımasızca, hatta vahşice yağmalandı. On binlerce günahsız, mâsum insan, hak ve hukuk edebiyâtı yapanlar tarafından katledildi. İnsanlığın yüzünü kızartacak, akıl almaz işkenceler yapıldı. İşte o günlerde Bağdat, kalbinde bir nebze merhamet eseri bulunanlar için sürekli kanayan bir yara oldu. Bu günlerde belki yaralarını sarmağa çalışıyor.

Yüce Allah'tan yurdumuzu benzer felâketlerden korumasını ve milletimizin gücüne güç katmasını diliyorum.

Zeytinburnu'nda Bir Evliyâ

Muhterem Yüceyılmaz

Çocukluğumdan yer etmiş en soluk hâtıra parçalarından biri anneannemin mırıldandığı ve benim de bir türlü mânâ veremediğim bir terennümdü. Sâdece iki mısırâ aklımda kalmış:

*“Kırk haydutun içinde
Bir Nizamdır döner annem.”*

Gençliğinde gemilerde işçi olarak uzun seferlere çıkan rahmetli dedemden kalma bir ezgiymiş. Kırk haydutun içinde nasıl bir Nizam dönmekteydi, kırk haydutlar kimlerdi? Belirsiz, donuk ve herhangi bir anlam çerçevesine oturtamadığım bu muğlak sözler geçenlerde katıldığım bir söyleşide hâfızamı canlandırdı ve beni Seyyid Nizam Hazretleri üzerine düşünmeye sevketti.

Zeytinburnu Sanat ve Kültür Merkezi'ndeki etkinliğin konu başlığı, isimlerin insanları yaşadığı çağdan çok sonrasına nasıl olup da taşıyabildiği konusunda hayli dikkate değerdi. Söyleşinin konusu İstanbul evliyâlarından Seyyid Nizam Hazretleri'ydi.

Mehmet Nuri Yardım'ın yönetiminde, konunun uzmanı yazar Mevlüt Özcan'dan not defterime alabildiğim satırlar daha sonraki okumalarımda bana, Seyyid Nizam Efendi'nin bir İstanbul evliyâsı diye kısaca özetlenebilecek çerçevesi içinde isminin, vefâtından beş yüz sene sonra İstanbul'un bir semtinde Eyüb Sultan, Zuhuratbaba, Vefâ gibi bir semt adında yaşıyor olması bundan sonra da inançlı gönüllerde ebediyen yaşamaya devam edeceğinin işâretiydi.

Dünya artık madde dünyâsı. Maddeyi de aşır metâ dünyâsı

olmuş, beşer soyu hem maddeyi hem birbirlerini birer metâ olarak görmeye alışalı hayli zaman olmuş. Bu durumda para edenler ve etmeyenler diye her varlığın ikiye ayrıldığı kafa yapısı karşısında birazcık düşünme kabiliyeti olan birinin, etrafındakileri kendisi de dâhil olmak üzere de yakın gelecekte bir avuç toprağa dönüşeceklerden ibâret görmesinde şaşılacak bir taraf olmamalıdır. Neresinden baksak bir avuç toprak!

O halde bütün canlıların tâbi olduğu ilâhî nizam gereği toprak olmanın sonrasında toz olup gitmek, yerle yeksan olmak, izi silinmek, bir vakitler yaşamış olduğuna dâir en küçük bir iz bile kalmaksızın yok olmak düşüncesi şu andaki varlığımızın ne denli entipüften bir mâhiyet arzettiğini anlatmıyor mu? Dahası, yalnızca tozlaşmak değil toprağın târihi itibarıyla bir takım kimyasal maddeciklere ayrışmak da işin başka boyutu. Demirler şu tarafa, çinkolar şu tarafa veya fosfor bileşikleri beri tarafa... İnsan aklının gidebileceği en uç düşünce burçlarına kadar gidebilmek de insanın "ben aslında neyim?" suâline kâfi bir cevap oluşturmaktan çok uzaktır. Çünkü insandan geriye gerçekten bir şey kalmıyor. Varsa şâyet, dikkate değer bir ismi dışında.

Seyyid Nizam Efendi, Hazreti Hüseyin soyundan olup 27. kuşak torundur. Âilesinin, 1512-1520 yılları civârında Bağdat'tan İstanbul'a geldikleri tahmin ediliyor. Merkez Efendi'nin derslerinden istifâde etmiş olması kuvvetle muhtemel. Ki altmış üç yaşında âhirete göç ettiğinde cenâze namazını Fâtih Câmiî'nde Merkez Efendi bizzat kıldırılmış.

Merkez Efendi'ye ismini, hocası olan Sümbül Sinan o meşhur suâli üzerine vermemiş miydi? *"Söyle bakalım Muslihiddin Efendi, Allahüteâlânın bu âlemi ne şekilde yaratmasını isterdin?"* Cevap ilâhî nizâmın kabullenilişinden ibâretti: *"Âlemde her bir şey öylesine bir nizam üzere yaratılmıştır ki her şey olduğu gibi yerli yerinde, merkezinde kalmalı."*

Merkez Efendi'yle Seyyid Nizam Efendi arasındaki tanışlığın böyle de bir isim âşinâlığı var.

Eldeki mâlûmat kırıntılarına bakılırsa cüssece Hazreti Ali misal heybetli, güçlü kuvvetli bir kimsedir Seyyid Nizam. Düzgün konuşmasıyla da bilinirmiş. Buradan hareketle evliyâlığının önde gelen husûsiyetinin “Celal” sıfatıyla öne çıkması beklenirken, tam tersine “Hilm” sâhibi bir zat olduğunu not almışım. Ama yüzyıllar ötesine onu taşıyan sıfat “Celal” değil “Hilm”! Bu husûsiyeti bir bakıma isminin kendi varlığında nasıl tezâhür etmiş olabileceğini gâyet güzel açıklıyor. İlâhî nizâmı anlamış bir mubârek bünyeye bundan daha hilmli bir ad olabilir miydi? Nizam ki bir defa var edilmiştir; denge, sulh, sükûnetten mürekkep bir saâdetdir.

İlâhî nizâmın bir şâhidi olarak Seyyid Nizam Efendi'nin pek çok kerâmeti kim bilir kaç nesildir inanç sâhipleri tarafından dilden dile anlatılmakta. Oğlu Seyyid Seyfullah Efendi'nin naklettiklerinden hayâtına dâir bâzı sahneler insanın Allahla olan irtibâtında yakîn hallerini bir nebze olsun anlayabilmemize ışık tutuyor. Râbitasının güzelliği tamâmen samîmîyetinde saklı olmalı. Çünkü Medînedeyken, Resûlullahın huzûruna yaklaşırlar. Kutlu mahallin kapısına geldiği zaman kapıya yapışarak yalvarmaya başlar Nizam Hazretleri. Yakarışları, göz yaşları arasında diller dökerek kapının açılmasını diler. Kilitli kapı kendiliğinden açılmıştır.

Hac yolunda ilerleyen kâfilenin tek bir hedefi vardır: Bir an evvel kutsal topraklara, Kâbe'ye varmak. Ama içlerinden biri ve elbetteki Seyyid Nizam Efendi Kâbe'ye varıp toprağına yüz sürmek için yolculuğun meşakkatini hiç önemsemeden, büyük bir kararlılıkla, şevkle, bütün gayretiyle yol almaktadır. Mutlaka öyle olmuş olmalı ki mukâbilinde muazzam bir temâşâ ile ödüllendirilir. Yânında giden oğluna: “*Bak oğlum.*” der. Gökyüzünü gösterir. “*Hak Taâlâ Beytullah'ı bizi karşılarsın diye göndermiş!*”

Ve tabîidir, âhirete intikalleri nasıl yaşadılar ise o hal üzere olmuş olmalıdır. Nizâmı anlayabilmenin, kabullenişin mükâfatı da yüzyıllar ötesinde bir semt isminde yaşıyor olmak. Çağlar sonra birileri tarafından hayırla, muhabbetle anılmak... Kerâmetleriyle hatırlanmak; insanları ismi etrâfında hâlâ topluyor olmak; izi tozu

kalmadığı halde bir isimde yaşamak. Hakîki saâdet bu değilse başka ne olabilir?

“Zeytinburnu’nun Ebedî Sâkinleri” ismiyle düzenlenen ilgi çekici söyleşilerin Seyyid Nizam Hazretleri’yle alâkalı olanı, aslında bize çok da farkında olamadığımız iki hakîkati daha öne çıkardı. İlki, toprak altı zenginliklerimiz deyince altın, gümüş, bor gibi mâdenlerimizden başka bizim bir de âhirete göç etmiş değerli nice şahsiyetlerimizin oluşu. Onlar da toprağımızın zenginlikleri. İkincisi ise Zeytinburnu İlçesi’nin hakîkatte tam bir şehitler beldesi oluşu. O civardan Fetih ordusunun askerlerine su veren kaynaktan tutun da Fâtih Sultan Mehmet Han’ın topçubaşısına, yirmiye yakın sahâbeye de yurt olmuş Zeytinburnu. Bölge pek çok sayıda şehide kucak açmış. Ne yerleri belli, ne izleri. Şimdi asfalt, binâ, dükkan, park, bahçe nâmına ne varsa altı hep şehitlik. Şehit... Şehitlik... Şühedâ... Kimlerdir geçtiğimiz yolların, asfaltların, binâların altında yatan? Tanıdıkça, anladıkça, dinledikçe, bu topraklar daha bir memleket; daha bir vatan.

Devletimizi Kuran Millet ve Kùltùr

Zeki Ònsöz

8 8 yıl önce kandan ve ateşten geçilerek kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri son yıllarda sıkça tartışılmaktadır. Yeni yapılacak anayasa için devletimizin kuruluş felsefesine karşı çıkılmakta, devletimizin adı "Türkiye" bile değiştirilmek istenmektedir. Bu istekler ne derece haklıdır? Hangi târihî gerçek, hukuk ve mantığa uygundur?

Ben Türk'üm demek ırkçılık mı?

Günümüzde liberal batıcı ve bâzı İslâmcı kesimlere göre; "Ben Türküm" demek, milletini sevmek, geçmişte büyük işler başarmış atalarına karşı sevgi duymak ırkçılıktır. Hâlbuki dînimiz; insanın âilesi, akrabâları ve millî târihiyle bağlarını kuvvetli tutmasını istemektedir. İnsanın milletinin her alanda gelişmesini istemesi, bu uğurda çalışması ırkçılık değildir. Irkçılık, kendi soyunun öteki soslardan üstün olduğunu iddia etmektir. Bunu dünyâda yalnız yahûdiler iddia ediyor. Türk milleti târihinin hiçbir döneminde ırkçı düşüncelere kapılmadı. Bâzı yabancı ve yerli yazarlar, Türk milleti ve Türk kültürünün cumhûriyetten sonra zorlama ile îmal edildiğini iddia ediyor. Bunlara göre; "Bir Türk milleti ve kültürü yoktur. Türk adı verilmiş bu devlet yanlış doğumdur." Bu iddialarla da kalınmamakta, 88 yıl önce hür, bağımsız bir Türkiye için ölüm kalım savaşı veren, düşmanı yurttan kovan, millî bir devlet kuran Türklerin vatanımızdaki bin yıllık sâhipliği sorgulanmaktadır. Bu düşüncelerin temsilcileri Türk adını Türkiye'deki 36 etnik gruptan

biri olarak lütfen ağızlarına alıyor, okullarda söylenen İstiklâl Marşımızı ve andı ırkçı buluyor, bunları okullardan kaldırmayı hedefliyor. “Anayasa’dan Türk ve Türk kimliği ifâdeleri çıkarılmadığı sürece ülkenin demokratikleşemeyeceğini” ifâde ediyor.

Türklüğe ve Türk kültürüne duyulan bu hınc nereden geliyor?

Yüzyıllarca mücâdele ettiğimiz haçlı devletlerin Türklüğe düşmanlığını anlayabiliriz. Türk kültüründen uzak, batı yanaşması bâzı aydınların hâinliğe varan aşağılık duygusu da bu bağlamda açıklanabilir. Ancak buna benzer suçlamaların İslâmiyet ve dindarlık adına yapılması üzüntü vericidir. Bu durumu Erol Güngör şöyle açıklıyor; *“Bu anlamda İslâmcılık şimdiye kadar hep hâkim milliyete karşı hoşnutsuzluğunu doğrudan doğruya belirtmeyen etnik azınlıkların ideolojisi olmuştur. Bunların amacı İslâm ülkeleri arasında birlik sağlamaktan ziyâde kendi yaşadıkları ülkede milliyetçi politikayı etkisiz duruma getirmektir. Bu azınlıklar ayrılmak üzere bir politika tâkip edecek kadar kalabalık ve güçlü olduklarını hissettikleri an kendi istikâmetlerinde bir milliyetçilik hareketi açıklamaktan hiç geri kalmazlar; böyle bir güce erişemedikleri müddetçe İslâm dâvâsının şampiyonu olarak görünürler.”*

Diğer taraftan bir kısım İslâmcı da, bir insanın “Ben Türk’üm” demesini günah sayacak kadar ileri gitmektedir. Bunlar din gerçeğinin de, milliyet gerçeğinin de ne olduğunu bilmeyenlerdir.

*“Eğer Allah dileseydi sizi tek bir millet yapardı.”*³⁸ ve *“Sizi milletlere ve kabîlelere ayırdık ki, birbirinizle kolayca anlaşsınız.”*³⁹ âyetlerinde görüldüğü gibi Allah bütün insanları tek millet hâlinde yaratmayı onları milletler hâlinde yaratarak birbirlerini tanımalarını istemiştir. Bu da İslâm’ın milliyet gerçeğini kabul ettiğini gösterir. Milliyetimizi dînimize engel gören bâzı çevreler, binlerce yıl İslâm’ın kılıcı ve kalkanı olmuş milletimize karşı, Türk düşmanlarının jargonlarını kullanıyorlar. Bunlar bilerek veya bilmeyerek batılı em-

³⁸ Mâide sûresi, 48. âyet.

³⁹ Hucûrat sûresi, 13. âyet.

peryalist devletlerin hedefi olan Türk'ü milliyetsizleştirme, kişilik-sizleştirme, mankurtlaştırma projelerine yardımcı oluyorlar.

Bu bilgilerin ışığında; "Türk'ü dışlayan İslâm anlayışını ve İslâm'ı dışlayan Türklük anlayışını anlamıyor ve benimsemiyoruz."

Târihte Türklük ve Türk kültürü

Türk düşmanları kabul etse de etmese de M.Ö 3. yüzyıldan beri Türkçe konuşan bir Türk milleti ve devleti vardır. Târihçiler; Asya Hunları ile başlayan ve Osmanlılara kadar devam eden ve 2200 yıl süren bu akışa "Büyük Türk Hâkanlığı" demektedir. 2200 yıl önce Teoman ve oğlu Mete'nin büyük Türk Hakanlığı Asya kıtasının bütün kuzey yarısını kaplıyordu. Türklerin anayurdu bugünkü Moğolistan ile Çin'in kuzeyinde bulunuyordu.

Mete, Türk destanlarında Oğuz Han olarak geçer. Daha sonraki Türk Hâkanlığı hânedanları, Osmanlılar da dâhil kendilerini Oğuz Han'a bağlar. Türklerin târih boyunca en büyük özelliklerinden birisi devlet kurma ve devlet gelenekleridir. Bir Türk devleti çökerken, yerine hemen yenisi kurulmuştur. Büyük Türk Hâkanlığı'nı kuran Hun Hânedânının yerine sırasıyla Tabgaç, Avar ve Gök-türk hânedanları geçmiştir.

Gök-Türkler ve Bilge Kağan

Gök-Türkler, târihte ilk defa Türk adını alan Türklerdir. O zamana kadar bir kavim veya âile adı olan Türk sözü, Gök-Türkler devrinde büyük bir devlet ve millet adı olmuştur. Göktürk Hâkanı Bilge Kağan, günümüzden 1300 yıl önce Orhun âbidelerinde Türk milletine; "Yukarda mâvi gök çökmezse, aşağıda yağz toprak delinmezse, senin devletini kim yıkabilir!" diyordu. Bu sözler, Türklerde "Devlet-i ebed müddet yâni devletin ölümsüzlüğü inancının" çok önceden olduğunu gösterir.

Göktürklerin yerine geçen Uygurlar Doğu Türkistan'ın doğusuna indi. 10. yüzyılda Uygurların yerine geçen, aynı zamanda Müslümanlığı seçen ve batı Türkistan'a gelen Karahanlılar Büyük Türk Hâkanlığı'nın ağırlık merkezini yakın doğuya kaydırды.

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut, sözlüğüne *Dîvân-ı Lugat-it Türk* "Türk Lehçelerinin Dîvânı" adını verdi. Aynı yüzyılda yaşamış Yusuf Has Hâcib yazdığı eserin *-Kutadgu Bilig-* diline Türkçe dedi. Oğuz Türklerinin 9. ve 11. yüzyıllardaki yaşayışlarını anlatan ve 15. yüzyılda yazıya geçirilmiş, *Dede Korkut Kitabı* ile birlikte yukarıdaki iki eser Türkçenin temel eserleridir. Daha sonraki yüzyıllarda Yunus Emre'den Süleyman Çelebi'ye, Fuzûlî'den, Şeyh Gâlip'e ve Yahyâ Kemal'e, Evliyâ Çelebi'den Tanpınar ve Sâmîha Ayverdi'ye kadar nice Türk şâir ve yazarı çağlar boyunca duygu ve düşüncelerini Türkçenin en güzel örnekleriyle yazdılar.

1040 yılında Karahanlı'ların yerine geçen Selçuklular, Büyük Türk Hâkanlığı'nı Akdeniz'e çıkarmak sûretiyle tamâmen bir Yakın Doğu devleti hâline getirdi. Selçuklular Türk târihinin dönüm noktası oldu. Çünkü 1071'de Anadolu'yu fethedip, bu ülkeyi ikinci ebedî Türk anayurdu hâline getirip ve Türkiye devletini kurdular.

Anadolu'da Türkler

O yıllarda Anadolu'da Bizans hâkimiyeti altında yaşayan insanlar Rumca konuşuyordu. Ani bölgesinde Bizans'a tâbi Ermeniler, Irak-İran sınırları arasında uzanan Zogros dağlarında Kürtler yaşamaktaydı. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Oğuzlar 11. yüzyılda bugünkü Türkiye'nin temeli olan Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular. Zamânın târihçileri o yıllarda Anadolu'nun boşalmış, ıssız hâlini anlatmaktadır. Çok az kalan hristiyan nüfus da müslümanlaştırılmamıştır. Bu ıssız yurdu kısa zamanda Orta Asya'dan kopup gelen Türkler doldurdu. İslâm, Anadolu'daki Türklerin kimliğinin ana unsurları arasında yer aldı. Yahyâ Kemal'in dediği gibi; "*İslâm'ın temel prensipleri aynı kalmakla birlikte, Anadolu'da Türkleşmiş bir İslâm, İtrî'nin tekbirinde, Sinan'ın Süleymâniye'sinde, Hattat Hamdullah'ın yazılarında ve Türklerin kandil simidi ve mahya gibi günlük yaşayışlarına soktukları özelliklerde ve Türk tarikatlarında görülür.*"

Selçuklular ve onlardan sonra Anadolu'da kurulan beylikler kendilerine Türk, dillerine Türkçe dedi. Yabancılar da onları Türk

veya Türkmen olarak adlandırdı. Daha o dönemlerde Anadolu, Avrupa'daki haritalarda "Türkiya" veya "Turkmeniya" olarak gösterildi. Türkler yurtlarındaki azınlıklara her türlü hakkı verdi. Onların dil ve dinlerine karışmadı.

Selçukluların bıraktığı yerden Türk târihinin yolunu devam ettiren hânedan ise Osmanoğulları'dır. Selçuklu'dan sonra gelen Osmanlı, vârettiği medeniyetle bugünkü Türk kimliğinin diğer özelliklerini belirledi.

Osmanlı Cihan Devleti

Osmanlı Devleti kendine has şartlar altında kuruldu, gelişti. Üç kıtaya yayıldı. Târihin gördüğü en büyük imparatorluklardan biri oldu. Osmanlı toplum yapısını ayakta tutan ordu, medrese ve tekke aynı gâye için el ele verdi ve işbirliği yaptı. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda pâdişahların, olduğu kadar, gönül sultanları Mevlânâ, Yûnus Emre, Hacı Bayram ve Akşemsettin'lerin de hissesi vardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kuruluştan çöküşe kadar orduda ve bürokraside resmi dil Türkçe oldu. Osmanlıca terimi 1850'de ortaya çıktı. Buna rağmen 1876 Anayasası'nda dilimizin adı Türkçe idi. Avrupalılar Osmanlı Devleti'ne Türkiye ve pâdişâhına da Büyük Türk demektedir.

Osmanlı Anadolu'da ve Balkanlar'da farklı din ve dillere sâhip toplulukları yönettiği için Türk kimliğini öne çıkarmadı. Osmanlı İmparatorluğu güçlü dönemlerinden sonra çöküş dönemlerinde batının hedefi oldu. İmparatorluktaki hıristiyan azınlıklar Osmanlı Devleti'ne karşı tahrik ve teşvik edildi. Tanzîmat, bölünmeyi engellemek için bu Hıristiyan azınlıkları Osmanlılık düşüncesinde birleştirmek istediysen de, bu açılım işe yaramadı.

Osmanlı'nın çöküşü

Osmanlı Devleti'nin çöküşü öncelikle, ekonomik ve târihî olaylarla açıklanabilir. Dünya ticâret yollarının değişmesi, batılı ülkelerin sömürgeleri yağmaladıktan sonra oluşan sermâye birikimi ve sanâyi

devrimine geçmesi Osmanlı'nın çöküşüne en büyük sebep oldu.

1908 Meşrûtiyetinden sonra eşitlik adına azınlıklar ön plana çıkarılıp Türklük inkâr edilme yoluna gidildi. 1912'de Balkan Savaşı'nda 550 yıllık Türk vatanı Rumeli'ni kaybımız Türklerde milliyetçilik duygusunu doğurdu. Birinci Dünya Savaşı'nda imparatorluğun Müslüman halkı Araplar, İngilizlerin yardımı ile Osmanlı Devleti'ne isyân edip, Türkleri sırtından vurdu. Bu ülkeler de elimizden çıktı. Müslümanların kardeşlik ve birliğini esas alan ümmetçilik de bir işe yaramadı.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 târihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzâlayarak savaştan çekildi. Bu ateşkes antlaşmasına rağmen, Türk vatanı parça parça işgal edildi. Fakat Türk milleti bu durumu kabullenmedi. Önce Misâk-ı Millî (Millî Yemin) ile 17 Şubat 1920'de son Osmanlı Meclisi'nde alınan kararı bütün dünyâya duyurdu. Buna göre; "Türk milleti ya bu yemindeki şartları yerine getirecek, ya da bu yolda şerefle silinip gidecek, fakat esir olmayacaktı."

Bu bildiri ile Türk milleti hiçbir kayda bağlı olmadan yeni bir devlet kurmağa karar verdi. Nitekim Osmanlı Meşrûtiyet Meclisi'nin kapanmasından bir ay sonra 23 Nisan 1920'de Ankara'da yeni bir Türk devleti doğdu. O zaman, Mecliste şimdi olduğu iddia edilen farklı 36 etnik grubun temsilcileri değil, Atatürk'ün sözleri ile "Hep aynı cevherin damarları..." olan aynı milletin evlatları vardı.

Türklerin Millî Mücâdelesini

Vatanımızı elimizden almak isteyen emperyalist batı devletlerine ve onların piyonları Rum ve Ermenilere karşı Türkler şanlı bir mücâdele ile Millî Misak'ı gerçekleştirmek için "Ya İstiklal! Ya ölüm!" parolası ile mücâdele etti. Kuvây-ı Milliye hareketi ile Türkler el ele, gönül gönüle düşmana karşı durdu.

Vatan semâlarında Mustafa Kemal'in ismi kurtuluş ümidi oldu. Erzurum, Sivas ve Ankara ile birliğe gidildi. 23 Nisan 1920'de kurulan meclisin adı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Kimsede bir Türk ve Türk kültürü takıntısı yoktur. Çünkü Meclis Türk Milleti'

nin temsilcilerinden oluşmakta idi. Batıda daha düne kadar vatandaşımız olan Rumlar, Yunan ordusunda, Ermeniler kuzeyde Ruslar, güneyde Fransız ordusunda silâh altına alınmış daha dünkü komşularına silâh sıkıyor ve her türlü barbarlığı ve tecâvüzü yaparak Anadolu içlerine ilerliyorlardı. Rum, Ermeni kılığına girmiş batılı emellerinin yüzüne Türk'ün şamarı Sakarya'da indi.

Lozan antlaşmasından sonra Türkiye'deki azınlıklar Balkan ülkelerindeki Türklerle mübâdele edildi. Bu mübâdele antlaşması bile günümüzde sanki Türkler azınlıkları zorla göndermiş gibi istismar edilmektedir.

Görüldüğü gibi, 88 yıl önce çok milletli, çok dinli bir imparatorluktan millî bir devlete geçen atalarımız binlerce yıllık bir târihî gelişime dayanarak, geçmişten dersler alarak bugünkü millî devletimizi kurdular. Bu durum, aziz vatanımızın her karışını kanları ile sulayan atalarımızın verdiği bedel olup, târihin, coğrafyanın, sosyal gerçeklerimizin bir sonucudur.

Kültürümüzde batılılaşma, yabancılaşma ve yozlaşma

Türklerin 18.yüzyıldan itibaren batı karşısındaki vaziyeti, yenilgiden öte bir bozguna yol açtı. Bu bozgun "Bütün suçu kendimizde bulmak ve dolayısı ile her şeyimizi inkâr etmek, kendimize düşman olmak." şekline dönüştü. Bu durumun adı sosyal psikolojide "Saldırganla özdeşleşme"dir. Batılı bize düşman olduğu için devamlı üzerimize saldırmış, biz de mağlup oldukça içine düştüğümüz zilleti hazmedebilmek için saldırganı benzemeyi ve onun gibi kudretli olmayı emel edindik.

Bu sebeple millete yabancı, batı yavaşması aydınlar ve millet rûhundan kuvvet almayan başarısız kurumlar dönemi başladı. Devlet bünyesi içinde kurumlar arasında yabancılaşma sürüp gitti. Tanzimat'tan bu yana yapılan batılılaşmanın hedefi aslında başkalaşmadır. Model alınan bir başka toplum yapısına dönüşmedir.

Batılılaşacağız diye, baskı veya zorlama ile mevcut kültürün kaldırılmaya çalışılması kültür buhrânı veya kimlik bunalımı dedi-

ğimiz şeyi doğurdu.

Baskı altına alınan bir kültür, kendini koruma duygusu ile yabancı kültürü ötekileştirir ve kendi içine kapanarak yaratıcılığını kaybeder. Bu durumda yozlaşma başlar. Türk kültüründe de bu durum aynen yaşanmış, batı kültürü ötekileşirken, kendi içine kapanan kültürümüz yozlaşmıştır.

Türk toplumunda batıdan gelen reçeteler ve batı yaklaşması aydın tipi ne kadar başarısızsa, kültürümüzü yozlaştıranlar da o kadar başarısızdır. Günümüzde Türkiye de dâhil bütün İslâm toplumlarının ikilemi budur.

Kültürümüzün her alanında ve elbette kimliğimizin en büyük unsuru olan İslâmiyet'te bu yabancılaşma ve yozlaşmadan nasibini almıştır.

Yüzde 98'i müslüman olan Türk milletin din duyguları kuvvetlidir. Milletimizin hayâtında öteki unsurlara nazaran dînin ve vatanın daha belirgin yeri vardır. Millî kültür değerlerimizin çoğu dinden alınmıştır. Fakat milletimizin hayâtında bu kadar önemli olan İslâm dîni ve kültürü batıcılar tarafından dışlanmıştır. Bunun yanında İslâm kültürünün lâıyğı ile işlenip geliştirilemediğini, ihmal edildiğini, hattâ yanlış istikâmetlere sevk edilerek istismar edildiğini de söylememiz gerekir. İslâm, günümüzde bâzı zümreler tarafından kendi politik ve şahsî menfaatleri için basamak olarak kullanılmaktadır. İslâm'ın yozlaşmasının en büyük göstergesi ise, günümüz dîni yayınlarında Mevlânâ'nın, Yûnus'un rûhundan bir damla bile olmamasıdır.

Batı ve İslâm dünyasını iyi tanıyan bir yazar, Türkiye'nin de içinde bulunduğu İslâm dünyası için haklı olarak şunları söylüyor: "9. yüzyılda, Bağdat'ta Abbâsî halifesinin huzûrunda, Kur'an üstüne yapılan bâzı tartışmalar, bugün herhangi bir İslâm şehrinde, hattâ bir üniversitede bile düşünülemez."*

Günümüzde İslâm ülkeleri kendilerine olan güveni kaybede-

* Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmuş Dünya*, YKY, İstanbul, 2009, s.45.

rek, yaratıcı olmayan toplumlar durumuna düşerken, diğer taraftan batı kaynaklı küresel bir saldırının tehdidi altındadır.

Günümüzde Afganistan ve Irak terör bahânesi ile işgal edilip harâbe hâline getirildi. Irak müzelerine kadar yağma edildi. Amerikan ordusu özgürlük, demokrasi, insan hakları adına, petrol kuyularını ele geçirdikten ve bir milyon insan öldükten sonra eskisinden daha beter hâle getirdiği Irak'tan belli belirsiz bir açıklama ile çekileceğini açıkladı.

Batılı emperyalist güçler, Birinci Dünya Savaşı'nda buna benzer yollarla vatanımızı işgal etmiş, işgalciler Sevr'de kendi aralarında topraklarımızı ve insanlarımızı paylaşmıştı. Türk milleti bu işgâle ve haksızlığa karşı büyük bir evlâdının önderliğinde milliyetçi bir ruhla silâha sarılmış, ülkesindeki yabancı birlikleri kovmuştu. Dün de bugün de emperyalist saldırılara karşı duruşun tek silâhı milliyetçiliktir.

Batı devletleri nasıl millî/ulus devlet oldular?

Bugün onlardan biri olmak için gayret ettiğimiz batı ülkeleri millî/ulus devletlerden oluşmaktadır. Avrupa Birliği'ne rağmen, her Avrupa devleti kendi kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır. Bu ülkelerde de azınlıklar vardır ama millî devlet modelinden vazgeçmezler. Batı devletleri millî devlet modeline nasıl ulaştı?

Batı'da bütün Ortaçağ boyunca kilise baskısı ve feodal düzen sürüyordu. Avrupa'da bu çağlarda kral, asiller, kilise ve halk arasındaki mücâdeleler sırasında daha büyük birleşmeler doğdu. Geleceğin milletleri de bu kaynaşmalar sırasında millet kültürünün temellerini attı.

Akdeniz'in Türklerin elinde bulunuşu batılıları açık denizlere itti. Altın hırsının kamçılacağı keşiflerin ve sömürgelerin sonucu Avrupa'da sermâye birikimi oldu. Sömürgelere hakkıyla sâhip olabilmek için asil millet iddiaları uyanarak, millî târih araştırmaları büyük önem kazandı. Luther'in Almanya'da başlattığı reform hareketiyle kilisenin baskısından kaçma ve dînî imparatorlukların çözülmesi başladı. Târih araştırmalarını bir vatan üzerinde millet olma

süreci izledi. Fransız bilginleri, Fransa'yı târihte ve coğrafyada aradı. 1789'da Fransız Devrimi'nde her iki Fransız'dan biri Fransızca bilmiyordu. Bu millet olma rûhu ile Fransızca resmî dil hâline getirildi. Fransa'daki farklı etnik yapılar bir potada eritilerek Fransız milleti ortaya çıkarıldı. Almanya 18. asrın ikinci yarısına kadar bir millet şuurundan uzaktı. Alman yazar ve sanatçıları eski Alman destanlarından esinlenen eserleri ile millî rûhu dirilttiler. Almanların bir millet hâline gelmesini sağladılar. Avrupa ülkelerinin gelişmesi bu millet olma şuru ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bu oluşumu, bu asırlarda Avrupa milletlerinin kendi kültür ve sanat vâdilerinde uzun çalışmalarla ortaya koydukları eserlerinde görüyoruz. Buharın makinede kullanılması ile sanâyi devrimini gerçekleştiren batı, geniş ham madde kaynaklarına sâhip geri ülkelere siyâsî ve iktisâdî emperyalizm yoluyla sâhip olmuş, diğer taraftan merkantilizm denilen millî iktisat politikasını tâkip etmiş, iktisâdî hayâtı düzenlemiş ve milli ekonomilerinin gelişmesi için her türlü tedbiri almışlardır.

Sonuç

Türkiye Cumhûriyeti Devleti, bu topraklar üzerinde yaşayan Türk milletinin kurduğu millî bir devlettir. Türk milleti, Türk kültürünü yaşayan insanlardan oluşmaktadır. Nitekim yapılan araştırma, anket ve istatistikler Türkiye'deki halkın %90'ı gibi tamâmına yakın çoğunluğu kendini "Türk" olarak tanımlamakta ve "Türk" hissetmektedir.

Türk kültürü; dilimiz Türkçeye, dînimiz İslâmiyet'e, târih ve coğrafyamıza, güzel sanatlarımıza, soyumuza, yaşadığımız coğrafyalarda edindiğimiz tecrübeler ve karakterimize dayanır.

Türk milleti Anadolu'daki bin yıllık sâhipliğini, Malazgirt'ten Çanakkale'ye şehitlerinin kanı ile tescil ettirmiş, 23 Nisan 1920'de kurulan son devletin de Sakarya'da bedelini ödemiş ve Türkiye olarak adlandırmıştır. Bunun aksini yapmak, devletimizin temelleri ile oynamak o büyük geçmişe ihânettir.

Millî devletimiz son yıllarda içten ve dıştan küresel bir saldırıyla karşı karşıyadır. Türk milletinin bu saldırıya karşı silâhı ve sığınağı, Türk milliyetçiliğidir!

Necdet Rüştü Efe

Ahmet Özdemir

Yüzüne vururlar aybını elin
Hiç kendi suçunu gören olur mu?
Kabahat kız olsa, etseler gelin.
Acaba gerdeğe giren olur mu?..

Necdet Rüştü Efe "Olur mu?" başlığını taşıyan destanında böyle demiş... *Akbaba* dergisindeki güzel, anlamlı, düşündürücü nüktelerini bilmem kaç kişi hatırlar? Aramızdan ayrılışının üzerinden elli yıl geçmiş. Ancak söyledikleri bugün de geçerli:

*Erbâbı himmetle başla temâsa:
Aş dolar önünde boş duran tasa
Tavsiye mektubu hiç yazılmazsa,
Dünyâda murâda eren olur mu?*

Necdet Rüştü Efe, çok yönlü gazeteci, yazar, şâir. Bizler çocukluk yıllarımızda onun hamâsî şiirleriyle büyüdük. Onları ezberleyip bayramlarda okuduk. Gençlik yıllarımızda damarlarımıza aşk kıvılcımlarının düştüğünde bizleri duygu sarmalına alan tangoların sözlerini Necdet Rüştü Efe yazmıştı:

*Ben de gönül çektim eskiden
Yandı hayâtım bu sevgiden
Anladım ki bir aşka bedel
Gençliğimmiş elimden giden ...
Mâzî kalbimde bir yaradır
Bahtım saçlarımdan karadır
Beni zaman zaman ağlatan
İşte bu hazin hâtıradır...*

Necip Celal'in ilk besteleri "Sarı Yapıncak" ve "Daktilo" adlı dört tempolu dans parçalarının sözlerini Necdet Rüştü Efe Tara yazmıştı. Yine Necdet Rüştü Efe'nin yazdığı Mâzî adlı tango ise ilk sözlü Türk tangosuydu. Bu tangoyu seslendiren Seyyan Hanım'a (Seyyan Oskay) ün kazandırmıştı. Alman sinema yıldızı Evelin Hold, Mâzî'yi İstanbul Kadıköy'deki Hâle Sineması'nda seslendirmişti.

Kalbimizde akan delikan biraz dinginliğe kavuştuğu yıllarda şarkılarımız ve Sadettin Kaynak bir başka duygu seline sürükler olmuştu bizi. Hâlâ o selden kendimi kurtarmak istemem:

*Batan gün kana benziyor
Yaralı cana benziyor (Esmerim vay vay)
Ah ediyor bir gül için
Şu bülbül bana benziyor
Vah benim garip gönlüm...*

Ya şu şarkıya ne dersiniz? Ben ezgisinin ve sözlerinin içinde eriyiveriyorum:

*İşte seni seven benim
Senin aşkınla ölenim
Günah ise gönül çekmek
Gel boynumu vur kölenim
Kıyma bana güzelim
Güzeller içinde teksin
Gönül hep sevâni çeksin
Biliyorum en sonunda
Beni sen öldüreceksin...
Kıyma bana güzelim*

Geçenlerde genç sanatçılarımızdan Umut Akyürek'in sesinden bir şarkı dinledim. Meğer onun da sözleri Necdet Rüştü Efe'ye âitmiş:

*Dinlendi başım dün gece bir parça dizinde
Bir gözleri âhû ki tamam on sekizinde...*

Fırsat buldukça Necdet Rüştü Efe'nin *Türk Nüktecileri* adlı kitabını karıştırıyorum. Kimler yok ki? Burhan Felek, Doğan Nâdi, Cemal Nâdir, Borazan Tevfik, Mahmut Baler, Bekri Mustafa, Adalı Avni, Şâir Eşref, Fitnat Hanım, İncili Çavuş, Kavuklu Hamdi, Neyzen Tevfik, Orhan S. Orhon, Yusuf Ziyâ Ortaç, Öküz Mehmet Paşa, Süleyman Nazif, Sakallı Cemal, Meddah Surûrî hâsılı adını anamadığım elli iki nüktedan...

Necdet Rüştü Efe'nin anlattığı nüktedanlardan birisi olan Borazan Tevfik'le tanışması, Tıp Fakültesi'nde öğrencilik yaptığı yıllara dayanıyor:

"Yakın târih, Türk nüktecilerinin pâri olan Borazan Tevfik merhum; kendisiyle yarışılmaz bir taklitçi, meclisine doyulmayan sohbeti hoş bir zattı.

Rahmetliyi, Haydarpaşa'daki eski Tıp Fakültesinin boğaz ve kulak kliniğinde tanınmıştım. Fî tarihinde Mekki Sait ve Fâruk Nâfiz gibi devam edip, uzun bir hastalıktan sonra aşkım gerçek meşke imkân bulamadığım bu fakültede, stajyer doktorluğa eriştiğim bir sırada hazretle karşılaştık.

Borazan Tevfik'in karyolayı dolduran iri gövdesiyle; kıvrık saçlı, esmer yüzlü, klinikte yattığını görünce yanına sokuldum. İçinde zekânın kıvılcımları parıldayan bu bir çift mustarip göz beni kendisine çekmişti.

'Neyiniz var?' diye sordum. Gülümseyerek cevap verdi:

'Neyim yok ki? Canlı hastahâne gibiyim doktor!'

'Doktor değil, stajyerim' dedim; 'henüz diploması almadım!'

Eliyle bir işâret yaptı: 'Geç diploması. O istim gibi sonradan gelsin! Hastanın hatırını soran doktor olmuş demektir'"

Necdet Rüştü Efe'nin bize aktardığı Karakuşî fıkraları oldukça düşündürücü. İşte onlardan biri:

"Selahaddin Eyyûbî mahkûmların cezâlarını yarı yarıya affetmiş. Hapishâne müdürünün kafası karışmış. Ayı, yılı belli olan mahkûmların cezâlarını yarı yarıya indirmiş ama müebbet hapislerin cezâlarını nasıl yarıya indireceğine bir türlü karar verememiş. Öyle ya ölünceye kadar tutuklu birinin, kaç yaşında öleceğini nasıl bileceksin de hapis cezâsını yarıya indireceksin? Sorununu hükümdâra iletmiş. Hükümdar da onu Karakuş'a havâle etmiş.

Karakuş:

'Düşündüğün şeye bak! Müebbet hapisleri bir gün serbest bırakır, bir gün hapsedersin!' demiş. "

Neyzen Tevfik bir gün Sirkeci'de Necdet Rüştü Efe ile karşılaşmış. Ayaküstü konuşurlarken Neyzen Tevfik, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün diktatörlüğünden söz etmeye başlamış. Necdet Rüştü, dönemin her taşın altından çıkan polislerinden birinin köşe başında durup kendilerine kulak kabarttığını fark edince tedirgin olmuş. Kısa kesip gitmeye davranmış. O sırada polis bıyık altından gülümseyerek yanlarından uzaklaşmış.

Olup bitenler Neyzen'in gözünden kaçmamış: "Polisten korktun değil mi?" demiş. "Bana bir şey yapamaz, çünkü ben deliyim. Bu yüzden dokunulmazlığım var. Fakat bu delilik imtiyâzını kazanıp içimi rahat rahat dökebilmek için neler çektim, bilemezsin..."

Orhan Seyfi Orhon, Necdet Rüştü Efe'nin ölümünden sonra şunları yazmış:

"En başta radyolarımız olmak üzere partili partisiz bütün gazeteler, bütün tanınmış zatlar, bütün siyâsî şahsiyetler, bütün devlet adamları büyük bir değerbilirlikle rahmetli Doğan Nâdi'nin ölümünden bahsederken, ondan pek az önce hayâta gözlerini yuman, aşağı yukarı onun yaşında bir şâirin adından hiç bahseden olmadı.

Onun da hayâtı yazı yazmakla geçmişti. Hem de şiir yazmakla! Geçer akçedir, diye manzum hikâye ve mizah tarzını tutturmuştu.

. . . Bir tek değerbilir çıkıp da rahmet vesîlesi olsun diye bir defâcık adını anmadı. Zavallı Necdet Rüştü Efe... Efeliği, korkusuzluğundan, güçlü kuvvetliliğinden gelmiyordu. Edebiyat gibi, edebiyattaki şiir gibi, manzum hikâye ve mizah gibi ancak sâhibini çok büyük güçlkle günü gününe yaşatabilen bir tarzı tutturmuştu.

Herkes için söylemiş, böyleymiş, derler. Onun için de demişlerdi. Ne derlerse desinler, gelin siz de bununla yaşamak kahramanlığını gösterin bakayım? Necdet Rüştü Efe hayâtını yıpratın bu uzun savaşın sonunda tam bir isâbetle bir beyin kanamasından ölmüştür. Cenâzesinde pek yakın dostları ile âile yakınları vardı.

. . . Necdet Rüştü Efe unutulmuştur. Artık onu kimse tekrar hatırlatamaz. Çünkü kimsenin bunda bir menfaati yoktur. Kim yapacak, niye yapacak?"

Necdet Rüştü Efe Zincirlikuyu mezarlığında yatıyor. Semiha Şâkir Huzurevinde yatan bir kızı var. Babasının mezarını onarmaya gücü yok. Onarım yaptırmak için Türkiye Gazeteciler Cemiyeti bürokratik engelleri aşmaya çalışıyor.

Necdet Rüştü Efe'nin birkaç cümle ile biyografisinden söz edeyim.

1900'de İstanbul'da doğdu. Vefâ Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Tıp Fakültesi'nde üç yıl okudu. Bankalarda ve sigorta şirketlerinde çalıştı. Basın Yayın Genel Müdürlüğünde 1953-1960 yıllarında şube müdürü olarak çalışırken serbest gazetecilik yaptı. Mizah dergilerinde hece ve aruzla şiirleri ve yazıları çıktı. Cımbız ve Yalçın Tevfik imzalarını da kullanmıştı. Kitaplarından bazıları şöyle sıralayabiliriz:

Şiirleri: *Âhenk* (1920), *Bir Damla Gözyaşı* (1924), *Gâzinin Destanı* (1929), *Yurdum ve Sevgilim* (1934), *Bahçe* (1939), *23 Nisan Şiirleri* (1943), *Mecnun Gibi* (Aşk şiirleri, 1953). Romanları: *Aşkın Gözü* (Manzum roman, 1925), *Yürekler Acısı* (1937), *Çadır Fâhişesi* (1954). *Zavallı Kadınlar* (1938).

Hikâyeleri: *Gönül Masalları* (Manzum hikâyeler, 1950).

Oyunları: *Kadın Asker Olursa* (Manzum 37 kısa oyun, 1928), *Altın Bilezik* (Çocuk oyunu, 1947).

Derlemeleri: *Türk Nüktecileri* (1968. Kendi hayat hikâyesi de yer alır).

Çocuk kitapları: *Türk Çocuklarının Ülküleri* (1934), *Kırmızı Bere-li Kız* (1963), *Salla Kuyruğunu Söyle Buyruğunu* (1963), *Nasrettin Hoca* (Şiirler, 1964), *Amerika'dan Mektup* (1980), *Fırtınalı Bir Gün* (2. bs., 1986).

Osmanlı Balkanlar'ın Ortak Mîrâsı ve Birlikte Yaşama*

Yard.Doç.Dr. Süleyman Doğan

Giriş

'Balkan' kavramı, Türkçede sık ormanlarla kaplı sıradağ anlamına gelir. Balkanların sınırları, kuzeyde Tuna ve Sava ırmakları, doğuda Karadeniz, güneyde Akdeniz ve Ege Denizi, batıda Adriyatik denizidir. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hükümrânlığının bitişinden itibaren Balkanlar'ın paylaşımına dâir sıkıntılar günümüze dek sürmüştür. Bölgenin adı olan Balkanlar sözü Türkçedir. Bir bölge adı olarak Balkanlar sözü Türk Dil Kurumu'nca "öz. a. Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölge" şeklinde belirtilir. Kelimenin yapısında yer alan Balkan sözünün, "sarp ve ormanlık sıradağ; sık ormanla kaplı dağ; yığın, küme; sazlık, bataklık" gibi anlamları vardır.

Balkan kelimesi, Osmanlı Türkçesinde yaygın bir kullanıma sâhip olmuştur. Türkiye Türkçesi literatüründe Rumeli adlandırması da Balkanlar adlandırmasına denk bir kullanıma sâhiptir. Rumeli ismi ise, Osmanlı Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu'ndan fethettiği topraklara verdiği Türkçe isimdir: "Rum" kelimesi "Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde olan toprak, halklar" anlamıyla kelimenin yapısına katılmış, "Roma" sözünün bir biçimidir:

Tarih boyunca Avrupa'nın hiçbir bölgesi Balkanlar kadar saldırı, istilâ ve işgâle uğramamıştır. Uzun târihi boyunca sık sık, özellikle kuzeyden ve doğudan gelen değişik orduların saldırısına

* Yıldız Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

uğrayıp ele geçirilen bölge, küçüklü büyüklü birçok ulusun yaşama alanı olmuştur. Balkanlar, Persler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Sırpalar, Türkler, Avusturyalılar ve daha başka uluslar tarafından uzun yıllar boyunca yönetildi. Balkanlar'ın yerli halkı olan topluluklar kısa süreli dönemler hâric târih boyunca hep başka milletlerin idâresi altında yaşadılar. On beşinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına kadar Osmanlı devleti ege-menliği altında olan Balkanlar, daha sonra birçok devlete ayrılmıştır.

Balkanlar'da, özellikle son 130 senedir, çoğu zaman açıktan devam edegelen baskıcı ve yok sayan uygulamalar sonucunda, Türk ve müslüman toplumlar âit oldukları kültürel ve ahlâkî değerleri yaşama hakkından yoksun bırakılmış ve kendi değerlerini gelecek nesillere aktaramamışlardır. Balkanlar'da kimlik ve değerlerin inşâ-sında, mevcut yanlı târih aktarımı etkili olmaktadır. Oysaki Balkan târihinin Osmanlı târihinden ayrı tutularak anlaşılması mümkün değildir. Balkan halkları arasında ortak bir dil ve âidiyet duygusu oluşturulmalıdır. Târih yazımı yoluyla ortak târihî hâfızanın diril-tilmesi ve yabancılaşmanın önüne geçilmesi elzemdir. Osmanlı'nın bir asır önce târih sahnesinden çekilmiş olmasına rağmen bugün, Osmanlı'nın hoşgörü iklimine ne Avrupa'da ne Amerika'da ne de dünyânın farklı bir coğrafyasında henüz ulaşılabilmiştir. Balkanlar başta olmak üzere Avrupa, müslümanları misâfir eden bir coğrafya olarak değil, bilakis aslı unsurları arasında müslümanların da yer aldığı bir coğrafya olarak algılanmalıdır.

Balkanlar'da Birlikte Yaşama Kültürü

İstanbul Üniversitesi, Makedon Tetova (Kalkandelen) Üniver-sitesi, Kliment Ohri Üniversitesi, Cyril ve Methodius Üniversitesi, Makedonya Bilim ve Sanat Akademisi, Rutgers Üniversitesi (Ame-rika Birleşik Devletleri), Kuzey-Batı Akademisi (Rusya Federasyo-nu) iş birliğinde düzenlenen "Balkanlar'da Birlikte Yaşama Kültürü Konferansı" (IBAC) 9-13 Mayıs 2011'de Makedonya'nın başkenti

târihî Üsküp şehrinde yapıldı. Konferansa 14 ülkeden 240 uzman bilim adamı ve akademisyen katıldı. Adı geçen konferansa, bendeniz de bir tebliğ ile katıldım. Makedonya'da kaldığım dört gün boyunca Üsküp dâhil Makedonya'nın diğer şehirlerini ve Kosova'yı gezip görme imkânı buldum.

Balkanlar'ın ortak târih ve kültürünü ortaya koymak; güçlü târihi arka planın varlığına yönelik farkındalık oluşturmak ve Balkan ülkeleri arasında ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak amacıyla düzenlenen ve Balkanlar'da kültürlerin bir arada yaşamasıyla ilişkili bütün alanları içeren bu kapsamlı konferansın başarıyla gerçekleştirilmesinde rol oynayan bütün emeği geçenleri kutlamak gerekir.

Konferansın açış konuşmasını YÖK üyesi ve İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yunus Söylet yaptı. Prof. Dr. Söylet konuşmasında Türkiye'nin ve Balkanlar'ın ortak târihine değindi: *"Bugün, Osmanlı İmparatorluğu'nun mîrâsı olan topraklarda, bir bölümü günümüzün Balkan ülkeleri olan 35'in üzerinde devlet var. Unutmamalıyız ki Osmanlı İmparatorluğu'nun târihi aynı zamanda bütün bu devletlerin târihinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yâni Osmanlı yalnızca Türkiye'nin geçmişi değil, Balkan coğrafyasına dağılmış birçok ülkenin yâni hepimizin geçmişinin bir parçasıdır. Mustafa Kemal Atatürk, 1931 yılında toplanan II. Balkan Konferansı'nda Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı sıfatıyla yaptığı konuşmada, ortak târihimizin, Osmanlı'nın mîrâsını paylaşan ülkelerin ortak geleceği için bir başlangıç noktası olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgularken bu gerçekliğin farkındaydı... Akademik araştırmalar, yüzyıllar süren bu imparatorlukta farklı etnik gruplara, farklı dinlere, farklı dillere sâhip bizlerin, hep berâber nasıl bir arada yaşadığımızı anlamak ve anlatmak kaygısını da taşımak zorundadır. Bu süreçte üniversitelerin rolü çok önemlidir. İstanbul Üniversitesi, bu târihin başkenti yüzlerce yıllık İstanbul'un bilim yuvası olarak hem imparatorluk döneminde hem de bu imparatorluğun mîrâsını devralan Türkiye Cumhuriyeti döneminde târihî ilişkimiz olan bütün topraklara yönelik akademik faaliyetleri içten desteklemektedir."*

Konferansın açılışına Cyril ve Methodius Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Velimir Stoykovski, Tetovo Devlet Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Agron Reka ve Kliment Ohri Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Zlatko Zoglev de katılıp birer konuşma yaptılar. Açılışta Makedonya Başbakan Yardımcısı Abdulaki Âdemi, Makedonya Devlet Bakanı Hâdi Nezir, Makedonya Eğitim Bakanı Genel Sekreteri Elizebeta Todorovska hazır bulundular ve birer konuşma yaptılar. Konferansa İstanbul Üniversitesi'nden Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar, Rektör Başdanışmanı Prof. Dr. Fâik Çelik, Rektör Danışmanı ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Başhekimi Prof. Dr. Şafak Karamehmetoğlu, Orman Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Yeşil, Rektör Danışmanı ve Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Doç. Dr. Ergün Yolcu ve Konferans Komite Başkanı Prof. Dr. Ali Arslan da katıldı. Fâtih Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hüseyin Özcan ve Yrd. Doç. Dr. Nurgül Özcan'ın bölge insanlarıyla ilgili yaptıkları tez çalışması tebliğinin de büyük ilgi topladığını kaydetmeliyim. Sevgili dost Yrd. Doç. Dr. Muhammed Sâni Adıgüzel ile birlikte yaptığımız Kosova ziyaretinin ise bir başka kayda değer gezi olduğunu belirtmeliyim. Fazîlet Hanım'ın çektiği birbirinden güzel fotoğrafları da zikretmeliyim.

Osmanlı Balkanlar'ın Ortak Mîrâsı

Balkanlar'da Ortak Yaşamak Konferansı Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov'un himâyesinde yapıldı. Entelektüel kimliğiyle tanınan ve açılış konuşmasının dışında ilmî bir tebliğ sunarak da konferansa katkıda bulunan siyâset bilimci Ivanov, Balkan coğrafyasında Osmanlı barışına duyulan özlemi ve Osmanlı Millet Sistemi'nin bölgede bugüne kadar uygulanan en ideal yönetim şekli olduğunu, siyâset teorisyeni ve uygulayıcısı olarak tüm dünyâya îlân ettiğini belirtti. Helen ve Roma medeniyetlerinin etkisi altındaki doğu ile batının buluştuğu coğrafyada yer alan Balkanlar'ın, farklılıklarla zenginleşmiş büyük medeniyetlerin kesişme noktası olduğuna dikkati çekti. Verdiği zenginliğin yanı sıra yanlış idâreler altında sıkıntılar da doğurabilen farklılıklar sebebiyle Balkan coğrafyası-

nın geçmişte yaşadığı iç çekişmelere, sorunlara, geçirdiği travmalara işâret eden Ivanov'un, Osmanlılar'ın ve İslâm medeniyetinin tam da böyle bir zamanda Balkanlar'a gelmiş olmasının taşıdığı hayâtî önem üzerinde durması, târih tezlerimizin tasdiki ve hakkımızın teslim edilmesi bakımından ayrıca ehemmiyet taşımaktadır. Bâzi millî târihlerde bu buluşmanın karanlık bir devri başlattığının iddia edilmesine şiddetle karşı çıkan Ivanov, bu iddiaların hakikatle bağdaşmadığını belirterek Osmanlı'nın Balkanlar'a gelişinden sonra yaşanan müspet değişiklikleri, bilim adamı alışkanlığıyla, târihten somut örneklerle ispatlama yoluna gitti.

Balkanlar'da Çok Kültürlü Hayat Modeli

Balkanlar'da Osmanlı hoşgörüsü dilden dile dolaşırken bugün Türkler'e karşı olumsuz bir tutumun mevcüdiyeti anlaşılır gibi değil. Türkler'e karşı ön yargının oluşmasında iki etken öne çıkıyor. Bunlardan birincisi okullardaki eğitim içeriğinde yer alan Türkler'e karşı olumsuz ifâdeler; ikincisi ise medyanın oluşturduğu menfi propaganda. Türkler'e karşı olumsuz düşüncelerin giderilmesi için öncelikle okullardaki eğitimin içeriğinin değiştirilmesi, târih kitaplarındaki Osmanlı'nın anlatım şeklinin gerçeğe yakın olması gerekir; böylelikle azınlığa ilişkin genel bakış değiştirilebilir. Komşuluk açısından çoğunluk ve azınlık arasında hiçbir sorun görülüyor; fakat etnik kökenden bahsedildiğinde hemen Türkler'in esâretçi olduğuna ilişkin zihinlerde bilinç altına yerleşmiş bir algı oluşturulduğu ortaya çıkıyor. "Benim Türk komşum iyidir, fakat Türkler kötüdür" anlayışı yıllar yılı işlenmiş. Bu durumda, "Osmanlı esâreti" denmesinin esas bilim adamları açısından yanlış olduğu vurgulanmalıdır. Hoşgörü adına eğitim sistemine karşılaştırılmalı din dersi işlenmeli ve böylelikle öğrencilere farklı din ve mezhepleri karşılaştırmalı öğrenme imkânı sağlanmalıdır. Kültürel mîras, farklı milletler arasındaki en kısa ama en etkili yoldur.

Sırp gazeteci Vasilyevic'in bu konuda fikirleri son derece önemlidir. Sırp gazeteci Tatyana Trikiç Vasilyevic, Balkanlar'da

uzun zaman birlikte yaşayan insanların öncelikle günümüz gerçekleri ile karşılaşması ve birlikte yaşama gücünün kuvvetlendirilmesi gerektiğini söyledi. Artık kin ve nefret söylemlerinin bırakılması gerektiğinin altını çizen Tatyana Trikić Vasilyević, “Medya, eğer barıştan yana olmak istiyorsa, bu kin ve nefret dilini bırakmalı. Bizler çocuklarımızı ön yargıdan kurtarmak istiyorsak ön yargılarımızdan kurtulmalıyız. Sorunların aşılmasında medyaya büyük görev düşüyor.” dedi.

Yahyâ Kemal Okulları

Makedonya'nın başkenti Üsküp ve diğer şehirlerinde toplam yedi Türk Okulu bulunuyor. Yahyâ Kemal Kolejleri öğretmenleri, öğrencileri ve velileriyle Türkiye ile Makedonya arasındaki en önemli dostluk köprüsünü oluşturuyor. Târihten gelen berâberliğimizi bu okullarımız vâsitasıyla tekrar yenilemiş ve güçlendirmiş oluyoruz. Okullar, Makedonya'nın en seçkin ve en fazla tercih edilen okulları sıralamasında birinciliği paylaşıyor. Bu okullarda Makedon, Arnavut, Sırp, Hırvat ve Türk etnik kökenli öğrenciler kardeşçe bir arada eğitim ve öğrenim görüyorlar. Okullar hoşgörünün en önemli merkezi olarak kabul görüyor. Burada öğrenciler nitelikli öğretmenlerden nitelikli bir eğitim alıyorlar. Makedon devlet okullarında yukarıda adı geçen dört etnik grup bir araya gelemezken, Türk okullarının hoşgörü ve diyalog yoluyla bunu başardığı gözlemleniyor. Bu okullar bilimsel araştırma, proje üretme ve dünyânın sayılı üniversitelerine öğrenci göndermede de birinci olmuşlar. Bizim için gerçekten gurur verici bir durum bu. Üsküp'te ve Struga'da bu okulları Türk heyeti olarak ziyâret ettik. Okulları yerinde ve yakından tanıma imkânı bulduk. Her yönüyle örnek ve önde okullar. Asıl bu okullar aracılığıyla, Balkanlar'daki istikbal tasavvurunda Türkiye ile birlikte önemli adımlar atılarak iki ülkenin de yararına bir ortak gelecek hazırlanabilir.

Makedonya Devlet Bakanı Hâdi Nezir, oğlunu Yahyâ Kemal Koleji'ne kaydettirdiğini ve oğlunu bu okula emânet ettiği için çok mutlu olduğunu ifâde etti. Bakan Nezir, Yahyâ Kemal Koleji'nin

ülkedeki eğitime büyük katkı sağladığını ve çocuklarını Yahyâ Kemal Kolejleri'ne emânet etmenin büyük bir mutluluk kaynağı olduğunu söyledi. İsmi, büyük yazar ve şâir Türk Edebiyatı'nın en önemli isimlerinden, Üsküp doğumlu Yahyâ Kemal Beyatlı'nın isminden alan okul, ilk olarak Kasım 1996'da Üsküp'te açılmış ve kısa zamanda elde ettiği başarılarla Makedonya halkının ilgi ve beğenisini kazanmıştır. O günden bu güne her yıl artan öğrenci potansiyeli ile lise ve ilköğretim seviyesinde eğitim veren Türk Koleji Makedonya'nın ilk ve en büyük özel okulu olma unvânını taşımaktadır. Bu okullar Üsküp başta olmak üzere zamanla Gostivar, Struga ve Strumica şehirlerinde de açılmıştır. Bu okullarda Türkiye'deki Anadolu-Fen Liseleri müfredâtına uygun, yabancı dille (İngilizce) ve tam gün eğitim-öğretim yapan karma liselerde ise dört dilde (İngilizce, Makedonca Türkçe ve Arnavutça) eğitim verilmektedir.

Sonuç ve Öneriler:

Balkanlarda Türk-Osmanlı varlığı silinmek isteniyor. Başta câmiler olmak üzere kervansaraylar, hanlar, hamamlar, köprüler ve diğer târihî yapılar ya tahrip edilmiş, ya yıkılmış, ya önüne ve arkasına inşâ edilen ucube yapılarla kapatılmış ya da bilinçli olarak yıkılmaya terkedilmiş vaziyette. Yıkılan ve tahrip edilen târihî yapıların yerine cafeler, barlar, eğlence yerleri ve kiliseler inşâ ediliyor. Yâni Balkanlarda batılı çatışma ortamı ve zemîni için elden gelen yapılıyor, hoşgörü lugatlarından silinmiş görünüyor. Yeniden ihyâsı için Türkiye'nin yapacakları şöyle sıralanabilir:

1- Bugün Balkanlar'da huzur ve sükûn tam hâkim görünmüyor. Her an patlamaya hazır barut fıçısı gibi. Ekonomi zayıf ve halk yaşama savaşı veriyor. Balkanlar'da batılılar, müslüman nüfus oranını düşürmek ve asimile etmek için planlı bir şekilde çalışıyorlar. Türkiye'nin buralarla yakın temâsa geçmesi ve özellikle buralarda daha fazla okul açması en doğru yol olacaktır. Aslında Balkanlar'ı gördükçe, Türkiye'deki sunî çatışma ve benzeri gündemlerin arkasında, güçlü bir Türkiye istemeyenlerin çalışmalarının yattığını dü-

şünüyorum; çünkü Balkanlar için Türkiye hâlâ bir umut. Her şeye rağmen Osmanlı'nın mîrâsı olan mîmârî yapılar "ben buradayım" dercesine göz kamaştırmaktadır.

2- Balkan müslümanlarına hizmet verecek diyânet müesseselerinin geliştirilmesi açısından Türkiye Diyâneti'nin tecrübesinden yararlanılmalı, toplantılar, sempozyumlar, konferanslar, kongre ve her an devam eden bir iletişimle iş birliği içerisine girilmelidir. Müslüman halkları temsil eden dînî liderler belli bir liyâkate olmalıdır. Bu kişiler, Balkan müslümanlarını temsil eden ehliyet sâhibi dînî kurumların müzâkereleri ile belirlenmelidir. Bölgede İlâhiyat Fakülteleri ve İslâm Enstitüleri açılmalı, ortak araştırma müesseseleri kurulmalı, öğrenci değişim programları tesis edilmeli, gençleri buluşturabilecek uluslar arası toplantılar düzenlenmelidir.

3- Ticârî ilişkiler geliştirilmelidir. Balkanlar tarım için en verimli topraklardır. Ancak iyi bir şekilde işletilmemektedir. Bu alanda Türk müteşebbislere büyük görev düşmektedir. Ekonomik ve kültürel yatırımlar için Türk müteşebbisler harekete geçmelidir.

4- Türkiye'de başta Trakya Üniversitesi olmak üzere Balkan dillerine önem verilmeli ve bu alanda gerekli kalifiye eleman yetiştirilmelidir. Balkan Enstitüsü açılarak Balkan dilleri çalışmaları yapılmalıdır. Balkan araştırmaları merkezi açılmalı ve buralarda karşılıklı ilişkiler üzerine bilimsel ve kültürel çalışmalar yapılmalıdır.

5- Balkanlar'da haç işâretini her yerde görmek mümkün. Ovalara, yollara ve dağlara varıncaya kadar haç işâreti gösteren anıtlar dikilmiştir (Özellikle Üsküp ve Saraybosna). Bunlar inşallah ileride bir din savaşına dönüşmez ve diğer mezhep ve dinleri tahrik etmez. Balkanlar'dan Türkiye'ye bakınca Türklerin gayrimüslimlere karşı gösterdiği müsâmananın ne kadar yüksek seviyede olduğunu gördüm. Bu da bize has bir özellik olsa gerek. Batılıların bu konuda bizi örnek alması gerekir. Türkiye bölgede aktif rol oynamalıdır. Türkiye'nin bu târîhî ve bölgesel bir görevidir. Bunun için akılcı politikalar tâkip edilmeli, yatırımlar yapılmalı, dil ve eğitim için Türk merkezleri açılmalıdır.

6- Türkiye Balkanlar'da kültürel değerlerini ve târihî mîrâsını yaşatmak için Osmanlı yapılarına sâhip çıkmalı, özel sektör vâsıtasıyla buralara gereken önem verilerek yenilemeler yapılmalıdır. Bu mânâda bâzı târihî eserlerin TİKA tarafından restorasyonunun yapıldığını görmek sevindiricidir (Prizren'de olduğu gibi).

7- Hâsılı kelâm Türk aydınları Balkanlarda istikbal tasavvuru için şimdiden kolları sıvamalıdır. Bu alanda yeni, akılcı ve pratik çözümler üretmelidir. Balkanlar batılılar için kalkan olarak görülmektedir. Düşünen Balkan aydınları bunun farkındadır. Türkiye ortak bir kültür ve birlikte yaşama kültürünü yerleştirirse yüzlerini hemen Türkiye'ye döneceklerdir. Hâlâ Balkan halkları için Türkiye önemli bir modeldir. Bu unutulmamalı ve buna göre Balkanlarla ilgili strateji oluşturulmalıdır.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Yûnus Aleyhisselâm'ın Ümmeti

*"Hz. Yûnus'un ümmeti çocuklarla
birlikte duâ ettikleri için affedildi."**

-Pertevniyal Vâlide Sultan-

Duâlarımız niye kabul olmuyor? diye yakınıyoruz çok zaman!
Cevâbı **Pertevniyal Vâlide Sultan'**ın yukarıya aldığı sözün-
de buldum: Duâlarımıza çocuklarımız katılmıyor da ondan!...

Peki, duâlarımıza çocuklarımız niye katılmıyorlar?

Çünkü,

Temelde,

Bizim istediklerimizle onlarınki aynı değil!

Rahmetli **Dilâver Cebeci'**nin dilinden söylemek istiyorum:

H A S R E T

Şu dumanlı doruklarda

Boz şâhinler uçmaz gayrı...

Gözelerden ağı çıkar,⁴⁰

Alperenler içmez gayrı...

Obam, yurdum talan oldu,

Destanlarım yalan oldu,

* Ebu'l Hasan en Nedvî, *Kur'an'da adı geçen Peygamberlerin Hayâtı*. Risâle Yay. s.73

⁴⁰ "Gözelerden ağı çıkar", Pınarlardan zehir akıyor.

Yollar birer yılan oldu
 Kervanlarım geçmez gayrı...
 Hani mâvi denizlerim,
 Üç kıt'ada nal izlerim?...
 Kör mü oldu gözlerim?...
 Çaçıtları⁴¹ seçmez gayrı!...

Sâmiha Ayverdi âdeta yukarıdaki nazmı açıklamış:

*"Çocukluğumun geçtiği devirlerde, gözü de, kulağı da, gönü de vatanına ve îmânına açık âilelerin çocuklarının daha küçük yaşta iken bir çok millî mes'elelerden haberleri vardı."*⁴²

*

Şimdiki çocukları da *Yeni Şafak* gazetesi yazarı **Yaşar Süngü'**den dinleyelim. Meşhur bir yazarımızdan naklen şunları anlatıyor:

"Ben 95'te bir üniversitede bir konuşma yaptım. Öyle sorular sordular ki, cevaplayamamak korkusundan, dizlerimin bağı çözüldü. 2004'te aynı üniversiteye gittiğimde çok iyi hazırlandım. Konuşmamın sonunda bana sordukları sorular: BURCU'm ne imiş?.. SEVGİLİM var mıymış?.. vs.

*On senede geçirdiğimiz değişim bu olmuş!..."*⁴³

*

Çocuklarımızla aynı yöne bakmıyoruz.

Doğru!... Doğru ama neden?

Çünkü çocuklarımızı o tarzda yetiştirmiyoruz. Çocukları yetiştirmek ana babanın işi.

Ne diyor **Dilâver Cebeci**? "Destanlarım yalan oldu" diyor..

Destanlarımıza "yalan" diyen biziz. Sâdece destanlarımıza mı? Bütün mukaddeslerimize.. Bütün mukaddeslerimize birer kulp taktık. Kimine sahte dedik, kimine yanlış dedik, ne arıyordu Türkler Çin'de, ne arıyordu Osmanlı Balkanlar'da, Afrika'da, Avrupa'da, Arabistan'da? Hadi Anadolu'ya gelip yerleşmelerini mâzur görelim: Hayatta kalma mücâdelesini, yaşama savaşı...ydı diyelim. Peki,

⁴¹ Çaçıt: Câsus, düşman

⁴² *İki Âşinâ*, s. 84.

⁴³ 11 Şubat 2009, *Yeni Şafak* gazetesi, s. 6, "Yaşar Süngü"

öyle olsun, mâzeret geçerli... Ama, ondan sonrası başışlanamaz!... Elâlemin topraklarını ellerinden almak milletimize yakışır mıydı? İşte şimdi bize “medenî dünya” işgalci, zorba, vahşiler, diyor. Eh, bir yerde hakları da yok değil hani!... diyoruz.

Peki... güzellerim, söyler misiniz bana: Senin o medenî dünya dediğin âdemler ekserisi Avrupa'da, bir bölümü Amerika'da otururlarken buldukları yerlerden kalkıp binlerce kilometre uzaklardaki Afrika'da, Hindistan'da, Çin'de, Avusturalya'da, Alaska'da, dünyânın en güney ucu Ateş Adaları'nda ne aradılar yüzlerce sene? Hâlâ dünyânın her yerinde elleri ayakları var!... Hadi oralar bizi ilgilendirmiyor diyelim. Peki öyle olsun!... Ama benim yurdum da, Anadolu'mda, Çanakkale'mde, İzmir'imde, Bursa'mda ne arıyorlardı? Reşat Nuri'nin “Mehmetcik” adlı hikâyesinde dediği gibi: “Yamalı donumu mu” alacaklardı? Ha, söyleyin, ne istediler yüz sene önce benim milletimden? Toprağı dar gelesice Çörçil efendinin, Çanakkale Savaşları sırasında kendisi ile röportaj yapan bir Avrupalı gazetecinin “Avrupalı devletlerin Anadolu'ya saldırmaları ‘Birleşmiş Milletler’ kararlarına göre Türklerin egemenlik haklarına tecâvüz değil mi?” sorusuna, “Türkler insan sayılmaz, biz onları medenileştirmeye geldik” gibi herzeler yumurtlamasını, nasıl normal kabul edersiniz?...

Dünya târihi şâhit, şâhit ama ağzı bağlı, serbest konuşamıyor, ama kayıtlarında mahkeme îlâmı gibi net ve açık duruyor, zamânı gelir, Allah fırsat verirse yine bizim elimizle târihin kapalı ağzını açar, âlemin idraklerine anlatırız: Benim milletim hiçbir devirde müstemlekeci olmadı, hiçbir milletin varlığını gassetmedi, hiçbir milletin millet olma haklarına tecâvüz etmedi, ne diline dokundu, ne dînine ilişti ne millî haysiyetini rencide etti.

Benim milletimin hayâtı bir destandı!... Çok şükür hâlâ da öyle!... “Yurtta sulh, cihanda sulh” diyoruz. Kimsenin yurdunda, sâhip olduklarında gözümüz yok. Kendi hudutlarımız içinde özgürce yaşamaktan başka bir isteğimiz yok. “Öğün (Destanlarını yasa) güven (geçmişinde Rabbinin izniyle büyük işler başardın) onun

için güven ve çalış" diyoruz. Bu duygularda ne yanlışıımız var?

Peki ey anneler, babalar ne oldu bize ki, "Destanlarımıza yalan" dedik? Ne oldu bize ki idrâkimiz, iz'anımız donmuş gibi kendimize güvenmeyi bıraktık yabancı dille eğitim, global kültüre kaydolmak, küreselleşmeye ayak uydurmak gibi aklın hayâlin kabul etmekte zorlandığı hallere düştük?...

Bak İngilizce, dilinde en küçük bir lâubâliliği bağışlıyor mu? Fransız da öyle... "Fransızcaya ihânet, Fransa'ya ihânettir" diyor. Elâlem diline böyle hassâsiyet gösterirken, n'oldu benim bülbül sesli Türkçeme?

Ne konuşabiliyor, ne yazabiliyor, ne okuyabiliyoruz!... Ne oldu o, "Türkçe, ağzımda anamın sütü gibidir." diyen **Yahyâ Kemal**lerin, "Türkçenin kaybedilmesi, vatanın kaybedilmesidir" diyen **Nihad Sâmi Banarlı**ların, üslûp şâheserleri doğuran **Sâmiha Ayverdilerin**, **Necip Fâzıl**ların, bütün onca münevver insanların konuştukları, yazdıkları bülbül sesli Türkçemize ne oldu?

"Kör mü oldu gözlerim," kör mü oldu idrâkim,

Ki,

"Çaşıtları seçmez oldu?"

Türkçemize kastedenler enternasyonalin emrindeki çaşıtlardı ve biz onları görmedik, öyle olduklarını bilmedik. Tıpkı **GÖÇ DESTANI**'ndaki gibi!... Yazıklar olsun bize!... Yazıklar olsun idraksizliğimize!...

Bu yüzden, bugün çocuklarımız ne **Ömer Seyfeddin**'i, ne **Yâkub Kadri**'yi, ne **Reşat Nuri**'yi okuyabiliyor. Hattâ **Sait Fâik**'i... Yayınevleri bu klasik yazarlarımızın eserlerini, yeni baskılarını yaparken bir takım Türkçe bilmez kişilere sâdeleştirtip (!) öyle piyasaya sürüyorlar.

Eserlerinin diline dokunulan bu yazarlarımızın ruhları azap içindedir muhakkak!...

*

Çaşıtların elimizden aldıkları sâdece dilimiz değil ki!

Benim milletimin dillere destan bir edebi vardı.

Şimdi yok!...

Benim milletimin incelikler, zarâfetlerle, huzurla dolu bir hayat tarzı, bir yaşama üslûbu vardı,

Şimdi yok!

Şimdi yarınından endişeli, yediğinden içtiğinden emin olmayan, sası, huzursuz bir toplum olduk!..

*

Ey anneler babalar!...

“Çocuklarınızın terbiyesi sizde, ihlâsı Rabbimde” sözü, **Eyyüb-el Ensârî** Hazretlerine âit. Asırlar ötesinden bizlere seslenişini duyalım: Biz, bize düşeni yapalım ki, Rabbim de onları zaman içinde girebilecekleri zor durumlardan halâs eylesin!

*

Bir Hâtıra:

(Mecmuamızın bu sayısında rahmetli Peyâmi Safâ anıldığı için ben de ondan konumuzla ilgili gördüğüm şu anekdotu buraya alıyorum)

“Evvelki gece evimin telefonu çaldı. Telefonda eski güreş federasyonu üyesi Dr. Ali Saib Toygarlı. Size bir hâtıramı anlatacağım”, dedi:

“1952 Olimpiyatları Helsinki’de idi. Genç Amerikan sporcuları yanında bulunan Eşref Şefik’i ve beni hayrette bıraktılar: Otelin bahçesinde çarçabuk portatif bir kilise kuruldu. İstisnâsız bütün Amerikalı sporcular gâyet temiz ve bayanlar siyah dantelli elbiselerini giyerek bir râhip ile birlikte duâlarını okudular. Sonra birer birer râhibin önünden geçtiler ve mukaddes suya batırılmış sakızı ondan aldılar. Onun önünde rükûa vardılar. Genç Amerikan sporcularının bu dindarlığı karşısında Eşref Şefik ve ben şaşık kaldık.

Aradan zaman geçti.

Ali Saib Toygarlı’nın oğlu, tahsil için Almanya’ya gidecekti. (Yine Ali Saib Bey anlatıyor:) Alman Konsolosluğunda vize işlemlerini yaptırıyorduk. Alman kâtibe fiş doldurmak üzere oğluma birkaç soru sorduktan sonra.

- Dîniniz nedir? diye sordu. Oğlum,

- Müslüman, cevâbını verdi.

- Mezhebiniz? diye sordu. Kemâl-i hicabla arzedeyim ki oğlum bu suâlîn cevâbını veremedi. Alman sekreter oğlumun yüzüne dikkatle baktıktan sonra,

- Her halde Hanefî olmalıyız, dedi ve öylece kaydetti."⁴⁴

Ne diyeyim bilmem ki?.. Altmış sene önce böyle de sanki şimdi farklı mı?

-- -- -- -- --

Aziz okuyucularım bu 19 Mayıs sabahı milletçe içinde bulunduğumuz durumu düşünürken önüme rahmetli **Dilâver Cebeci**'nin şiiri geldi, efkârlandım, duygulandım, kahroldum ve bunları sizlerle paylaşmak istedim. Zülfü yâre dokundumsa affola!...

-- -- -- -- --

Kitâbiyat:

* **Michael Ende**'nin *MOMO* ve *ÖZGÜRLÜK HAPİSHÂNESİ* adlı Kabalcı yayınlardan çıkan iki kitabı çok hoşuma gitti. Tavsiye ederim.

⁴⁴ Peyâmi Safâ, 6 Ocak 1956, *Milliyet* gazetesi, s. 2 (Bu anekdotu ben rahmetli Mehmet Emiroğlu Bey'in *Kültürümüzün Köşe Taşları*, Konya-2002 adlı eserinden aldım.) s. 260.